

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԶԵԿՈՒՅՑԸ
ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿԱՄ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱՅԻ
15-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ**

Երևան 2015

Բովանդակություն

	Ներածություն
Մաս 1	Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման 3-րդ մոնիթորինգային փուլի արդյունքներն ամփոփող ազգային մակարդակով իրականացված գործնական քայլերը Իրավիճակի վերլուծություն
Մաս 2	Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման ուղղությամբ Հայաստանի Հանրապետության ներկայացրած 3-րդ զեկույցից հետո ձեռնարկված միջոցները և իրականացված ծրագրերը: Ձեռնարկված քայլերը՝ ըստ հոդվածների
Մաս 3	Տեղեկություններ Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման դիտանցման 3-րդ փուլի կապակցությամբ Փորձագետների կոմիտեի դիտողությունների վերաբերյալ
Մաս 4	Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների կոմիտեի Հայաստանում Խարտիայի կիրառման վերաբերյալ հանձնարարականի իրականացումը
Հավելվածներ	
Հավելված 1	Հայաստանի Հարապետության մշտական բնակչության բաշխումը՝ ըստ էթնիկ ծագման
Հավելված 2	Միգրացիոն տեղաշարժերն ըստ ազգային պատկանելության ցանկերի
Հավելված 3	Պետական հանրակրթական դպրոցներում եզդիերեն/քրդերեն լեզվի ուսուցում իրականացնող բնակավայրերի ցանկ
Հավելված 4	Լրացուցիչ տեղեկատվություն ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների մասին

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հայաստանն իր երրորդ պարբերական զեկույցը պետք է ներկայացնե՛ր 2011 թվականի փետրվարի 12-ին, սակայն, օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով պայմանավորված, այն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ներկայացվել է միայն 2012 թվականի հոկտեմբերի 11-ին: Եվրոպայի խորհուրդ ուղարկելուց հետո 3-րդ զեկույցը հրապարակվել է ՀՀ Կառավարության http://www.gov.am/u_files/file/kron/qax32-251%5B1%5D.pdf կայք էջում:

2. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունը ներկայացնում է խարտիայի սկզբունքների կատարման և խարտիայի դրույթների իրականացմանն ուղղված միջոցառումների ընթացքի մասին, ինչպես նաև Հայաստանում Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կիրառման վերաբերյալ փորձագետների կոմիտեի դիտարկումների 3-րդ փուլի արդյունքների, Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի հանձնարարականի շրջանակներում ազգային մակարդակով իրականացված գործնական քայլերի վերաբերյալ 4-րդ զեկույցը:

3. Զեկույցը կազմել է Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարությունը: Զեկույցը բաղկացած է ներածությունից, 4 մասից և 4 հավելվածից: 4-րդ զեկույցի պատրաստման ընթացքում հաշվի է առնվել հետևյալը.

1) Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման 3-րդ մոնիթորինգային փուլի արդյունքներն ամփոփող ազգային մակարդակով իրականացված գործնական քայլերը
Իրավիճակի վերլուծություն

2) Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման ուղղությամբ Հայաստանի Հանրապետության ներկայացրած 3-րդ զեկույցից հետո ձեռնարկված միջոցները և իրականացված ծրագրերը: Ձեռնարկված քայլերը՝ ըստ հոդվածների

3) Տեղեկություններ Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման դիտանցման 3-րդ փուլի կապակցությամբ: Փորձագետների կոմիտեի դիտողությունների վերաբերյալ

4) Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների կոմիտեի Հայաստանում Խարտիայի կիրառման վերաբերյալ հանձնարարականի իրականացումը

5) Հավելվածներ

4. Զեկույցը ներկայացնում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուներին առնչվող հարցեր, քանի որ Հայաստանում բացակայում է տարածաշրջանային լեզվի խնդիրը և Հայաստանի Հանրապետությունը, վավերացնելով Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիան, ստանձնել է մշակել քաղաքականություն և սահմանել գործողությունների ծրագիր միայն ազգային փոքրամասնությունների լեզուների */ռուսերեն, հունարեն, եզդիերեն, քրդերեն, ասորերեն/* պաշտպանության և զարգացման ուղղությամբ: Դա պայմանավորված է նրանով, որ Հայաստանում այլ էթնիկ խմբերի ներկայությունը, օգտվելով իշխանությունների ուշադրությունից, իրականացնում են տարբեր ծրագրեր, ուղղված իրենց էթնիկ խմբերի պահպանմանն և լեզվի զարգացմանը:

ՀՀ կառավարության 23 նոյեմբերի 2007 թվականի N 1483-Ն «ՀՀ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան ՀՀ ազգային զեկույցների պատրաստման և հաստատման կարգը սահմանելու մասին» որոշման համաձայն հաստատվել է ՀՀ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան ՀՀ ազգային զեկույցների պատրաստման և հաստատման կարգը՝ համաձայն հավելվածի:

5. Զեկույցը կազմվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի, Հայաստանի Հանրապետության հանրային խորհրդի, Հայաստանի Հանրապետության նախարարությունների և մարզպետարանների կողմից տրամադրված տեղեկությունների և Հայաստանի Հանրապետության

ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների առաջարկությունների վերլուծության հիման վրա:

6. Ձեկույցի նախագիծը տրամադրվել է Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կիրառման աշխատանքների կազմակերպման պատասխանատու կառույցներին ու հաշվի են առնվել նրանց կողմից ներկայացված նկատառումները:

7. ՀՀ կառավարության 2007 թվականի նոյեմբերի 23-ի N 1483-Ն որոշման 6-րդ կետի համաձայն՝ ՀՀ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան ազգային զեկույցը պատրաստելու համար ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2015 թվականի փետրվարի 10-ի թիվ 75-Ա/Ք հրամանով ստեղծվել է միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ.

- ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ,
- ՀՀ Ազգային ժողով,
- ՀՀ կառավարության աշխատակազմ,
- ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհուրդ,
- ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն,
- ՀՀ արդարադատության նախարարություն,
- ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն,
- ՀՀ մշակույթի նախարարություն,
- ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն,
- ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարություն,
- ՀՀ դատական դեպարտամենտ,
- ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն,
- ՀՀ հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողով,
- ՀՀ հեռուստառադիոընկերության խորհուրդ,
- ՀՀ առողջապահության նախարարություն
- ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ,
- ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթաժողով:

8. Աշխատանքային խումբը զեկույցը մշակելիս համագործակցել է ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների հետ:

Մաս 1

Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման 3-րդ մոնիտորինգային փուլի արդյունքներն ամփոփող ազգային մակարդակով իրականացված գործնական քայլերը Իրավիճակի վերլուծություն

9. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 14.1 հոդվածի համաձայն խտրականությունը՝ կախված սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկական կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնության պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, տարիքից, անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից, արգելվում է:

10. Հայաստանում 2003 թվականին ընդունվել է «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքն, այնուհետև ձևավորվել է Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմը: 2011 թվականից Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմում գործել է ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների իրավապաշտպան: 2012 թվականին Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմում ստեղծվել է «Խոցելի խմբերի պաշտպանության և հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության վարչություն», որի ռազմավարական նպատակներից մեկն էր՝ ազգային փոքրամասնությունների լեզվական իրավունքների պաշտպանությունը: 2013 թվականից, ի թիվս այլնի, ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության պատասխանատուն է Մարդու իրավունքների պաշտպանի խորհրդականը:

11. Խարտիայի վավերացման վերաբերյալ Ազգային Ժողովի որոշմամբ Խարտիայի 3-րդ հոդվածի 1-ի կետի մասով Հայաստանի Հանրապետությունը հայ-

տարարել է. «Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի իմաստով Հայաստանի Հանրապետության փոքրամասնությունների լեզուներ են ասորերենը, եզդիերենը, հունարենը, ռուսերենը և քրդերենը»:

Ինչպես նշվել է երրորդ գեկույցում, երբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ձեռնամուխ եղավ, մասնավորապես, ասորերեն լեզուն որպես փոքրամասնության լեզու կրթական համակարգում ներդնելու գործին, ասորական էթնիկ համայնքի որոշ առաջնորդներ հանդես եկան այն պնդումով, որ իրենք չեն ընդունում «փոքրամասնության լեզու» հասկացությունը, փոխարենը գերադասում են «մայրենի լեզու» և «ազգային լեզու» արտահայտությունները և մայրենի լեզու են համարում ռուսերենը: Սակայն, ասորիների մյուս ներկայացուցիչները ասորական էթնիկ համայնքի մայրենի լեզու են համարում ասորերենը: Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիան չի սահմանում ազգային փոքրամասնության լեզուն որպես էթնիկ, մայրենի կամ ազգային լեզու: Ավելին, որևէ սահմանում չկա, որ առհասարակ մայրենի լեզուն էթնիկ կամ ազգային լեզու է: Խարտիայի համաձայն՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուները նրանք են, որոնք ավանդական ձևով գործածվում են պետության տվյալ տարածքում այդ պետության քաղաքացիների կողմից, որոնք քանակապես ավելի փոքր խումբ են կազմում, քան տվյալ պետության բնակչության մնացած մասը, և տարբերվում են այդ պետության պաշտոնական լեզվից (լեզուներից) և չեն ընդգրկում ո՛չ պետության պաշտոնական լեզվի (լեզուների) բարբառները, ո՛չ էլ՝ միգրանտների լեզուները: Նման պայմաններում նույն էթնիկ համայնքի համար փոքրամասնության երկու տարբեր լեզուներ պաշտպանելը՝ հատկապես կրթության ոլորտում, առավել ևս այն դեպքում, երբ տարբեր լեզուների մասին պնդող ասորիներն ապրում են նույն գյուղական համայնքում, որտեղ կա միայն մեկ դպրոց, շատ դժվար է: Այն ասորիները, որոնք որպես «փոքրամասնության լեզու» ընտրում են ռուսերենը, նրանց հանդեպ կրթական ոլորտում պետությունը իր պարտավորությունները կատարում է ռուսերենով, ովքեր ասորերենը՝ ասորերենով: Ասորիների մի մասը ցանկություն է հայտնել իրենց երեխաների դպրոցական կրթությունը կազմակերպել ռուսերենով՝ միաժամանակ, ապահովելով նաև ասորերենի ուսուցումը:

12. 2003 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունում ուժի մեջ է մտել նոր Քրեական օրենսգիրքը, որի 143-րդ, 226-րդ, 392-րդ հոդվածները վերաբերում են նաև ազգային, ռասայական, կրոնական, լեզվական իրավունքների խախտումներին կամ թշնամանքի հրահրման դեպքերին: Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրքի 143-րդ հոդվածը պատիժ է նախատեսում լեզվական խտրականության դեպքերում: Նշված հանցակազմի դեպքում պաշտոնական դիրքի օգտագործումը հանդիսանում է ծանրացուցիչ հանգամանք: Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 226-րդ հոդվածը նույնպես վերաբերում է լեզվական իրավունքների պաշտպանությանը, քանի որ ուղղված է ազգային արժանապատվության նվաստացմանն ուղղված արարքների դատապարտմանը: ՀՀ Օրենսգրքի 226-րդ հոդվածը պատիժ է նախատեսում ազգային, ռասայական կամ կրոնական թշնամանք հարուցելուն, ռասայական գերազանցությանը կամ ազգային արժանապատվությունը նվաստացնելուն ուղղված գործողությունների դեպքում: Քրեական օրենսգրքի 392-րդ հոդվածը պատիժ է սահմանում մարդկության անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների դեպքում, որոնք կատարվում են ըստ քաղաքացիական բնակչության ռասայական, ազգային, էթնիկական պատկանելության, քաղաքական հայացքների և դավանանքի:

13. 2004 թվականին ձևավորվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի կառուցվածքային այս ստորաբաժանումը մասնակցում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործունեության միջոցառումների ծրագրի մշակման աշխատանքներին, ապահովում է ծրագրի կատարումը, նպաստում է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց ավանդույթների պահպանմանը, իրականացնում է լեզվի և մշակույթի զարգացման իրավունքի պաշտպանությունն ապահովող Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից լիազորված մարմնի գործառույթները:

14. 2004 թվականին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ընդունած «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը հնարավորություն է տալիս Հայաստանի Հանրապետության վարչական մարմիններին դիմում ներկայացնել նաև ազգային փոքրամասնության լեզվով:

15. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի 2004 թվականին ձևավորված ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը շարունակում է իրականացնել Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայից բխող գործողությունների ծրագրավորման վերլուծությունն ու գործողությունների համակարգումը: Դրանք են՝ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների իրազեկման գործընթացը, ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների իրացման վերաբերյալ սեմինարների կազմակերպումը, մշակված ծրագրերի ներդրման վերաբերյալ խորհրդակցությունները: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի վարչության աշխատակիցները պարբերաբար այցելություններ են կազմակերպում ազգային փոքրամասնությունների բնակավայրեր, կազմակերպում են խորհրդակցություններ՝ պարզաբանելու համար Լեզուների եվրոպական խարտիայով և Շրջանակային կոնվենցիայով ՀՀ ստանձնած պարտավորությունների կատարման ընթացքը, տեղերում առկա իրավիճակը և գոյություն ունեցող խնդիրները:

16. Հայաստանում 2004 թվականին ուժի մեջ մտած «Զանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը ԶԼՄ-ների պարտադիր պետական գրանցման պահանջ չի դնում, ինչպես նաև օրենքը որևէ պարտադիր պահանջ չի դնում լրատվության միջոցի լեզվի վերաբերյալ, որն ավելի մեծ հնարավորություններ է ընձեռում լրատվության միջոցին՝ լրատվությունն իր ընտրած լեզվով (լեզուներով) տարածելու առումով:

17. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժնի աշխատակիցները պարբերաբար հանդիպումներ են ունենում ոլորտով շահագրգիռ կողմերի հետ. ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարների, ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչ մտավորականների, կրոնական առաջնորդների հետ, ինչպես նաև պարբերաբար այցելում են ազգային փոքրամասնությունների բնակավայրեր, որտեղ հանդիպումներ են ունենում համայնքների ղեկավարների, դպրոցների տնօրենների և բնակիչների հետ: Այս հանդիպումների նպատակն է բարձրացնել շահագրգիռ կողմերի իրազեկվածության մակարդակը և տեղերում մոնիթորինգի ենթարկել պետության կողմից ստանձնած պարտավորությունների կատարումը: Մասնավոր ուշադրություն է դարձվում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների կրթություն ստանալու հարցում իրենց իրավունքների և հնարավորությունների մասին իրազեկման հարցին՝ փորձելով ի հայտ բերել մանկավարժական և մշակույթի ոլորտում հեռանկարով սովորել ցանկացող երիտասարդների:

Հանդիպումների ընթացքում ազգային փոքրամասնությունների կողմից բարձրացված հարցերը հանգամանորեն ուսումնասիրվում և վերլուծության են ենթարկվում և ՀՀ կառավարության աշխատակազմի կողմից պարբերաբար համապատասխան հանձանարարականներ են տրվում պետական մարմիններին և գերատեսչություններին ազգային փոքրամասնությունների առաջ ծագած բոլոր խնդիրների արդյունավետ լուծման նպատակով:

18. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժնի կողմից ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարների, ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչ-մտավորականների, կրոնական առաջնորդների, ինչպես նաև՝ ազգային փոքրամասնությունների բնակավայրերում համայնքների ղեկավարների, դպրոցների տնօրենների և բնակիչների հետ պարբերաբար կազմակերպվող հանդիպումների ընթացքում ոչ միայն քննարկվում են ոլորտում առկա խնդիրները և ծրագրերը, այլև էլեկտրոնային կրիչներով և այլ

տարբերակներով մասնակիցներին հանձնվում ազգային փոքրամասնություններին առնչվող փաստաթղթերի փաթեթը, ինչպես նաև ներկայացվում և մեկնաբանվում է փաստաթղթերի բովանդակությունը: Այցերի ժամանակ հորդորում են նաև աշխատանքներ տանել դպրոցականներին փաստաթղթերի փաթեթի հետ աստիճանաբար ծանոթացնելու ուղղությամբ:

19. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների Եվրոպական խարտիայով սահմանված իրավունքների, պարտավորությունների և դրանց իրականացման ոլորտին առնչվող շահագրգիռ մարմիններին, կազմակերպություններին և անձանց իրազեկելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության պաշտոնական կայքէջում (<http://gov.am/am/religion/>) տեղադրված է ոլորտին առնչվող փաստաթղթերի փաթեթը՝ Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային փաստաթղթերը և դրանց առնչվող զեկույցները, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը՝ հայերենով և ռուսերենով, ԵԽ փորձագետների կոմիտեի կարծիքները և դրանց վերաբերող մեկնաբանությունները: Փաստաթղթերի փաթեթը պարբերաբար թարմացվում է:

20. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների Եվրոպական խարտիայից բխող գործողությունների կիրարկումը Հայաստանի Հանրապետությունում ի հայտ բերեց մի շարք խնդիրներ, որոնց մի մասը ներկայացվել են հանրապետության նախորդ զեկույցներում: Խնդիրները Հայաստանի Հանրապետության համար ընդհանուր բնույթի են, դրանց լուծումը պահանջում է որոշակի ժամանակ և ֆինանսական ներդրումներ, սակայն դրանք անդրադառնում են նաև Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների վերաբերյալ Եվրոպական խարտիայի կիրառումը ապահովող գործողությունների ընթացքի վրա: Խնդիրների մի մասը պայմանավորված է սոցիալ-տնտեսական վիճակով, մյուսը՝ իրավական բնույթի է, սակայն կան նաև սուբյեկտիվ բնույթի խնդիրներ, օրինակ, հանրապետության հանրակրթական դպրոցների կադրային հագեցվածությունը:

21. Հայաստանի Հանրապետությունում 2008 թվականին ստեղծվել է Հանրային խորհուրդ՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից կազմավորվող խորհրդակցական մարմին: 2009 թվականին հանրային խորհուրդը ստացել է իր վերջնական տեսքը, ինչը ամրագրվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրով: Հանրային խորհուրդը ստեղծվել է ի նպաստ երկրի ներքաղաքական համերաշխությանը և քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը՝ հաշվի առնելով ժողովրդի տարբեր շերտերի կարիքները: Ազգային փոքրամասնությունների խնդիրները կարգավորելու նպատակով Հանրային խորհրդի կազմում ստեղծվել է Ազգային փոքրամասնությունների հարցերի հանձնաժողով, որը կազմված է հետևալ ենթահանձնաժողովներից.

- Կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերի,
- Իրավական հարցերի և միջազգային կապերի,
- Սոցիալ-տնտեսական հարցերի:

ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթահանձնաժողովի նախագահ, ինչպես նաև «Պոլոնիա» լեհական հասարակական կազմակերպության ղեկավարն է ազգությամբ լեհ Ալլա Կուզմինսկայան: Ազգային փոքրամասնությունների հարցերի հանձնաժողովը պարբերաբար անցկացնում է քննարկումներ և նիստեր, այդ թվում՝ արտագնա քննարկումներ՝ Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների Եվրոպական խարտիայի կատարման ընթացքի վերաբերյալ, ինչպես նաև հանրային խորհրդին ուղղված առաջարկություններ և դիմումներ:

22. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների Եվրոպական խարտիայի շրջանակում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների համաձայն ՀՀ ազգային 4-րդ շրջանի զեկույցը պատրաստելու նպատակով ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2015 թվականի փետրվարի 10-ի N 75-Ա/Ք հրամանով ստեղծվել է միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որի կազմում ընդգրկվել է Հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչը՝ ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային

փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթահանձնաժողովի նախագահը:

23. Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակումից հետո էթնիկական և լեզվական պատկանելությունը որոշվում է՝ հիմք ընդունելով անհատ անձանց հայտարարությունը: Ազգային փոքրամասնությունների մեծ մասի լեզուներով համակարգված ուսումնական ծրագրեր անհնար է իրականացնել թե՛ լեզվի կրողների փոքրաթվության, թե՛ Հայաստանի տարածքում նրանց հատվածաբար ապրելու հետևանքով, ինչպես նաև որոշ լեզուների հանդեպ նվազ պահանջարկի կամ պահանջարկի բացակայության պատճառով: 2011 թվականին իրականացված մարդահամարի տվյալներով Հայաստանում ազգային փոքրամասնությունների ընդհանուր թիվը կազմել է 57053, կամ բնակչության 1,9%, (2001թ.՝ 67657) մարդ: Նրանց մեծամասնությունը՝ 35308 մարդ կազմել են եզդիները (2001թ.՝ 40.620 մարդ) կամ Հայաստանի ոչ հայազգի բնակչության մոտ 62 տոկոսը, մնացած ազգային փոքրամասնությունները միասին՝ մոտ 38 տոկոսը:

24. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 24-րդ կետը:

25. Շարունակվում է Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից ֆինանսական աջակցությունը ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների կրթական-մշակութային գործունեությանը: Պետական բյուջեից 10 մլն. դրամի ամենամյա հատկացումից բացի, ազգային փոքրամասնությունների կրթամշակութային ծրագրերին աջակցելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ 2012-ից սկսած այդ գումարը կրկնապատկվել է՝ հասնելով տարեկան 20 մլն. դրամի:

26. 2009 թվականին Հայաստանում ընդունվել է «Հանրակրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, որն երաշխավորում է հանրակրթության հավասար հնարավորությունները, մատչելիությունը, շարունակականությունը, հաջորդականությունը և համապատասխանությունը սովորողների զարգացման

մակարդակին, առանձնահատկություններին ու պատրաստվածության աստիճանին: «Հանրակրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի 10-րդ կետով՝ «Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների հանրակրթությունը կարող է կազմակերպվել իրենց մայրենի կամ ազգային լեզվով՝ հայերենի պարտադիր ուսուցմամբ», երաշխավորում է ազգային փոքրամասնությունների իրավունքը՝ պահպանել և զարգացնել իրենց լեզուն:

27. Հայաստանի Հանրապետության էթնիկ համայնքների լեզուների իմացության վերաբերյալ վիճակագրական տվյալները և դրա հետ կապված խնդիրները ներկայացված են նախորդ զեկույցներում:

28. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայով Հայաստանի կողմից պաշտպանության տակ առնված լեզուներն իրենց մայրենի լեզուն համարող մարդիկ ունեն տարբեր վերաբերմունք մայրենի լեզվի կիրառման նկատմամբ: Օրինակ, Հայաստանում հունարենը գործնականում չի գործածվում նույնիսկ հունական փոքրաթիվ էթնիկ համայնքի կողմից: Հույները շարունակում են իրենց կողմից տպագրվող պարբերականը հրատարակել ռուսերենով կամ հայերենով, քանի որ հունարենով կարդացող չկա: Հույների համայնքում զգալի թիվ են շարունակում կազմել տարեցները /1/3-ից ավելին/: Նման պայմաններում (Խարտիայի հոդված 8, կետ 1, 2) դժվար է ապահովել Հայաստանում հունարենի կամ նման մյուս լեզուների՝ որպես փոքրամասնության լեզվի, կիրառման և զարգացման գործընթացը:

29. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ազգային փոքրամասնություններով բնակեցված տարածքներում իրազեկման մակարդակը բարձրացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության մարզպետարաններին հանձնարարված է իրենց կայքէջերում տեղեկատվություն տեղադրել մարզում ապրող ազգային փոքրամասնությունների, ոլորտում իրականացված համապատասխան միջոցառումների և ծրագրերի մասին, ինչպես նաև տեղադրել

ոլորտին առնչվող փաստաթղթերի փաթեթը կամ հղում կատարել ՀՀ կառավարության աշխատակազմի կայքէջին:

30. Հայաստանում այլ ազգության պատկանող շատ քիչ անձինք կան, որոնք հայերենը համարում են իրենց առաջին լեզուն, այդպիսիք հանդիպում են եզդիների, հույների, ասորիների միջավայրում: Հարկ է նշել, որ Հայաստանի այն բնակավայրերում, որտեղ հայերի հետ ապրում են այլ ազգության պատկանող քաղաքացիներ, հայերի նկատելի մասը այս կամ այն չափով տիրապետում է ազգային փոքրամասնության լեզվին: Այսպես, ասորական Դիմիտրով, Վերին Դվին գյուղերում ապրող հայերի մի մասը ազատ խոսում կամ հասկանում է ասորերեն, եզդի բնակչություն ունեցող Ամրե Թազա/Սադունց, Դերեկ, Ավշեն, Երասխահուն, Ջովունի և այլ գյուղերում ապրող հայերը այս կամ այն չափով տիրապետում են եզդիերենին: Այսպիսով, փոքրամասնության լեզվի կրողներին իրենց էթնիկ համայնքի հետ նույնականացնելու խնդիրը շարունակում է մնալ արդիական:

31. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 31-րդ կետը:

32. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների Եվրոպական խարտիայի շրջանակում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների համաձայն ՀՀ ազգային 4-րդ շրջանի զեկույցը պատրաստելու նպատակով ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2015 թվականի փետրվարի 10-ի N 75-Ա/Ք հրամանով ստեղծվել է միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որի կազմում ընդգրկվել է Հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչը՝ ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթաժողովի նախագահը:

Մաս 2

Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման ուղղությամբ Հայաստանի Հանրապետության ներկայացրած 3-րդ զեկույցից հետո ձեռնարկված միջոցները և իրականացված ծրագրերը: Ձեռնարկված քայլերը՝ ըստ հոդվածների

Մաս II.

2-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն հետապնդվող նպատակներն ու սկզբունքները

Հոդված 7. Նպատակներ և սկզբունքներ

«Կետ 1.

Որոշակի տարածքներում գործածվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ և յուրաքանչյուր լեզվի կարգավիճակին համաձայն՝ Կողմերը կհիմնեն իրենց քաղաքականությունը, օրենսդրությունը և փորձառությունը հետևյալ նպատակների և սկզբունքների վրա.

ա/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ճանաչումը որպես մշակութային հարստության արտահայտություն»

33-37. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 33-37-րդ կետերը:

«բ. տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության յուրաքանչյուր լեզվի աշխարհագրական տարածքի ընդունումը՝ երաշխավորելու համար, որ առկա կամ վարչական բաժանումները չեն խոչընդոտում տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզվի զարգացմանը»

38. Հայաստանի Հանրապետությունում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների համայնքների ներկայացուցիչները երկրում ապրում են հատվածաբար: Առանձին բնակելի վայրերում նրանք կազմում են խառը բնակչության մի մասը կամ բնակչության մեծամասնությունը: Ընդհանուր առմամբ էթնիկ համայնքների տարբեր խմբերը բաշխված են քաղաքներում, ավելի

շատ ապրում են Երևան, Աշտարակ, Վանաձոր, Աբովյան քաղաքներում: Ասորիներից, եզդիներից ու քրդերից բացի, որոնց մեծ մասը գյուղաբնակ է, հանրապետության մյուս ազգային փոքրամասնությունների բացարձակ մեծամասնությունը քաղաքաբնակ է: Այսպես՝ 2011 թվականի դրությամբ հանրապետության 35308 եզդիներից քաղաքներում են ապրում ընդամենը 5443-ը (15.4%), 2162 քրդերից քաղաքներում ապրում են ընդամենը 264-ը (12.2%), 2769 ասորիներից քաղաքներում ապրում են 481-ը (37.8%), իսկ 900 հույներից՝ 700-ը (77.8%), 11911 ռուսներից՝ 8095-ը (68%): Սույն զեկույցին կից ներկայացվում է 2011 թվականի տվյալներով Հայաստանի մշտական բնակչության բաշխումը քաղաքներում և գյուղերում՝ ըստ ազգության /Հավելված 1/: Կոմպակտ բնակավայրերում ապրում են հիմնականում եզդիները, ասորիները, ռուսների մի մասը: Զեկույցին կից ներկայացվում է խառը ազգային կազմով կամ գերազանցապես ազգային փոքրամասնություններով բնակեցված գյուղական բնակավայրերի ցանկը /Հավելված 1/: Ցանկի Ռյա-Թազա, Սադունց /Ամրե-Թազա/, Միրաք, Կանիաշիր /Սանգյառ/, Շենկանի, Ալագյազ, Զամշլու, Միջնատուն /Օրթաճյա/, Ճարճակիս /Դերեկ/, Ավշեն՝ գերազանցապես եզդիաբնակ, կան քրդական էթնիկ ինքնության կրող մարդիկ: Եզդիների և քրդերի բնակավայրերը գտնվում են գլխավորապես Արագածոտնի, Արմավիրի, Արարատի, Կոտայքի մարզերում, ասորիներինը ցրված են Արարատի, Արմավիրի և Կոտայքի մարզերում, ռուսական (մալականներ) երկու կոմպակտ բնակավայրերը գտնվում են Լոռու մարզում, փոքրաթիվ հույներ շարունակում են բնակվել Լոռու և Շիրակի մարզերում: Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման ժամանակ արվել է առավելագույնը, որ նույնալեզու էթնիկ համայնքների բնակավայրերը գտնվեն նույն մարզում: Մասնավորապես, Արագածի, Թալինի, Աշտարակի նախկին շրջանները, որտեղ գտնվում են եզդիների և քրդերի բնակավայրերը, միավորված են նույն՝ Արագածոտնի մարզի սահմաններում: Ընդհանուր առմամբ Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանումը որևէ խոչընդոտ չի առաջացնում փոքրամասնությունների լեզուների զարգացման գործում:

39. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 16 հոդվածի 21-րդ կետի և «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ի մասի 23-րդ կետի համաձայն՝ ավագանին որոշում է ընդունում փողոցների, պողոտաների, հրապարակների, զբոսայգիների, կրթական, մշակութային և այլ կազմակերպությունների անվանումների վերաբերյալ: Ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը մոնիտորինգի նպատակով բնակավայրեր կատարվող իր պարբերական այցերի ընթացքում հորդորում է գյուղական իշխանություններին ապահովել համապատասխան լեզվով ցուցանակների տեղադրումը:

«գ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին աջակցելու համար վճռական գործողությունների դիմելու անհրաժեշտությունը՝ դրանք պաշտպանելու նպատակով»

40. Ազգային փոքրամասնությունների լեզուների պահպանմանը աջակցելու նպատակով ուսումնական ծրագրերից, դասագրքերի հրատարակումից, մանկավարժական կադրեր պատրաստելուց բացի, Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից ֆինանսական միջոցներ են հատկացվում նաև էթնիկ համայնքների հասարակական կազմակերպություններին՝ նրանց կողմից հրատարակվող պարբերական մամուլի տպագրման գործընթացը խրախուսելու համար: Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը աջակցություն է ցուցաբերում ազգային 11 փոքրամասնությունների լեզուներով լույս տեսնող 13 մամուլի և 4 ամսագրերի հրատարակմանը: Հայաստանի հանրային ռադիոն ամեն օր իրականացնում է հեռարձակում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով՝ եզդիերեն, քրդերեն, ռուսերեն, ասորերեն: Ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով՝ բացի հիմնական լրատվական թողարկումներից, լինում են նաև պատմամշակութային, ազգագրական թեմաներով հաղորդումներ: Հանրային ռադիոյի հեռահարթակներով հեռարձակվելուն զուգահեռ վերոհիշյալ հաղորդումները տեղակայված են նաև համացանցում՝ www.armradio.am կայքէջում: Հայաստանի Հանրապետության օրենքների կարևոր մասը

թարգմանված է և շարունակվում է թարգմանվել ռուսերենով: Սակայն պետության կողմից իրականացվող ազգային փոքրամասնությունների լեզուների գործածման խրախուսման քաղաքականության արդյունքում ստեղծված հնարավորությունները լեզվի կրողների որոշ ներկայացուցիչները լիարժեք չեն օգտագործում:

41. Ազգային փոքրամասնությունների կողմից վերջին տասը տարիների ընթացքում ակտիվ իրականացվում է գրահրատարակչություն: Հրատարակվել են քուրդ հրապարակախոս Ամարիկե Սարդարի թվով 6 պատմվածքների ժողովածուները քրդերեն լեզվով, որոնցից 2-ը թարգմանվել են ռուսերենով: Հրատարակվել են եզդիների մասին հետևյալ գրքերը. 2006 թվականին՝ Ամինե Ավդալ «Եզդի քրդերի հավատալիքները», 2008 թվականին՝ «Հաջիե Զնդի – 100», 2010 թվականին՝ Ազիզ Թամոյանի և Հասան Թամոյանի հեղինակած «Եզդի ժողովրդի 25 մասնակցությունը Ղարաբաղյան պատերազմում», 2014թ.-ին «Հայաստանի եզդի գրողների ստեղծագործությունների ժողովածու» եզդիերեն լեզվով: Հրեական համայնքի կողմից 2009 և 2010 թվականներին հրատարակվել է «Հրեաները Հայաստանում» գիրքը, գերմանական համայնքի կողմից 2009 թվականին՝ Վ. Վուխրերի և Ն. Ալգուլյանի «Ռուսաստանի և Անդրկովկասի պատմության գերմանական էջերը», 2010թ-ին՝ Ա. Դենգի «Ի հեճուկս օրվա», 2013թ-ին Վ.Վուխրերի «Գերմանացիների մասին, մասնավորապես ռուսաստանյան գերմանացիների մասին» գրքերը: Հրատարակվել է Ա.Հակոբյանի «Դասական ասորերեն» աշխատությունը, որը Մերձավոր Արևելքի հնագույն լեզուներից մեկին նվիրված առաջին հայալեզու դասագիրքն է: Վերջերս լույս է տեսել նաև նույն հեղինակի «Արամեագիտության և ասորագիտության ներածություն» աշխատությունը:

2013-2014 թվականներին հրատարակվել են Վազիրե Աշոյի «Ամոյե Շամո. Կյանքը և գործունեությունը», Ալիխանե Մամեյի «Հողվածներ», Ամարիկե Սարդարի «Նախնիներիս ուղին» (պատմվածքներ, ռուսերեն), Ալեքսանդր Պորյադոնիի «Արծաթե թելը» գրքերը:

42. Հայաստանի ազգային գրադարանում առկա և օգտագործվում են ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով գրքեր. ռուսերեն լեզվով՝ 1.600000 միավոր դասագրիք, գեղարվեստական գրականություն, կրոնական գրականություն, արվեստ, պատմություն, լեզվաբանություն, փիլիսոփայություն, բնական գիտություններին վերաբերող, 15 միավոր դասագիրք եզդիերեն լեզվով, ասորերեն՝ 11 միավոր դասագիրք, քրդերեն՝ 811 միավոր, ուկրաիներեն՝ 400 միավոր, հունարեն՝ 800 միավոր, վրացերեն՝ 5704 միավոր, պարսկերեն՝ 2500 միավոր: Ընթերցվում են հիմնականում ռուսերեն /դասագիրք, գեղարվեստական գրականություն, կրոնական գրականություն, արվեստ, պատմություն, լեզվաբանություն, փիլիսոփայություն, բնական գիտություններ/: Փոքրամասնություն կազմող ազգերից Ազգային գրադարանում գրանցված են 2 եզդի, 1 քուրդ, 4 ասորի ընթերցող:

Ինչպես Հայաստանի կողմից պաշտպանության տակ վերցված ազգային փոքրամասնությունների, այնպես էլ էթնիկ համայնքների այլ լեզուներով զգալի ծավալի գրականություն կա Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի և համապատասխան գիտահետազոտական ինստիտուտների և ուսումնական հաստատությունների գրադարաններում: Վերոնշյալ գրականությունից ազատորեն կարող են օգտվել բոլոր ցանկացողները:

43. «Լեզվի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածը ամրագրում է ազգային փոքրամասնությունների կազմակերպությունների փաստաթղթերը, ձևաթղթերը և կնիքները իրենց լեզվով ձևավորելու իրավունքը, ինչը ազգային փոքրամասնությունների գրավոր լեզվին աջակցելու և զարգացմանն ուղղված միջոցներից է:

44. Ազգային փոքրամասնությունների լեզուների պահպանությանն ու զարգացմանը նպաստում է նաև «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (այսուհետ՝ ՀՀ Օրենք), որի 27-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնությունների լեզուներին տիրապետող անձինք, ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով կամ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային

պայմանագրերին համապատասխան, վարչական վարույթի իրականացման համար դիմումը և դրան կից փաստաթղթերը կարող են ներկայացնել համապատասխան փոքրամասնության լեզվով»: ՀՀ Օրենքի նույն հոդվածով վարչական վարույթի մասնակիցներին թույլատրվում է օգտագործել օտար լեզուներ, ընդ որում՝ միայն վարչական մարմնի կողմից համապատասխան թարգմանությունն ապահովելու անհնարինության դեպքում՝ օտար լեզվին տիրապետող վարույթի մասնակիցը պարտավոր է ապահովել թարգմանություն: ՀՀ Օրենքի 59-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ վարույթի մասնակցին կարող է տրամադրվել վարչական ակտի օտար լեզվով թարգմանված պատճենը, որը պետք է հաստատված լինի համապատասխան վարչական մարմնի պաշտոնական կնիքով: ՀՀ Օրենքի 93-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանում է. վարչական վարույթի ընթացքում թարգմանիչներին վարձատրելու հետ կապված ծախսերը կրում է վարչական վարույթն իրականացնող մարմինը և միայն այն դեպքում, երբ թարգմանիչն հրավիրել է վարույթի մասնակիցը, ապա համապատասխան ծախսը կրում է նա:

45. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ազգային փոքրամասնությունների մշակույթների զարգացման նպատակով հատկացված և կահավորված Ազգությունների մշակույթի կենտրոնը հնարավորություն է ընձեռում ազգային փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցման, օգտագործման և զարգացման համար: Այդ տարածքից կարող են օգտվել Հայաստանի բոլոր էթնիկ համայնքները:

46. Հայաստանում «Գովազդի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի պահանջների համաձայն՝ գովազդի լեզուն հայերենն է, սակայն գովազդատուի շարադրանքը կարող է զուգորդվել նաև այլ լեզուներով՝ համեմատաբար փոքր տառերով: Սահմանափակումը վերաբերում է միայն տարբեր լեզուներով կատարվող գովազդի ծավալին. գովազդի հայերեն շարադրանքը տեղեկատվության ծավալով չպետք է զիջի այլ լեզվով հրատարակվող տարբերակին:

«Պ/տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածման հեշտացումը և/կամ խրախուսումը բանավոր և գրավոր խոսքի մեջ, հասարակական կամ անձնական կյանքում»

47. Ազգային փոքրամասնությունների լեզուների գործածումը գրավոր խոսքի մեջ ապահովելու նպատակով համապատասխան լեզուներով կազմակերպվում են տարբեր միջոցառումներ:

2012-2014 թվականներին ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդում հաստատված ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված ամենամյա դրամաշնորհային ծրագրերի հաշվին իրականացված առավել կարևոր ծրագրեր.

1) նկարահանվել և Հանրային հեռուստատեսությամբ հեռարձակվել է սոցիալական հոլովակ ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների քաղաքացիական իրավունքների հավասարության մասին.

2) ասորական, եզդիական, քրդական, հունական, ռուսական, բելառուսական, ուկրաինական, վրացական համայնքները ձեռք են բերել ազգային տարազներ երգի և պարի համույթների անդամների համար.

3) հրեական համայնքի ներկայացուցիչները մասնակցել են Իսրայելում կայացած «Մակկաբիադա» համահրեական սպորտային խաղերին.

4) վրացական համայնքի երգի և պարի համույթը մասնակցել է Բաթումիում կայացած ազգագրական փառատոնին.

5) ասորական համայնքի ներկայացուցիչները մասնակցել են Պարսկաստանում կայացած համաասորական օլիմպիադային.

6) ՀՀ ռուսաստանցի հայրենակիցների օգնության և աջակցության հիմնադրամի նախաձեռնությամբ և բոլոր ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կազմակերպվել է կոնֆերանս Վանաձոր քաղաքում՝ նվիրված իրավական ինքնագիտակցության բարձրացմանը.

7) ռուսական համայնքի «Ռոսիա» և «Հարմոնիա» ռուսական մշակութային կենտրոն ՀԿ-երի 20-ամյա հորելյանի առիթով կազմակերպվել է տոնակատարություն.

8) բելառուսական համայնքի «Հայաստանի Երևանի բելառուսների համայնք «Բելառուս» ՀԿ-ի 15-ամյակի առիթով կազմակերպվել է տոնակատարություն.

9) ուկրաինական համայնքի Վանաձոր քաղաքի «Վերբիչենկա» համույթի 15-ամյակի առիթով անցակցվել է տոնակատարություն:

Ազգային փոքրամասնությունների մշակութային կյանքի պահպանման և զարգացման նպատակով աջակցություն է ցուցաբերվել ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպություններին, այդ թվում՝

1) եզդիների կրթական, մշակութային տոների կազմակերպմանը («Եզդիների ազգային միություն» ՀԿ).

2) Հայաստանում ապրող ազգային փոքրամասնությունների ստեղծագործությունների «Ալմանախ-2» ժողովածուի տպագրությանը («Իվերիա» վրացական բարեգործական համայնք ՀԿ).

3) «Հարմոնիա» ռուսական մշակույթի ազգային կենտրոնի փոխնախագահ Մայա Բաղդասարյանի հորբլյանական համերգին («Հարմոնիա» ռուսական մշակույթի ազգային կենտրոն),

4) եզդիական երգերի փառատոնի կազմակերպման («Սինջար» եզդիների ազգային միավորում» ՀԿ):

«Գրական Արմավիր» ստեղծագործողների ակումբի կողմից ՀՀ Արմավիրի մարզպետի հովանավորությամբ տպագրված ժողովածուներում ընդգրկվել և ընդգրկվում են նաև քուրդ, եզդի, ասորի, ռուս և այլ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների լավագույն ստեղծագործությունները:

Մարզային «Հայրենական» թերթով, «Ալտ», «Նոյ Հայաստան», «Լույս» հեռուստաընկերություններով պարբերաբար տպագրվում են հոդվածներ, պատրաստվում հաղորդումներ ներկայացնելով ազգային փոքրամասնությունների մշակութային, կրթական, տնտեսական և այլ ոլորտներում առկա խնդիրներն ու հաջողությունները:

Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության տարեկան և միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերում «Պետական աջակցություն մշակութային միջոցառումների իրականացմանը» ծրագրի շրջանակներում «Աջակցություն ազգային փոքրամասնություններին» ենթածրագրով 2010-2014 թվականներին

առանձին մշակութային միջոցառումների իրականացման համար հատկացվել են միջոցներ ՀՀ ազգային փոքրամասնություններին աջակցելու նպատակով, մասնավորապես 2010 թ.՝ **3000.0** հազ. դրամ, 2011 թ.՝ **2550.0** հազ. դրամ, 2012 թ.՝ **4010.7** հազ. դրամ, 2013 թ.՝ **2111.0** հազ. դրամ, 2014 թ.՝ **2996.4** հազ. դրամ:

Շարունակվել է Երևանում և ՀՀ մարզերում ազգային փոքրամասնությունների բոլոր համայնքների մասնակցությամբ հանրապետական ամենամյա միջոցառումների՝ կերպարվեստի և դեկորատիվ-կիրառական արվեստի ցուցահանդեսների, երաժշտական փառատոնների կազմակերպումը:

2009 թվականից մեկնարկել է «Երկնքից երեք խնձոր ընկավ ...» հեքիաթասացության ու բարբառի ամենամյա փառատոնը, որն ունի հանրապետական ձևաչափ և փառատոնին ամեն տարի մասնակցում են նաև ՀՀ-ում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները, ովքեր իրենց մայրենի լեզուներով ներկայացնում են ազգային բանահյուսական ժառանգության նմուշներ, դրանով իսկ խրախուսում մայրենի լեզվի կիրառումն ու բարձրացնում հասարակության մեջ իրենց ազգի վերաբերյալ ընդհանուր ճանաչողությունը:

2013 թվականին «Առնո Բաբաջանյան» համերգասրահում տեղի ունեցավ «Տարբեր ազգերի երգեր ու պարեր» փառատոնը, որին մասնակցեցին մի շարք պարային խմբեր, մեներգիչներ, այդ թվում նաև ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներ:

2014 թվականին կազմակերպվել է «Հայաստանը մեր տունն է» խորագրով ամենամյա փառատոնը, որի նպատակն է ազգային դիմագծի և լեզվի պահպանումը, մատաղ սերնդի կրթումը, նոր անունների հայտնաբերումը, կատարողական արվեստի կատարելագործումը, ինչպես նաև նոր խմբերի ու համույթների ստեղծումը: Կազմակերպվել է «Ազգային պատկերասրահ» փառատոնի շրջանակներում ազգությամբ հրեա, դաշնակահար Վիլլի Վայների ելույթը:

48. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության աջակցությամբ իրականացվում է նոր ծրագիր՝ «Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների հուշարձանների այցելության կազմակերպում և տեսաֆիլմի ստեղծում», որը նպատակ ունի ոչ միայն հասարակությանը

ներկայացնել մշակութային ժառանգությունը, այլև ունի գիտաճանաչողական բնույթ: Վերջին միջոցառումը մեծապես օգնում է էթնիկ լեզուների եթե ոչ հասարակական, ապա գոնե մշակութային օգտագործման ակտիվացմանը, ինչպես նաև երիտասարդ սերնդի կողմից մայրենի լեզվին առնչման հնարավորություններին: Լեզվի գործածությունը դուրս է գալիս էթնիկ համայնքի նեղ շրջանակներից, քանի որ երգչախմբերի զգալի մասը համալրվում է նաև խառն ամուսնություններով ընտանիքների և ուղղակի հայերի մասնակցությամբ: Նման մշակութային գործունեությանը աջակցում է Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը: Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության տարեկան և միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերում ամեն տարի նախատեսվում են բյուջետային հատկացումներ Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների մշակութային միջոցառումներին աջակցելու նպատակով: Հայաստանի Պետական Ֆիլիհարմոնիայի «Առնո Բաբաջանյան» համերգասրահում ամեն տարի կազմակերպվում է «Տարբեր ազգերի երգեր ու պարեր» փառատոնը, որին մասնակցում են տարբեր ազգային փոքրամասնությունների պարային խմբեր, մեներգիչներ:

«Ե/ սույն հարտիայում ընդգրկված բնագավառներում կապերի պահպանումն ու զարգացումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ գործածող խմբերի և միանման կամ նույնանման ձևով լեզուն գործածող պետության այլ խմբերի միջև, ինչպես նաև մշակութային կապերի հաստատումը այդ պետության մյուս խմբերի միջև, որոնք գործածում են տարբեր լեզուներ»

49. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013, 2014 թվականներին գործունեության միջոցառումների ծրագրի «Մշակույթ» բաժնի 9-րդ կետի՝ «Համագործակցություն Հայաստանի տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների հետ», նպատակն է՝ պահպանել ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ինքնությունը և ներգրավել Հայաստանի մշակութային դաշտին ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով ոչ պետական մամուլի և գրականության տպագրման, փառատոների կազմակերպման, կրոնական և էթնիկ համայնքների հուշարձանների վերականգնման և ժամանակակից արվեստի զարգացման աջակցության միջոցով:

50. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը 2008 թվականից սկսած ազգային փոքրամասնությունների պատմական և ժամանակակից հուշարձանների ճանաչումն ապահովելու նպատակով իրականացնում է ֆիլմաշարի արտադրություն: Աշխատանքներ են տարվում ազգային փոքրամասնությունների ոչ նյութական մշակութային ժառանգության տարրերի գրանցման և ՀՀ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պետական ցանկերում ներառման ուղղությամբ: Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը յուրաքանչյուր տարի իրականացնում է «ARTEXPO» միջոցառումը, որին մասնակցում են նաև ազգային փոքրամասնությունները: 2014 թվականին Գյումրիում կազմակերպվել է «Հացի փառատոն» միջոցառումը, որին մասնակցել են նաև ազգային փոքրամասնությունները՝ ներկայացնելով ազգային հացատեսակներն ու տարազները: Այդ ամենը միաժամանակ նպաստում է ազգային փոքրամասնությունների միջև կապերի պահպանմանն ու զարգացմանը, արդյունավետ լեզվական հաղորդակցմանն ու փոխըմբռնմանը:

51. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 51-54-րդ կետերը:

«զ/համապատասխան մեթոդների և միջոցների ապահովումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների դասավանդման և ուսուցման համար՝ բոլոր համապատասխան փուլերում»

55. Համաձայն ՀՀ 2011թ. մարդահամարի ծրագրի (հարցաշարի), հաստատված ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մայիսի 12-ի N 674-Ն որոշմամբ, տնային տնտեսության անդամների ազգության, մայրենի և այլ լեզուներ տիրապետելու վերաբերյալ հարցերն իրենց բնույթով եղել են «փակ», այսինքն հարցաթերթում հնարավոր պատասխանների ցանկն առաջարկված է եղել: Ազգության հարցի հնարավոր պատասխանների ցանկում ներառված են եղել՝ «հայ, եզդի, ռուս, ասորի, հույն, ուկրաինացի, քուրդ, լեհ, բելառուս, վրացի, հրեա, գերմանացի, պարսիկ, այլ ազգություն», իսկ մայրենի և այլ լեզուներ տիրապետելու հարցերինը՝ ««հայերեն, եզդիերեն, ռուսերեն, ասորերեն, հունարեն, ուկրաիներեն, քրդերեն, լեհերեն,

բելառուսերեն, վրացերեն, եբրաերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, իսպաներեն, պարսկերեն, թուրքերեն, այլ լեզու» տարբերակները: ՀՀ 2001 թ. մարդահամարի արդյունքներով, երկրի բնակչության 2,1 տոկոսն են կազմել ազգային փոքրամասնությունները: Ընդ որում, նրանցից 0,1 տոկոսը խմբավորվել են այլ ազգությունների թվաքանակում, առանձին ազգությունների փոքրաթիվ լինելու հանգամանքով պայմանավորված և այդ տվյալները հրապարակման ենթակա չեն եղել, որպեսզի պահպանվի անհատական տվյալների գաղտնիությունը («Մարդահամարի մասն ի» ՀՀ օրենք, հոդված 12, տես՝ <http://www.armstat.am/en/?nid=184>):

Ազգային փոքրամասնությունների մեծ մասի լեզուներով համակարգված ուսումնական ծրագրեր անհնար է իրականացնել թե՛ լեզվի կրողների փոքրաթվության, թե՛ Հայաստանի տարածքում նրանց հատվածաբար ապրելու հետևանքով, ինչպես նաև որոշ լեզուների հանդեպ նվազ պահանջարկի կամ պահանջարկի բացակայության պատճառով: 2011 թվականին իրականացված մարդահամարի տվյալներով Հայաստանում ազգային փոքրամասնությունների ընդհանուր թիվը կազմել է 57053 (2001թ.՝ 67657) մարդ: Նրանց մեծամասնությունը՝ 35308 մարդ կազմել են եզդիները (2001թ.՝ 40.620 մարդ, կամ Հայաստանի ոչ հայազգի բնակչության մոտ 62 տոկոսը): Հայաստանի Հանրապետության բնակչության ազգային կազմը 2001 և 2011 թվականների մարդահամարների տվյալներով ներկայացվում է ստորև՝ աղյուսակում.

	ընդամեն ը մարդ	հայ	եզդի	ռուս	ասորի	քուրդ	հույն	ուկրաի- նացի	այլ
2001	3213011	3145354	40620	14660	3409	1519	1176	1633	4640
2011	3018854 ¹	2961801	35308	11911	2769	2162	900	1176	2727

1. այդ թվում՝ 100 մարդ, որոնք հրաժարվել են պատասխանել այս հարցին:

Այնուամենայնիվ, ազգային փոքրամասնությունների լեզուների մեծ մասն այս կամ այն ձևով ու չափով դասավանդվում է տարբեր մակարդակների կրթական հաստատություններում:

Օրինակ՝ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների և ռուս զինվորների երեխաների նախադպրոցական կրթությունը ապահովելու համար պետության ջանքերի շնորհիվ Շիրակի մարզի Գյումրու թիվ 4 մանկապարտեզում գործում է ռուսական խմբակ, 2006 թվականին «Երևանի սննդի արդյունաբերության պետական քոլեջ»-ը վերանվանվեց «Երևանի զբոսաշրջության, սպասարկման և սննդի արդյունաբերության հայ-հունական պետական քոլեջ»-ի:

56. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից ստեղծվել են բոլոր պայմանները հանրակրթական դպրոցների տարրական, հիմնական և ավագ մակարդակներում ազգային փոքրամասնությունների երեխաների շարունակական կրթությունը կազմակերպելու համար: Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության ազգային ինստիտուտի ջանքերի և մանրակրկիտ աշխատանքի շնորհիվ ազգային փոքրամասնությունների հանրակրթական դպրոցներում լիարժեք կրթություն ապահովելու համար ստեղծվել են անհրաժեշտ ուսումնական պլանները, ծրագրերը, մշակվել են և տպագրվել դասագրքերը, ինչպես նաև օժանդակ գրականությունը:

57. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից յուրաքանչյուր տարի կազմվում և ներդրվում է «Ազգային փոքրամասնությունների հանրակրթական դպրոցի (դասարանի) օրինակելի ուսումնական պլանը», ըստ որի՝ մինչև 2011-2015 թվականներին ազգային փոքրամասնությունների մայրենի լեզվի և գրականության ուսուցման համար 1-11-րդ դասարաններում հատկացվում էր շաբաթական 39 դասաժամ, իսկ այժմ՝ 12-րդ դասարանի ծրագրերի ներդրման հետ կապված վերոնշյալ ժամաքանակը դարձել է 41: 2009 թվականին փորձաքննություն են անցել և Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության

կողմից հաստատվել են ասորերենի և քրդերենի 1-12 դասարանների չափորոշիչն ու ծրագիրը:

58. 2011 թվականին հունիսի 10-ին ՀՀ կարավարության N781-Ն որոշման 3-րդ կետի համաձայն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության «Երևանի Ա.Բակունցի անվան պետական մանկավարժական քոլեջ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը միացման ձևով վերակազմակերպվել է՝ միանալով «Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությանը: Հետևաբար միջին մասնագիտական կրթական ծրագրով ուսուցում չի իրականացվում:

59. Սկսած 2007 թվականից՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի խորհրդականին կից Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհուրդում ներկայացված կազմակերպությունների առաջադրամբ և Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի միջնորդությամբ յուրաքանչյուր ուսումնական տարում արտամրցությանին տեղեր են տրամադրվել եզրիական, քրդական և ասորական համայնքների ներկայացուցիչներին՝ Երևանի պետական համալսարանի արևելագիտական ֆակուլտետում ուսանելու համար: 2010 թվականից սկսած՝ այդ արտոնություններից հնարավորություն ունեն օգտվել նաև մյուս ազգային փոքրամասնությունների այն ներկայացուցիչները, որոնց առաջադրում են Խորհրդում համապատասխան համայնքները ներկայացնող կազմակերպությունները և որոնք ցանկություն են հայտնում սովորելու բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների մշակույթի և լեզվի հետ առնչվող բաժիններում՝ ազգային մշակույթն ու լեզուն զարգացնելու նպատակով: Հետագայում Խորհրդի միջնորդությամբ այդ ուսանողների համար ուսման վարձի ամբողջական կամ մասնակի զեղչեր են կիրառվում: 2010-2015 ուսումնական տարում այդ հնարավորությունից օգտվել են եզրիական և քրդական համայնքների մեկական ներկայացուցիչ, որոնք սովորում են Երևանի պետական համալսարանի

արևելագիտության ֆակուլտետում, ինչպես նաև մեկ ներկայացուցիչ հրեական համայնքից, որն էլ ուսանում է Երևանի պետական կոնսերվատորիայում:

60. 2011-2012 ուսումնական տարվանից առ այսօր առկա ուսուցման ընդունելության հանրապետական ընդունող հանձնաժողովի որոշմամբ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար պահուստային տեղերից հատկացվել են անվճար ուսուցման տեղեր՝ Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում, Թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտում, Երևանի պետական համալսարանում: Բացի այդ, Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի կողմից ֆինանսական աջակցություն է ցուցաբերվում ինչպես եզդի ուսանողների ուսման, այնպես էլ եզդիական համայնքը ներկայացնող երիտասարդական կազմակերպությունների կողմից առաջարկված մշակութային ծրագրերի իրականացման համար:

61. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 61-րդ կետը:

«է/ պայմանների ապահովում, որոնք հնարավորություն կտան տվյալ տարածքում ապրող՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով չխոսողներին (որտեղ այդ լեզուն գործածվում է) ցանկության դեպքում սովորել այն»

62. Հանրապետության բոլոր կրթական հաստատություններում դասավանդվում է ռուսերենը, որոշ ուսումնական հաստատություններում՝ ասորերենը և հունարենը: Էթնիկ համայնքների բնակավայրերում այն անձանց համար, որոնք ցանկանում են ուսումնասիրել հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների լեզուները, ստեղծում են անհրաժեշտ պայմաններ՝ կազմակերպվում են արտադասարանական պարապմունքներ, կիրակնօրյա դպրոցներ, տարբեր կրթամշակութային միջոցառումներ:

63. Իսառը բնակության վայրերում ազգային փոքրամասնության ներկայացուցիչները գրեթե չեն գործածում իրենց մայրենի լեզուն: Այդուհանդերձ ՀՀ

կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը ազգային փոքրամասնությունների գյուղական բնակավայրեր կատարվող իր պարբերական այցերի ժամանակ իրազեկում է տեղի բնակչությանը և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին իրենց լեզուն սովորելու հնարավորության մասին և հորդորում է նրանց ցանկության դեպքում գործնական քայլեր իրականացնել՝ առաջարկելով իր աջակցությունը:

«ը/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսումնասիրման և հետազոտման խթանում համալսարաններում կամ համարժեք ուսումնական հաստատություններում»

64. Ազգային փոքրամասնությունների լեզուներից ռուսերենը և հունարենը, ուսումնասիրվում են Հայաստանի Հանրապետության տարբեր բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում: Օրինակ, Վ.Բյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանում դասավանդվող 10-ից ավելի օտար լեզուների ցանկում ընդգրկված են ռուսերենը և հունարենը: Բուհական հաստատություններում գործում են նաև լեզվաբանության ամբիոններ, որտեղ իրականացվում են հետազոտություններ:

ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի ուսանողը ցանկության դեպքում կարող է ուսումնասիրել ասորերեն:

«թ/ սույն հարտիայում ընդգրկված բնագավառներում ազգամիջյան փոխանակման համապատասխան ձևերի խթանում՝ երկու կամ ավելի պետություններում միանման կամ նույնանման ձևով գործածվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների համար»

65. Հայաստանի Հանրապետության էթնիկ համայնքները ունեն բոլոր հնարավորությունները այլ պետություններում միանման կամ նույնանման ձևով գործածվող լեզուները կրողների հետ շփվելու համար: Հայաստանի Հանրապետության այլ պետությունների հետ կնքված բարեկամության և համագործակցության մասին համաձայնագրերում ամրագրված են դրույթներ, որոնք վերաբերում են համապատասխանաբար երկու երկրներում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների էթնիկական, մշակութային, կրոնական

ինքնության պահպանման և զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծմանը և համապատասխան միջոցառումների իրականացմանը: Այդպիսիք են՝ Ռուսաստանի Դաշնության հետ բարեկամության և համագործակցության մասին պայմանագրի 8-րդ հոդվածը, Հունաստանի հետ՝ 20-րդ հոդվածը, Ռումինիայի հետ՝ 14-րդ հոդվածը, Բուլղարիայի հետ՝ 9-րդ հոդվածը, Ղազախստանի հետ՝ 5-րդ հոդվածը, Լիբանանի հետ՝ 8-րդ հոդվածը, Ուկրաինայի հետ՝ 5-րդ և 6-րդ հոդվածները, Բելոռուսի հետ՝ 9-րդ հոդվածը: Հայաստանի և այդ պետությունների էթնիկ համայնքների ներկայացուցիչների միջև տարբեր առիթներով տեղի ունեցող փոխայցելությունները, քննարկումները, համատեղ ծրագրերը բազմաթիվ են: Օրինակ, դպրոցականները և ուսանողները մեկնում են սովորելու մասնագիտական կրթական հաստատություններ կամ հանգստանալու էթնիկ հայրենիքի ճամբարներում: Բացի այդ, Հայաստանի էթնիկ համայնքների ներկայացուցիչներից շատերը ընդգրկված են համաշխարհային և Անկախ Պետությունների Համագործակցության կազմակերպությունների աշխատանքներում:

Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետության Հանրային ռադիոն ամեն օր հեռարձակում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով ռադիոհաղորդումներ, որը հաղորդակցության միջոց է դառնում տարածաշրջանու և ողջ սփռման տարածքում բնակվող համապատասխան ազգությունների ներկայացուցիչների միջև:

«Կետ 2.

Կողմերը պարտավորվում են վերացնել (եթե դեռ չի արվել) ցանկացած չարդարացված տարբերություն, բացառում, սահմանափակում կամ նախապատվություն, որոնք վերաբերում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի գործածմանը և ուղղված են տվյալ լեզվի պահպանումն ու զարգացումը վնասելուն կամ վտանգելուն: Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ հատուկ միջոցառումների ընդունումը, որը նպատակաուղղված է աջակցելու իրավահավասարությանը այս լեզուները գործածողների և մնացած բնակչության միջև, կամ որը պատշաճորեն հաշվի է առնում նրանց հատուկ պայմանները, չի համարվի խտրականության ակտ ավելի լայնորեն գործածվող լեզուներ գործածողների նկատմամբ»

66. Ինչպես ներկայացվել է երկրորդ և երրորդ զեկույցներում, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 14.1 հոդվածը ի թիվս այլ հատկանիշների՝ սեռի, ռասայի, մաշկի գույնի, էթնիկական կամ սոցիալական ծագման և այլն, առանձին նշում է նաև լեզվի և ազգային փոքրամասնությանը պատկանելության հանգամանքով պայմանավորված խտրականության արգելման մասին: Սահմանադրության 41-րդ հոդվածը հաստատում է, որ. «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր ազգային և էթնիկական ինքնությունը պահպանելու իրավունք: Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք ունեն իրենց ավանդույթների, կրոնի, լեզվի և մշակույթի պահպանման ու զարգացման իրավունք»:

67. Սահմանադրական երաշխիքներից բացի, ազգային փոքրամասնությունների կողմից իրենց լեզուների ազատ գործածությունը պաշտպանվում է նաև մի շարք այլ օրենքներով: «Լեզվի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունն իր տարածքում երաշխավորում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուների ազատ գործածությունը:

ՀՀ Օրենքի 4-րդ հոդվածը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների կազմակերպություններն իրենց փաստաթղթերը, ձևաթղթերը, կնիքները ձևավորում են հայերեն՝ իրենց լեզվով զուգահեռ թարգմանությամբ»:

Ազգային փոքրամասնությունների լեզվական իրավունքների պաշտպանությունը երաշխավորվում է նաև «Մշակութային օրենսդրության հիմունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի մի շարք հոդվածներով:

ՀՀ Օրենքի 8-րդ հոդվածի համաձայն. «Հայաստանի Հանրապետությունն աջակցում է իր տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ինքնության պահպանմանը և զարգացմանը, պետական ծրագրերի իրականացման միջոցով նպաստում է նրանց կրոնի, ավանդույթների, լեզվի, մշակութային ժառանգության, մշակույթի պահպանման, տարածման և զարգացման համար պայմանների ստեղծմանը»:

Նույն ՀՀ Օրենքի 9-րդ հոդվածը յուրաքանչյուրի համար երաշխավորում է՝ Հայաստանի Հանրապետությունում մշակութային կյանքին մասնակցելը և մշակութային գործունեություն իրականացնելը անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, համոզմունքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, 6-րդ հոդվածը՝ մշակութային արժեք է համարում նաև լեզուները, ազգային ավանդույթները և սովորույթները, աշխարհագրական տեղանունները: «Գովազդի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի «բ» կետի համաձայն՝ «Արգելվում է այն գովազդը, որը պարունակում է ռասային, ազգությանը, մասնագիտությանը կամ սոցիալական ծագմանը, տարիքային խմբին կամ սեռին, լեզվին, կրոնական և այլ համոզմունքներին վերաբերող վիրավորական արտահայտություններ, համեմատություններ և պատկերներ...»:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը հնարավորություն է տալիս Հայաստանի Հանրապետության վարչական մարմիններին դիմում ներկայացնել նաև ազգային փոքրամասնության լեզվով: Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեորեն պատժելի է համարվում մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատություններն ուղղակի կամ անուղղակի խախտելը՝ կախված անձի ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, եթե նման խախտումով վնաս է պատճառվել անձի օրինական շահերին:

68. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են այդ նորմերը»: Հետևաբար, «Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների Եվրոպական Խարտիան»՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մաս, Հայաստանի

Հանրապետության տարածքում գործում է որպես լեզուների պաշտպանության մեխանիզմ:

Կետ 3

«Կողմերը պարտավորվում են համապատասխան միջոցներով աջակցել փոխադարձ ըմբռնմանը երկրի բոլոր լեզվական խմբերի միջև և, մասնավորապես, իրենց երկրներում կրթության և ուսուցման նպատակների մեջ ներառել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ հարգանքը, փոխըմբռնումը և հանդուրժողականությունը, ինչպես նաև խրախուսել զանգվածային լրատվամիջոցներին՝ հետապնդելու միևնույն նպատակները»

69-72. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 69-72-րդ կետերը:

Կետ 4

«Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ իրենց քաղաքականությունը որոշելիս Կողմերը պետք է հաշվի առնեն այդ լեզուները գործածող խմբերի կարիքներն ու ցանկությունները: Անհրաժեշտության դեպքում նրանք խրախուսվում են՝ ստեղծելու մարմիններ՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին առնչվող բոլոր խնդիրների մասին իշխանություններին խորհուրդ տալու նպատակով»

73. Հայաստանի էթնիկ համայնքներին վերաբերող ծրագրերի և որոշումների նախագծերը քննարկվում են ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների հետ: Նախագծերը քննարկվում են Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի խորհրդականին կից Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդում, ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթաժողովում, ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժնում, համապատասխան նախարարություններում:

Տես՝ նաև ՀՀ 3-րդ զեկույցի 73-րդ կետը:

«Կետ 5

Կողմերը պարտավորվում են, mutatis mutandis, կիրառել վերոհիշյալ 1-4-րդ կե-

տերում թվարկված սկզբունքները ոչ տարածքային լեզուների նկատմամբ: Սակայն, քանի որ խոսքը այս լեզուների մասին է, սույն Խարտիան ուժի մեջ մտցնելու համար ձեռնարկվող միջոցառումների բնույթն ու գործունեության շրջանակը պետք է որոշվի ճկուն ձևով՝ հաշվի առնելով նաև տվյալ լեզուները գործածող խմբերի կարիքներն ու ցանկությունները և հարգելով նրանց սովորություններն ու առանձնահատկությունները»

74. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 74-րդ կետը:

75. Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմին կից գործող Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհուրդն ունի 22 անդամ, որոնք ընտրվում են ռոտացիայի սկզբունքով՝ Հայաստանի Հանրապետությունում առկա 11 ազգային փոքրամասնությունների յուրաքանչյուր համայնքի ներկայացուցիչներից: Հայաստանում ասորական, եզդիական, ռուսական, հունական, քրդական էթնիկ համայնքներից զատ ակտիվորեն գործում են ուկրաինական, հրեական, լեհական, վրացական, բելառուսական, գերմանական էթնիկ համայնքների հասարակական կազմակերպությունները:

Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների կազմը 2001 և 2011 թվականների մարդահամարների տվյալներով ներկայացվում է ստորև աղյուսակում.

	ռուս	եզդի	ասորի	քուրդ	հույն	ուկրաինացի	վրացի	բելառուս	գերմանացի	հրեա	լեհ
2001	14660	40620	3409	1519	1176	1633	696	257	133	109	97
2011	11911	35308	2769	2162	900	1176	617	214	67	127	124

Ինչպես երևում է աղյուսակներից, Հայաստանի էթնիկ փոքրամասնություններից 2001թ.-ին վեց, իսկ 2011թ.-ին հինգն են, որոնց ներկայացուցիչների թիվն անցնում է հազար մարդուց: Էթնիկ որոշ համայնքների փոքրաթվությանը պետք է ավելացնել նաև, որ վերջին քսանամյակի ընթացքում իրենց էթնիկ հայրենիքների հետ կապերի ակտիվացման պատճառով Հայաստանի ոչ հայազգի բակչության զգալի մասն արտագաղթել է և Հայաստանի ներկայիս էթնիկ համայնքների զգալի

մասի սեռա-տարիքային կազմը շատ անհամաչափ է՝ գերազանցում են տարեցները և կանայք: Միաժամանակ նրանց նկատելի մասը բախշված է հանրապետության մարզերում, ապրում են ոչ կոմպակտ, ինչը զգալիորեն բարդացնում է առանձին խմբերի կրթության ու մշակույթի կազմակերմանն ուղղված գործողություններ իրականացնելու խնդիրը: Այնուամենայնիվ, այդ լեզուների մեծ մասն այս կամ այն ձևով ու չափով դասավանդվում է տարբեր մակարդակների կրթական հաստատություններում: Հայաստանի Հանրապետության մի շարք դպրոցներում՝ թե քաղաքների, թե գյուղերի, անցնում են գերմաներեն: Այն, որպես մասնագիտություն, ներառված է նաև Երևանի պետական համալսարանի, Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանի, Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի և Գյումրու Մ.Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի մասնագիտությունների ցանկում: Հայաստանի Հանրապետության ազգային գրադարանում էթնիկ փոքրամասնությունների լեզուներով պահվում և օգտագործվում են բազմաթիվ ուկրաիներեն, գերմաներեն, լեհերեն, վրացերեն, բելառուսերեն գրքեր:

Հայաստանի Հանրապետության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության միջև իրականացվում է գերմաներենի տարածմանը և խթանմանն ուղղված մի շարք միջոցառումներ, որոնցից են՝

1/ Հանրակրթական դպրոցների գերմաներենին լավագույնը տիրապետող 3 աշակերտների համար մեկամսյա ուղևորություն Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետություն՝ գերմանական հանրակրթական դպրոցում փորձի փոխանակման և լեզվի կատարելագործման համար:

2/ Հայաստանում Գյոթեի անվան ինստիտուտի գործընկեր, գերմաներենի ուսուցման կենտրոնի կողմից գերմաներենի իմացության մասին միջազգային ճանաչում ունեցող վկայականի հանձնում համապատասխան քննությունների արդյունքների հիման վրա:

3/ Գերմաներենի իմացության մասին միջազգային ճանաչում ունեցող վկայական ունեցող երեք անձի համար Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունում բուհական և մագիստրոսական կրթություն ստանալու հնարավորություն:

4/ Հայաստանի Հանրապետության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության Սաքսոնիա-Անհալթ երկրամասի միջև գործող հուշագրի շրջանակներում գործընկեր 8 դպրոցների աշակերտների, ուսուցիչների և տնօրենների համար կազմակերպվող փոխայցելություններ:

5/ Հայաստանի Հանրապետության որոշ հիմնական և ավագ դպրոցներում գերմաներենի իմացության դիպլոմ ստանալու համար խորացված գերմաներենի հատուկ ծրագրով ուսուցում՝ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության կողմից Հայաստանի Հանրապետություն գործուղված գերմանացի ուսուցիչների կողմից:

6/ Գերմաներեն դասավանդող ուսուցիչների և դասախոսների համար վերապատրաստման դասընթացներ գերմանացի մասնագետների կողմից՝ ինչպես Հայաստանի Հանրապետությունում, այնպես էլ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության տարբեր երկրներում:

7/ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունից Հայաստանի Հանրապետություն գործուղված գերմանացի դասախոսներ, որոնք դասավանդում են ՀՀ բուհերում:

8/ Ամառային մեկամսյա դասընթացների կազմակերպում բուհերի ուսանողների համար Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության տարբեր երկրներում:

Սույն թվականի ապրիլի 6-ից 8-ը Հայկական գերմանագետների ասոցացիայի և գերմաներենի ուսուցիչների միության նախաձեռնությամբ (նախագահ՝ Մ. Աստվածատրյան), գերմաներենի ուսուցիչների միջազգային միության և Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գամագործակցությամբ 2015 թվականի ապրիլի 6-8-ը տեղի է ունեցել միջազգային գիտաժողով՝ «Բազմակերպությունը ինստիտուցիոնալ համատեքստում. գերմաներենը՝ որպես երկրորդ օտար լեզու» խորագրով: Գիտաժողովին մասնակցում էին գիտնականներ, փորձագետներ Գերմանիայից, Վրաստանից, միջինասիական երկրներից՝ Ուզբեկստանից, Ղազախստանից, Ղրղզստանից, Լեռնային Ղարաբաղից և ՀՀ մարզերից:

Կոնֆերանսին ներկա էին ՀՀ կրթության եւ գիտության փոխնախարարը, Հայաստանում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության փոխդեսպան Նադյա Լիխտենբերգերը, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վիլհելմ

Գրիսհաբերը, Գերմանական ակադեմիական փոխանական ծառայության (DAAD) դասախոս Անգելա Ներենցը, արտերկրում գերմաներենի ուսուցման ծառայության ներկայացուցիչ Թոմաս Բլումենրաթը, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Մելանյա Աստվածատրյանը:

Միջազգային գիտաժողովը նպաստելու է գերմաներենի՝ որպես երկրորդ օտար լեզվի, ուսուցանման նոր մեթոդիկայի, նոր ծրագրի մշակմանը, որը շատ տարբեր պիտի լինի առաջին օտար լեզու դասավանդելու մեթոդիկայից:

76. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 76-րդ կետը:

77. 1971 թվականից Երևանի N 42 դպրոցը կրում է ուկրաինացի բանաստեղծ, գրող, նկարիչ Տարաս Շևչենկոյի անունը: Այդ տարիների ընթացքում դպրոցը սերտ կապերի մեջ է գտնվում Հայաստանում Ուկրաինայի դեսպանատան և ուկրաինական համայնքի հետ:

2014 թվականը դպրոցի համար նշանակալից էր նրանով, որ պոետի ծննդյան 200 ամյակի կապակցությամբ, հայտարարվել էր Շևչենկոյի տարի ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից: Դպրոցի տնօրինության նախաձեռնությամբ, Հայաստանում Ուկրաինայի դեսպանատան և ՌԴ կրթության և գիտության նախարարության աջակցությամբ ստեղծվել է Շևչենկոյի անվան թանգարան: Թանգարանի բացումը եղել է ս.թ. ապրիլի 4-ին: Ներկա էին կրթության և գիտության նախարարը, Ուկրաինական դեսպանատան անձնակազմը և համայնքի ներկայացուցիչները: Թանգարանում գտնվում են հայ մեծ գրողների ու բանաստեղծների գործերը /Հ. Թումանյան, Վ. Տերյան, Դ.Վարուժան/ ուկրաիներեն թարգմանությամբ: Թանգարանի հպարտությունը՝ Գրիգոր Նարեկացու «Մատյան Ողբերգության» պոեմն է՝ ուկրաիներեն լեզվով: Երիտասարդ Շևչենկոյի դիմանկարը, Հայաստանի նկարիչների միության անդամ Վ.Հովհաննիսյանի, վերջին նվերն է թանգարանին, որը պաշտոնապես ներկայացրել է Ուկրաինայի հյուպատոսը: Տեխնիկապես կահավորված սրահում անցկացվում են կոնֆերանսներ, պատմամշակութային սեմինարներ, վարպետաց դասեր, ամեն տարի նշվում են Շևչենկոյի օրեր: Թանգարանի ղեկավար է ռուսերեն լեզվի և գրականության մանկավարժ

Կ.Ե.Թաթոյանը, որը հեղինակն է «Գ.Տ. Շևչենկո. Գրականության կապը Հայաստանի հետ» հոդվածի՝ հրապարակված «Ուսաց լեզուն Հայաստանում» ամսագրում: Նա գրողների միությունում հանդես է եկել զեկույցով՝ Շևչենկոյի կյանքն ու ստեղծագործությունը թեմայով: Ավանդաբար նշվող «Գիտելիքի օրը» դպրոցում անցկացվում է Հայաստանում Ուկրաինայի դեսպանի մասնակցությամբ: Դպրոցն ակտիվ ընդգրկում է մշակութային ծրագրում «Հայաստանում Ուկրաինայի օրեր», բոլոր իրադարձությունները կազմակերպվում են համայնքների կողմից Ուկրաինայի անկախության օրեր, Շևչենկոյի ծննդյան օր: Կան սերտ կապեր Տերնոպոլի ազգային տնտեսական համալսարանի Երևանյան մասնաճյուղի հետ: Դպրոցի շրջանավարտները հանդիսանում են տվյալ ուսումնական հաստատության ուսանողներ:

Նախատեսվում է՝

- Շարունակել ընդունված ավանդույթը դպրոցում:
- Կազմակերպել հանդիպումներ Կիևի և Երևանի՝ Շևչենկոյի անվան թանգարանների ղեկավարների հետ:
- Հաստատել մշակութային երկխոսություն Կիևի և Երևանի Շևչենկոյի անվան դպրոցի ուսանողների միջև:

Դպրոցի մանկավարժական կազմը և ուսանողները պատրաստ են նման շփումների:

Տես՝ նաև «3-րդ զեկույցի 77-րդ կետը:

78. 2012-2013 թվականներին «Ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդում հաստատված «Ապետական բյուջեով նախատեսված ամենամյա դրամաշնորհային ծրագրերի հաշվին իրականացվել են բազմաթիվ ծրագրեր (այս մասին տես՝ 47-րդ կետի տվյալները):

79-80. Տես՝ «3-րդ զեկույցի 79-80-րդ կետերը:

Հոդված 8. Կրթություն

«1.Կրթության կապակցությամբ. այն տարածքներում, որտեղ այս լեզուները գործածվում են՝ համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի կարգավիճակի և առանց վնասելու պետության պաշտոնական լեզվի կամ լեզուների ուսուցմանը, Կողմերը պարտավորվում են

ա/. i.մատչելի դարձնել նախադպրոցական կրթությունը՝ համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii.մատչելի դարձնել նախադպրոցական կրթության հիմնական մասը՝ համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուներով,

iii. կիրառել վերոհիշյալ i և ii կետերում նշված նախաձեռնված միջոցառումներից որևէ մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնց ընտանիքները այդպիսի խնդրանք են ներկայացրել, և որոնց քանակը համարվում է բավարար, կամ

iv. եթե պետական մարմինները նախադպրոցական կրթության բնագավառում չունեն անմիջական իրավասություն՝ աջակցելու i-iii կետերում նշված միջոցառումների կիրառմանը և/կամ խրախուսելու այն»

81. «Նախադպրոցական կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի համաձայն՝ նախադպրոցական կրթության ոլորտի պետական քաղաքականության իրականացումն ապահովում են տեղական ինքնակառավարման մարմինները: Նախադպրոցական հաստատությունների աշխատանքների կազմակերպումն ուղղակիորեն կախված է տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական հնարավորություններից:

Կարևորելով նախադպրոցական կրթության դերը և երեխաների համակողմանի զարգացման ու դպրոցական կրթության համար հավասար մեկնարկային պայմաններ ստեղծելու նպատակով՝ 2008 թվականին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների 2008-2015 թվականների ռազմավարական ծրագիրը: Ծրագրում հատուկ ուշադրություն է դարձվում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներով բնակեցված տարածքներում մանկապարտեզների ցանցի ընդլայնմանը: Արդյունավետ կրթական ծառայությունների ներդրման միջոցով նպատակադրում է մինչև 2015 թվականը ավագ նախադպրոցական տարիքային խմբի (5-6 տարեկանների) ընդգրկվածությունը հասցնել մինչև 90%-ի: Առաջնայնությունը տրվել է այն համայնքներ-

րին, որտեղ ազգային փոքրամասնությունները մեծ թիվ են կազմում, կամ որտեղ նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններ չեն գործում:

82. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 82-րդ կետը:

83. 2014թ. կարևորվել են ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար դպրոցներում ուսումնական բազայի բարելավման և կադրերի մասնագիտական զարգացման գործընթացները: Վերահրատարակվել և դպրոցներին են տրամադրվել «Եզդիերեն»՝ 1-ին, 6-րդ, 7-րդ, 11-րդ և «Քրդերեն»՝ 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ դասարանների դասագրքերը: Հանրակրթական դպրոցներում ազգային փոքրամասնությունների կարողությունների զարգացման նպատակով կազմակերպվել են վերապատրաստման դասընթացներ /եզդիերեն-2013թ., քրդերեն-2014թ., ասորերեն-2015թ./: Համաձայն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 24.03.2015 թվականի N190 Ա/Ք հրամանով հաստատված հավելվածի 50-րդ կետի 3-րդ ենթակետի, 2015 թվականի գերակա խնդիրներից է՝

«Ազգային փոքրամասնությունների երեխաների համար որակյալ կրթություն ստանալու հնարավորության ընդլայնումը

- 2 անուն դասագրքի վերահրատարակում եզդիերենով,
- հանրակրթական դպրոցների հունարեն և ասորերեն դասավանդող շուրջ 20 ուսուցչի վերապատրաստում»:

84. «Նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների 2008-2015թթ. Ռազմավարական ծրագրի պահանջները» ապահովելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության և «Սեյվ դը չիլդրեն ֆեդերեյշնն ինկ» միջազգային կազմակերպության միջև կնքված փոխըմբռնման հուշագրի շրջանակներում 2010-2011 թվականներին ԱՄՆ Պետդեպարտամենտի բնակչության, փախստականների և միգրացիայի գործակալության կողմից ֆինանսավորվող «Կենսապայմանների բարելավման և սոցիալական աջակցության ծրագրով» Գեղարքունիքի մարզի եզդիաբնակ Գեղամասար, Արփունք, Փոքր Մասրիկ համայնքներում գործող դպրոցներում վերանորոգել և կահավորել են

մեկական նախադարոցական սենյակ՝ 4-5 տարեկան 50 երեխաների նախադարոցական կրթության կազմակերպման նպատակով:

85-89. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 85-89-րդ կետերը:

«բ/. i. մատչելի դարձնել տարրական կրթությունը՝ համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ
ii. մատչելի դարձնել տարրական կրթության հիմնական մասը՝ համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ
iii. տարրական կրթության շրջանակներում ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը՝ որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս, կամ
iv. **կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնց ընտանիքները այդպիսի խնդրանք են ներկայացրել, և որոնց քանակը համարվում է բավարար»**

90. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 90-րդ կետը:

91. «Լեզվի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է իր տարածքում ազգային փոքրամասնությունների կողմից իրենց լեզվի ազատ գործածությունը»: Նույն օրենքի 2-րդ հոդվածով սահմանված է, որ Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների համայնքներում հանրակրթական ուսուցումը և դաստիարակությունը կարող են կազմակերպվել իրենց մայրենի լեզվով՝ պետական ծրագրով և հովանավորությամբ, հայերենի պարտադիր ուսուցմամբ: «Հանրակրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի 10-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների հանրակրթությունը կարող է կազմակերպվել իրենց մայրենի կամ ազգային լեզվով՝ հայերենի պարտադիր ուսուցմամբ:

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության տակ առնված լեզուների կրող ազգային փոքրամասնությունների համայնքներին մատչելի է տարրական կրթությունը էթնիկ լեզուներով: Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից մշակվել է

«Ազգային փոքրամասնությունների հանրակրթական դպրոցի (դասարանի) ուսումնական պլան», համաձայն որի՝ պետական բաղադրիչի ուսումնական առարկաների ցանկում ընդգրկված ազգային փոքրամասնությունների «Մայրենի լեզու և գրականություն» առարկայի ուսուցման համար տարրական դպրոցի յուրաքանչյուր դասարանին հատկացված է շաբաթական 4 ժամ: Բացի այդ, խառը բնակության բնակավայրերում, որտեղ ազգային փոքրամասնությունների թիվը փոքր է, նախատեսված է նաև լեզվի ֆակուլտատիվ ուսուցման հնարավորություն:

92. Տարրական կրթության շրջանակներում ապահովվում է ազգային փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցումը՝ որպես ուսումնական ծրագրի անբաժանելի մաս, և այդ ուսուցումը կազմակերպվում է նույնիսկ աշակերտների անբավարար թվի դեպքում: Եզդիների և քրդերի բնակության վայրերում գյուղական դպրոցներում եզդիերենի և քրդերենի ուսուցումը տարրական դասարաններում իրականացվում է համապատասխան մասնագետի առկայության դեպքում՝ անկախ սովորող երեխաների թվից /Հավելված 4/: Ասորերենի ուսուցումը տարրական դասարաններում իրականացվում է Վերին Դվին, Դիմիտրով, Արզնի, Նոր Արտագերս գյուղերի միջնակարգ դպրոցների, Երևանի Պուշկինի անվան հմ. 8 հիմնական դպրոցի տարրական դասարաններում և Ա.Մարգարյանի անվան հմ. 29 ավագ դպրոցում՝ նույնիսկ 2-3 երեխայի մասնակցության դեպքում /Հավելված 4/:

93. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից համապատասխան առարկայական ծրագրերի հիման վրա 2002 թվականին հրատարակվել է քրդերենի «Զմանեդե» այբբենարանը: Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության ֆինանսավորմամբ հրատարակվել են քրդերենի «Այբբենարանը» (2009թ.), քրդերենի Մայրենի լեզվի 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ (2012թ.) և 5-րդ (2014թ.) դասարանների դասագրքերը: 2014թ. հրատարակվել են նաև քրդերենի Մայրենի լեզվի և գրականության 6-րդ և 7-րդ դասարանների դասագրքերը /Հավելված 4/:

94. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության ֆինանսավորմամբ իրականացվել է եզրիական լեզվի և գրականության տարրական, միջին և ավագ դպրոցների դասարանների դասագրքերի հրատարակումը: 2014թ. վերահրատարակվել է Եզրիերենի այբբենարանը: Հրատարակվել են նաև «Եզրիերեն-2» (2011թ.), «Եզրիերեն գրականություն-3» (2012թ.), «Եզրիական լեզու և գրականություն» 4-րդ և 5-րդ (2013թ.) և 6-րդ, 7-րդ (2014թ.) և 8-րդ (2011թ.), 9-րդ (2012թ.), 11-րդ (2014թ.) դասարանների դասագրքերը /Հավելված 4/:

95. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից 2009 թվականին հաստատվել են ասորերենի 1-12 դասարանների չափորոշիչն ու ծրագիրը: Հայաստանի Հանրապետության գիտության և կրթության նախարարության ֆինանսավորմամբ 2011 թվականին հրատարակվել են «Խոսիր ասորերեն» (1-ին դասարան, 2011թ.), «Գրիր և խոսիր ասորերեն» 1-ին, 2-րդ դասարանների (2010թ.) դասագրքերը: Ասորերենով տարրական կրթությունը զարգացնելու համար դասագրքերի հեղինակներին առաջարկվել է ստեղծել համապատասխան ուսումնական նյութեր /Հավելված 4/:

96. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 96-98-րդ կետերը:

«գ/ i.մատչելի դարձնել միջնակարգ կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ
ii. մատչելի դարձնել միջնակարգ կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ
iii.միջնակարգ կրթության շրջանակներում ապահովել համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս, կամ
iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ, հնարավորության դեպքում, որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում, և որոնց թիվը համարվում է բավարար»

99. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 99-րդ կետը:

100. Հանրապետությունում եզրիերենի և քրդերենի դասավանդումը իրականացվում է Արմավիրի, Արարատի, Արագածոտնի մարզերի միջնակարգ դպրոցներում /Հավելված 4/:

101. Հայաստանում ասորերենի ուսուցումը միջնակարգ կրթության շրջանակում իրականացվում է Արարատի, Կոտայքի և Արմավիրի մարզերի միջնակարգ դպրոցներում /Հավելված 4/:

102. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 33-րդ կետը և ՀՀ 4-րդ զեկույցի 96-րդ կետը:

103. Նշված բոլոր* դպրոցներն ընդգրկված են Հայաստանի կրթական ցանցում (ՀԿՑ) և ապահովված են շուրջօրյա անխափան ինտերնետային կապով: ՀԿՑ-ի սպասարկումն իրականացվում է պետական բյուջեի միջոցներով:²

Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 103-րդ կետը:

104. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 104-105-րդ կետերը:

106. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից մշակված Ազգային փոքրամասնությունների հանրակրթական դպրոցի (դասարանի) ուսումնական պլանում պետական բաղադրիչի ուսումնական առարկաների ցանկում ընդգրկված է ազգային փոքրամասնությունների «Մայրենի լեզու և գրականություն» առարկան, որի ուսուցման համար 1-5-րդ դասարաններում հատկացված է շաբաթական 4-ական, իսկ 6-12-րդ դասարաններում՝ 3-ական դասաժամ /նախորդ տարիներին եղել է 5 ժամ, որից ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները դժգոհել են և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հանրակրթության վարչությունը ժամերի քանակը քննարկել է դպրոցների տնօրենների /ազույթամբ ասորի և եզդի/,

---

² 3-րդ զեկույցի Հավելված 4 ցանկերի բոլոր դպրոցներն ընդգրկված են ՀԿՑ-ում, բացի Օթևանի հ/դ-ն (երեխաների թիվը՝ 0)

դասագրքերի հեղինակների, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարների հետ/:

Թվարկված քրդերենի և եզդիերենի հրատարակված դասագրքերի և առարկայական ծրագրերի էլեկտրոնային տարբերակները³ տեղադրվել են ՀԿՑ կենտրոնական հանգույցում գործող «Հայկական կրթական միջավայր» պորտալի⁴ «Պաշարների շտեմարան» ենթակայքում⁵»:

107. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից համապատասխան առարկայական ծրագրերի հիման վրա 2002 թվականին հրատարակվել է քրդերենի «Ձմանեղեն» այբբենարանը: Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության ֆինանսավորմամբ հրատարակվել են քրդերենի «Այբբենարանը» (2009թ.), քրդերենի Մայրենի լեզվի 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ (2012թ.) և 5-րդ (2014թ.) դասարանների դասագրքերը: 2014թ. հրատարակվել են նաև քրդերենի Մայրենի լեզվի և գրականության 6-րդ և 7-րդ դասարանների դասագրքերը:

Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության ֆինանսավորմամբ իրականացվել է եզդիական լեզվի և գրականության տարրական, միջին և ավագ դպրոցների դասարանների դասագրքերի հրատարակումը: 2014թ. վերահրատարակվել է եզդիերենի այբբենարանը: Հրատարակվել են նաև «Եզդիերեն-2» (2011թ), «Եզդիերեն գրականություն-3» (2012թ.), «Եզդիերեն լեզու և գրականություն» 4-րդ և 5-րդ (2013թ.) և 6-րդ, 7-րդ (2014թ.) և 8-րդ (2011թ.), 9-րդ (2012թ.), 11-րդ (2014թ.) դասարանների դասագրքերը:

Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից 2009 թվականին հաստատվել են ասորերենի 1-12 դասարանների չափորոշիչն ու ծրագիրը: Հայաստանի Հանրապետության գիտության և կրթության նախարարության ֆինանսավորմամբ

---

³ տեղադրված էլեկտրոնային պաշարը **Եզդիերենի** 10 դասագիրք (1-9, 11 դաս.) և ծրագիր(1-9 դաս.)(http://lib.armedu.am/category/221/date_created/desc), **Քրդերենի** 6 դասագիրք (2-7 դաս.)(http://lib.armedu.am/category/220/date_created/desc/offset/) (http://lib.armedu.am/category/40/date_created/desc)

⁴ (<http://www.armedu.am>)

⁵ (<http://lib.armedu.am>)

2011 թվականին հրատարակվել են «Խոսիր ասորերեն» (1-ին դասարան, 2011թ.), «Գրիր և խոսիր ասորերեն» 1-ին, 2-րդ դասարանների (2010թ.) դասագրքերը: Ասորերենով տարրական կրթությունը զարգացնելու համար դասագրքերի հեղինակներին առաջարկվել է ստեղծել համապատասխան ուսումնական նյութեր:

108. Միջնակարգ դպրոցները մանկավարժական կադրերով ապահովելու նպատակով աշխատանքներ են տարվում եզդիերենի, քրդերենի և ասորերենի ուսուցիչներ պատրաստելու և վերապատրաստելու ուղղությամբ: Եզդիներով և քրդերով բնակեցված համայնքներում երեխաների կրթությունը լիարժեք կազմակերպելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից աշխատանքներ են տարվում եզդիերեն և քրդերեն դասավանդող մասնագետների կազմը համալրելու ուղղությամբ: Սակայն պետության ջանքերը այս հարցում արդյունավետ կլինեն միայն այն դեպքում, եթե եզդիական և քրդական համայնքների ներկայացուցիչները համապատասխան մասնագիտություն ստանալու ցանկությամբ դիմեն Հայաստանի բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ՝ նախատեսված ուսուցման անվճար տեղերից օգտվելու համար:

Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության ազգային ինստիտուտի կողմից 2009 և 2013 թվականներին վերապատրաստման դասընթացներ են կազմակերպվել ազգությամբ եզդի, 2014 թվականին՝ ազգությամբ քուրդ, 2015 թվականին՝ ազգությամբ ասորի ուսուցիչների համար: Վերապատրաստումների ընթացքում հատուկ ուշադրություն է դարձվում ինչպես ազգային լեզվին, այնպես էլ ուսուցման նորագույն մեթոդներին:

Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության և ՀՀ ԿԳՆ կրթության ազգային ինստիտուտի, Հայաստանում ԱՊՀ մասնակից պետությունների հումանիտար համագործակցության Ռուսաստանի Դաշնության Երևանում մշակույթի և գիտության Ռուսաստանյան կենտրոնի և ՀՀ-ում ռուսաստանյան կազմակերպությունների աջակցությամբ՝ համատեղ կազմակերպվում են ռուսաց լեզվի ուսուցիչների համատեղ վերապատրաստման դասընթացներ, սեմինար-խորհրդակցություններ, ռուսաց լեզվի տարվա

<<Լավագույն ուսուցիչ>> մրցույթներ և այլ միջոցարումներ: Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների խնդրանքով ՀՀ ԿԳՆ կրթության ազգային ինստիտուտը կազմակերպել է հայոց լեզվի ուսուցման դասընթացներ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար:

109. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարությունը պատրաստ է աջակցել քրդական, ինչպես նաև այլ ազգային փոքրամասնությունների համայնքներին, կադրային խնդիրը լուծելու հարցում, եթե համայնքի ներկայացուցիչները համապատասխան մասնագիտություն ստանալու վերաբերյալ ցանկություն հայտնեն: Հայաստանի Հանրապետությանում բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունվելու համար դիմորդը հանձնում է ընդունելության քննություններ՝ քննական կենտրոններում: Ընդունելության քննությունները կազմակերպում է 2004 թվականին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ ստեղծված Գնահատման և թեստավորման կենտրոնը:

110. Ի լրումն նախորդ զեկույցի՝ ռուսերենով կրթություն ստացած դիմորդների ընդունելության քննությունների վերաբերյալ հայտնում ենք հետևալը: Ռուսերենով ուսուցմամբ միջնակարգ հանրակրթական դպրոցի /դասարանի/ ուսումնական պլանի համաձայն՝ պետական բաղադրիչի ուսումնական առարկաների ցանկով սահմանված են «Հայոց լեզու» և «Հայ գրականություն» առարկաներ՝ միջնակարգ դպրոցի յուրաքանչյուր դասարանի համար շաբաթական 2-6 ժամ: Հետևաբար՝ դպրոցը ավարտելիս սովորողը բավականին լավ պետք է տիրապետի հայերենին: Ընդ որում, Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից սահմանված կարգի համաձայն՝ եթե ավարտական դասարանի շրջանավարտը «Հայոց լեզու» ուսումնասիրել է միայն վերջին երկու դասարաններում, ապա միջնակարգ կրթության ատեստատում՝ այդ առարկայի համապատասխան տողում, գրվում է՝ «չի ուսումնասիրել», և սովորողը իր ցանկությամբ կարող է ազատվել «Հայոց լեզու և հայ գրականություն» առարկայի

պետական ավարտական քննությունից: Ատեստատի համապատասխան տողում գրվում է «ազատված է»: Նման դիմորդներին Գնահատման և թեստավորման կենտրոնը քննական առաջադրանքները տրամադրում է ռուսերենով:

111-112. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 111-112-րդ կետերը:

113. Վերին Դվինի միջնակարգ դպրոցում 1995 թվականին ստեղծվել է և մինչ այսօր գործում է հայ-ռուս-ասորական «Արբելա» գիտամշակութային կենտրոնը: Դպրոցում անցկացվել և անցկացվում են «Իմ մայրենի լեզուն», «Մեր լեզուն մեր գոյության գրավականն է» /ասորերենի օրը՝ ապրիլի 21-ին/ խորագրերով միջոցառումներ: Նշվում է նաև ասորական Նոր տարին՝ Հաբ-Նիսան, որը 2008 թվականից ապրիլի 1-ից հաստատվել է և կազմակերպվում է ՀՀ կառավարության կողմից:

Աշակերտների գիտելիքները հարստացնելու և ազգային արժեքների նկատմամբ սեր արթնացնելու նպատակով կազմակերպվում և անցկացվում են օլիմպիադաներ, միջոցառումներ: Երեխաները ծանոթանում են իրենց ազգի նշանավոր ներկայացուցիչների՝ Մար Բար Սերապյոնի, Մար Աբաս Կատինայի, Եփրեմ Ասորու, Բար Դայ Սանայի, Կոնստանտին Ալավերդյովի կյանքին և գործունեությանը:

2015 թվականի հունվարին կազմակերպվեց հանդիպում ասորական, հունական ասոցիացիաների ներկայացուցիչների և ՀՀԿ-ի խոսնակ Էդուարդ Շարմազանովի հետ:

Հանդիպման ժամանակ Շարմազանովը ներկայացրեց դիմում-նախագիծ օսմանյան Թուրքիայում ասորի և հույն ազգերի ցեղասպանության վերաբերյալ: Դիմում- նախագիծը քննարկվեց, ներկայացվեց ԱԺ և ապրիլին հաստատվեց:

Տես՝ նաև ՀՀ 3-րդ զեկույցի 113-րդ կետը:

114. Հայաստանի Հանրապետության Արարատի մարզպետարանը Վերին Դվինի միջնակարգ դպրոցը ընդգրկել է վերանորոգման ծրագրի առաջին փուլում և 2010-2011 ուսումնական տարում ամրացվել է դպրոցի հիմքը, վերանորոգվել են

տանիքը և սանհանգույցները: Վերին Դվինի և Դիմիտրով համայնքների նախադպրոցական հաստատություններում, դրամաշնորհային միջոցների հաշվին ներդրվել են նախադպրոցական կրթության միկրոծրագրեր. այդ թվում՝ Վերին Դվինի մանկապարտեզում՝ 39 երեխայի, Դիմիտրովի մանկապարտեզում՝ 37 երեխայի ընդգրկմամբ, հաստատություններում իրականացվել են վերանորոգման, հարդարման, գույքավորման աշխատանքներ:

115-117. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 115-117-րդ կետերը:

«**դ/ i.** մատչելի դարձնել տեխնիկական և մասնագիտական կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել տեխնիկական և մասնագիտական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. տեխնիկական և մասնագիտական կրթության շրջանակներում ապահովել համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ, հնարավորության դեպքում, որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում, և որոնց թիվը համարվում է բավարար»

118. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի պահանջների համաձայն՝ տեխնիկական և մասնագիտական կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով կամ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս պետք է լինի առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում և որոնց թիվը համարվում է բավարար:

119. Տես՝ ՀՀ 4-րդ զեկույցի 118-րդ կետը:

120. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 120-րդ կետը:

121. Միջին մասնագիտական կրթության պետական կրթական չափորոշիչների ձևաչափերի համաձայն՝ միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների հիմնական կրթական ծրագրով շրջանավարտը պետք է հաղորդակցվի առնվազն երկու օտար լեզուներով: Հանրապետության բոլոր նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության հաստատություններում ռուսերենի ուսուցումը, իբրև օտար լեզու, իրականացվում է որպես ուսումնական ծրագրի անբաժանելի մաս: Երևանի պետական հումանիտար քոլեջում գործում է ռուսական բաժին:

122. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի վարչության աշխատակիցները պարբերաբար կազմակերպում են այցելություններ բոլոր եզդիա-քրդական համայնքներ՝ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներին կրթություն ստանալու հարցում իրենց իրավունքների և հնարավորությունների մասին իրազեկելու նպատակով:

123. Եզդիական և քրդական էթնիկ համայնքներում նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն ստանալու ցանկություն հայտնողներ չեն եղել:

«Ե/ i. մատչելի դարձնել համալսարանական կամ այլ բարձրագույն կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. ստեղծել հնարավորություններ՝ ուսուցանելու այդ լեզուները որպես համալսարանական և այլ բարձրագույն կրթական հաստատությունների ուսուցանվող առարկաներ, կամ

iii. բարձրագույն կրթական հաստատությունների կապակցությամբ, եթե պետության ստանձնած դերի պատճառով i և ii ենթակետերը չեն կարող կիրառվել, ապա աջակցել և/կամ թույլ տալ համալսարանի կամ բարձրագույն կրթական այլ ձևերի տրամադրումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով կամ հնարավորությունների տրամադրումը այս լեզուների ուսուցման համար՝ որպես համալսարանական կամ բարձրագույն կրթական հաստատությունների առարկաներ»

124. Տես՝ ՀՀ 4-րդ զեկույցի 123-րդ կետը:

125. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 125-րդ կետը:

126. Երևանի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետում մագիստրատուրայի 1-ին կուրսի 2-րդ և 2-րդ կուրսի 1-ին կիսամյակում 2005-2006 ուսումնական տարվանից սկսած դասավանդվում է դասական ասորերեն: Ասորագիտության տարբեր բնագավառների մասնագետների պատրաստումը, ժամանակակից ասորերենի դասավանդումը համալսարանում ծրագրավորման փուլում են:

127. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 127-րդ կետը:

128. Յուրաքանչյուր ուսումնական տարվա ընթացքում ռուսերենը որպես պարտադիր առարկա ունենդրում են Երևանի պետական համալսարանի, Երևանի Վ.Բրյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարանի, Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի, Գյումրու Մ.Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի Վանաձորի Հովի. Թումանյանի անվան պետական համալսարանի, Գավառի պետական համալսարանի և ռուս-հայկական /Սլավոնական/ համալսարանի ուսանողները:

ՀՀ-ում գործում են նաև ուկրաինական պետական բուհի՝ Տերնոպոլի ազգային տնտեսագիտական համալսարանի Երևանի մասնաճյուղը և ՌԴ հետևյալ պետական և ոչ պետական բուհերի մասնաճյուղերը՝

- <<Մոսկվայի տնտեսագիտության, վիճակագրության և ինֆորմատիկայի պետական համալսարան>> բարձրագույն մասնագիտական կրթության դաշնային պետական բյուջետային ուսումնական հաստատության Երևանի մասնաճյուղ, (պետական).
- <<Ռուսաստանի տուրիզմի և սերվիսի պետական համալսարան>> բարձրագույն մասնագիտական կրթության ֆեդերալ պետական կրթական հաստատության Երևանի մասնաճյուղ, (պետական).

- <<Ա.Դ.Սախարովի անվան միջազգային պետական էկոլոգիական համալսարան /Երևանի մասնաճյուղ/>> կրթական հիմնարկ, (պետական).
- Մոսկվայի ձեռներեցության միջազգային ակադեմիայի Երևանի մասնաճյուղ, (ոչ պետական).
- Հայկական տուրիզմի ինստիտուտ-Ռուսաստանի տուրիզմի միջազգային ակադեմիայի Երևանի մասնաճյուղ, (ոչ պետական).
- <<Արտաքին տնտեսական կապերի, տնտեսագիտության և իրավունքի>> Սանկտ-Պետերբուրգի ինստիտուտ բարձրագույն կրթական ուսումնական հաստատության Երևանի մասնաճյուղ, (ոչ պետական):

129. Ընդունելության քննությունների արդյունքների հիման վրա հանրապետական ընդունող հանձնաժողովը յուրաքանչյուր տարի պահուստային տեղերից ասորական, եզդիական և քրդական համայնքները ներկայացնող դիմորդներին՝ տվյալ համայնքի առաջարկությամբ, հատկացնում է անվճար ուսուցման տեղեր:

«**գ/ i.** կազմակերպել չափահասների կամ շարունակական կրթության դասընթացներ, որոնք հիմնականում կամ ամբողջովին ուսուցանվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ
ii. առաջարկել նման լեզուներ՝ որպես չափահասների կամ շարունակական կրթության առարկաներ, կամ
iii. եթե պետական մարմինները չունենան անմիջական իրավասություն չափահասների կրթության ոլորտում, ապա աջակցել նշված լեզուների առաջարկմանը կամ խրախուսել դրանց՝ որպես շարունակական կրթության առարկաների»

130. Հունարենի ուսուցման կիրականորյա դասընթացներ իրականացվում են և Երևան, Ալավերդի, Գյումրի, Վանաձոր, Ստեփանավան, Նոյեմբերյան քաղաքներում, և Կողես գյուղում: Դասընթացները կազմակերպվում են Հունական հասարակական կազմակերպությունների միության կողմից: Դասընթացները բաց են՝ առանց տարիքային և ազգային սահմանափակումների: Անհրաժեշտության դեպքում ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունն աջակցում է՝ տրամադրելով դպրոցներում տարածքներ՝ ազգային փոքրամասնությունների

կենտրոններ, կիրակնօրյա դպրոցներ բացելու համար: Օրինակ՝ Գյումրիի մանկավարժական համալսարանի հենակետային ավագ դպրոցի տարածքում տրամադրվել է լսարան՝ «Պոլոնիա» լեհական հասարակական կազմակերպության կենտրոնի և կիրակնօրյա դպրոցի համար /Կենտրոնի ղեկավար և լեհերենի ուսուցիչ Հարությունյան Լիանա/:

131. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 131-րդ կետը:

132. Ասորորերենով չափահասների կամ շարունակական կրթության պահանջ չի ներկայացվել, քանի որ չափահաս անձինք լավ տիրապետում են իրենց լեզվին: Ասորական հասարակական կազմակերպությունների հետ աշխատելիս ՀՀ կառավարությունը, ՀՀ Ազգային ժողովը, ՀՀ կրթության նախարարությունը, ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հանձնաժողովը բազմիցս հայտնել են իրենց պատրաստակամությունը՝ ցանկացողների առկայության դեպքում կազմակերպել և իրականացնել շարունակական կրթական ծրագրեր:

133. Եզդիերենով և քրդերենով չափահասների համար շարունակական կրթության դասընթացներ կազմակերպելու անհրաժեշտություն չկա, քանի որ չափահաս քրդերը և եզդիները տիրապետում են իրենց լեզվին բավարար չափով: *Վերջիններս նույնիսկ հարցադրումը համարում են անհեթեթ:* Տարբեր կրթական ծրագրերի համագործակցության ժամանակ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունում չի գրանցվել որևէ ահազանգ կամ ցանկություն եզդիական կամ քրդական համայնքներից՝ չափահասների շարունակական կրթությունը կազմակերպելու համար: Անհրաժեշտության դեպքում ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հանձնաժողովը կամ ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհուրդը կարող են դիմել ՀՀ կրթության նախարարություն, որը պատրաստակամ է կազմակերպել և իրականացնել չափահասների շարունակական կրթությունը:

Հոդված 9. Դատական մարմիններ

«Կետ 1

Այն դատական տարածքների առնչությամբ, որտեղ տարածաշրջանային փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակիչների թիվը համապատասխանում է ներքոնշյալ միջոցառումներին՝ համաձայն այս լեզուներից յուրաքանչյուրի դերի, և այն պայմանով, որ սույն կետով տրամադրված հնարավորությունների օգտագործումը դատավորի կողմից համարվում պատշաճ արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտող, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ քրեական գործերում՝

- ii. երաշխավորել մեղադրյալին, որ նա իրավունք կունենա գործածելու իր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուն, և/կամ
- iii. ապահովել, որ հարցումները և ապացույցները (գրավոր թե բանավոր) չպետք է անընդունելի համարվեն, որովհետև դրանք ձևակերպվել են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզվով, և/կամ
- iv. հարցման հիման վրա իրավական գործերի հետ կապված փաստաթղթեր տրամադրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, եթե անհրաժեշտ է, թարգմանչների և թարգմանությունների միջոցով՝ չնեռարելով լրացուցիչ ծախսեր շահագրգիռ անձանց համար»

134-136. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 134-136-րդ կետերը:

«բ/ քաղաքացիական դատավարության մեջ՝

- ii. թույլատրել, որ դատարանի առաջ կանգնելու դեպքում կողմը խոսի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով՝ առանց դրա համար լրացուցիչ ծախսեր կրելու, և/կամ»

137-138. Տես՝ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 137-138-րդ կետը:

«գ/դատարաններում վարչական գործերի վերաբերյալ դատական գործերում՝

- ii. թույլատրել, որ դատարանի առաջ կանգնելու դեպքում կողմը խոսի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով՝ առանց դրա համար լրացուցիչ ծախսեր կրելու, և/կամ
- iii. թույլատրել, որ փաստաթղթերը և վկայությունները տրամադրվեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, անհրաժեշտության դեպքում՝ թարգմանիչների և թարգմանությունների օգնությամբ»

139. Հայաստանի Հանրապետությունում վարչական գործերով վարույթները դատարանում իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան: Հետևաբար, վերը նշվածը վերաբերում է նաև վարչական գործերին, և ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձի՝ դատարանի առջև իր մայրենի լեզվով հանդես գալու իրավունքը վերաբերում է նաև վարչական գործերին:

140. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի կողմից 2004 թվականի փետրվարի 18-ին ընդունվել է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը: «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 27-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը սահմանում է. «Վարչական վարույթն իրականացվում և վարչական ակտն ընդունվում է հայերենով: Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնությունների լեզուներին տիրապետող անձինք, օրենքով սահմանված կարգով կամ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան, վարչական վարույթի իրականացման համար դիմումը և դրան կից փաստաթղթերը կարող են ներկայացնել համապատասխան փոքրամասնության լեզվով: Այդ դեպքում վարչական մարմինը կարող է պահանջել ներկայացնել փաստաթղթերի հայերեն թարգմանությունները»:

141. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 27-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է. «Վարչական վարույթի իրականացման ընթացքում թույլատրվում է վարույթի մասնակիցների կողմից օտար լեզուների օգտագործումը: Սակայն այդ անձինք պարտավոր են իրենց ներկայացրած թարգմանչի միջոցով ապահովել հայերեն թարգմանություն, եթե վարչական մարմինն այդպիսի թարգմանություն ապահովելու հնարավորություն չունի»: Ինչ վերաբերում է վարչական մարմինների պաշտոնատար անձանց հետ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների բանավոր

շփումների ընթացքում ազգային փոքրամասնության լեզուների օգտագործմանը, ապա յուրաքանչյուր պաշտոնատար անձ, ով տիրապետում է ազգային փոքրամասնությունների որևէ լեզվի, կարող է այդ լեզվով ազատորեն շփվել նրանց հետ:

142. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» 59-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ վարչական ակտն ընդունած վարչական մարմինը վարչական ակտի հասցեատիրոջ գրավոր խնդրանքով նրան կարող է տրամադրել նաև վարչական ակտի օտար լեզվով թարգմանված պատճենը, որը պետք է հաստատված լինի համապատասխան վարչական մարմնի պաշտոնական կնիքով: ՀՀ Օրենքի 93-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ վարչական վարույթի ընթացքում թարգմանիչներին վճարումներ տրվում են Հայաստանի Հանրապետության բյուջեից կամ համապատասխան համայնքի բյուջեից՝ կախված այն հանգամանքից, թե որ վարչական մարմինն է հրավիրել այդ անձանց (պետական, թե տեղական ինքնակառավարման մարմին): Միայն այն դեպքում, երբ թարգմանչին հրավիրել է վարչական վարույթի որևէ մասնակից, ապա համապատասխան ծախսերը կրում է այդ մասնակիցը:

«դ/ քայլեր ձեռնարկել՝ երաշխավորելու, որ վերոհիշյալ «բ» և «գ» կետերի i և iii ենթակետերի կիրառումը և անհրաժեշտության դեպքում թարգմանությունների ու թարգմանիչների օգնության դիմելը չի ներառի հավելյալ ծախսեր շահագրգիռ անձանց համար»

143. Ինչպես երևում է վերոգրյալից, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը որևէ խոչընդոտ չի առաջացնում դատավարությանը մասնակցող անձանց համար իրենց ազգային լեզվով /իսկ ցանկության դեպքում՝ հայերենով/ դատավարությանը հանդես գալու հարցում: Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության կողմից առանձին հարցերով կատարած ուսումնասիրությունները վկայում են, որ դատարանները ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների նկատմամբ՝ ազգային պատկանելության բերումով կամ որևէ այլ պատճառով խտրականություն չեն դրսևորել և ազգային

փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ Հայաստանում որևէ խնդիր չի առաջացել, մանավանդ որ հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները հայերենին տիրապետում են, իսկ առանձին պաշտոնատար անձինք տիրապետում են փոքրամասնությունների լեզուներին:

Կետ 3

«Կողմերը պարտավորվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով մատչելի դարձնել ազգային օրենքով սահմանված ամենակարևոր տեքստերը. հատկապես այն տեքստերը, որոնք վերաբերում են այս լեզուներով խոսողներին (եթե նրանք այլ կերպ չեն սահմանում)»

144. Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության կողմից հրատարակվում և պարբերապար վերահրատարակվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքերի և օրենքների պաշտոնական տեղեկագրեր՝ նպատակ ունենալով իրազեկել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներին՝ այդ թվում ազգային փոքրամասնություններին, իրենց իրավունքների մասին: Հայաստանի Հանրապետությունում իրավական ակտերն ընդունվում են հայերենով: Ազգային ժողովի կայքէջում տեղադրված են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության և քաղաքացիական, աշխատանքային, ընտանեկան, քրեական դատավարության, քրեակատարողական, մաքսային, հողային օրենսգրքերի, ինչպես նաև կարևոր այլ օրենքների և այլ իրավական ակտերի ռուսերեն տարբերակները:

145. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանի բնակչության մի մասը դեռևս էլեկտրոնային հաղորդակցման մեծ հնարավորություններ չունի, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը ազգային փոքրամասնությունների միջավայրում իրավունքների իրազեկման շրջանակը ընդլայնելու նպատակով պարբերաբար կազմակերպում է այցելություններ և քննարկումներ:

146. Հայաստանի Հանրապետության բոլոր իրավական ակտերի ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով թարգմանությունը պահանջում է զգալի

Ֆինանսական միջոցներ, և ներկայումս հանրապետության ֆինանսական հնարավորությունների հետ կապված այդ գործընթացը իրականացնել հնարավոր չէ:

Սակայն պետք է նշել, որ ՀՀ Նախագահի աշխատակազմին առընթեր ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդում հաստատված պետական դրամաշնորհի միջոցներով հրատարակվել են ռուսերեն լեզվով 500 օրինակ գրքույկներ՝ «ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների մասին միջպետական եվրոպական փաստաթղթերի որոշ դրույթներ» վերնագրով: Գրքույկները բաժանվել են ինչպես ռուսական համայնքի ներկայացուցիչներին, հատկապես հոծ բնակչության շջաններում, այնպես էլ ոլորտին առնչվող կազմակերպություններին և գերատեսչություններին:

Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության տեքստի եզրիերեն թարգմանության փորձը ի հայտ բերեց մի շարք դժվարություններ, կապված իրավական տերմինների և սահմանումների հստակ ձևակերպման, ինչպես նաև համապատասխան մասնագետների բացակայության հետ: Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարների, համայնքների անդամների հետ քննարկումները ցույց են տալիս, որ Հայաստանի Հանրապետության օրենքների թարգմանությունը փոքրամասնությունների լեզուներով պահանջարկ չունի, քանի որ հայերենով կամ ռուսերենով շարադրված օրենքները լիովին մատչելի և կիրառելի է նրանց համար:

147. Հարկ ենք համարում նշել, որ իրավական ակտերի լեզվին տիրապետելու հանգամանքը երբևէ առիթ չի հանդիսացել, որ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձը Հայաստանի Հանրապետությունում զրկվի իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության սահմանադրական իրավունքն արդյունավետորեն օգտագործելու հնարավորությունից: Հայաստանի Հանրապետության էթնիկ համայնքները հայերենին կամ ռուսերենին ավելի լավ են տիրապետում, քան էթնիկ լեզուներին, և իրավունքի իմացության բարդություններ լեզվի իմաստով իրականում չեն առաջանում:

Հողված 10. Վարչական մարմիններ և հասարակական ծառայություններ

«1. Պետության վարչական տարածքների ներսում, որտեղ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է ներքոնշյալ միջոցները, և, համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի վիճակի, Կողմերը հնարավորության սահմաններում պարտավորվում են.

ա/ iv. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները կկարողանան գրավոր կամ բանավոր հայտեր ներկայացնել այդ լեզուներով, կամ

v. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները իրավասու կլինեն փաստաթղթեր ներկայացնել այդ լեզուներով»

148. Ինչպես արդեն նշվել է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը հնարավորություն է տալիս Հայաստանի Հանրապետության վարչական մարմիններին դիմում ներկայացնել նաև ազգային փոքրամասնության լեզվով: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը չի արգելում ազգային փոքրամասնության լեզվով պետական մարմիններին դիմելու հնարավորությունը: Գրավոր դիմումի պատասխանը տրամադրվում է պետական լեզվով, սակայն այն տարածքներում, որտեղ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է հիշյալ միջոցները, պաշտոնական պատասխանը կարող է տրամադրվել նաև ազգային փոքրամասնության լեզվով:

149. Վարչական մարմինների հետ բանավոր կամ գրավոր հաղորդակցվելիս ասորերենի և հունարենի գործնականում հազվադեպ գործածումը պայմանանվորված է նաև ասորիների և հույների համայնքների կողմից իրենց էթնիկ լեզվի թերի օգտագործման և գրավոր լեզվին չտիրապետելու հանգամանքով: Միաժամանակ Հայաստանի իշխանությունները չեն կարող հարկադրել ազգային փոքրամասնություններին վարչական մարմինների հետ հաղորդակցվելիս օգտագործել իրենց էթնիկ լեզուները:

1. «բ/ լայնորեն կիրառվող վարչական տեքստերը և ձևերը մատչելի դարձնել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության համար կամ ներկայացնել դրանք երկլեզու տարբերակներով»

150. Հանրապետությունում լայնորեն կիրառվող վարչական տեքստերի և ձևերի մեծ մասը մատչելի է ռուսերենով: Հայաստանի ազգային փոքրամասնությունները լավ տիրապետում են հայերենին կամ ռուսերենին, և վարչական փաստաթղթերի կիրառման հարցում էթնիկ համայնքների ներկայացուցիչները գործնականում որևէ խնդրի հետ չեն առնչվում:

**«2. Տեղական և մարզային մարմինների առնչությամբ, որոնց տարածքում բնակվող՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է ներքոնշյալ միջոցները, Կողմերը պարտավորվում են թույլատրել և/կամ խրախուսել.
բ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին հնարավորություն տալ գրավոր կամ բանավոր կերպով հայտ ներկայացնել այդ լեզուներով»**

151. Տվյալ պարտավորության մասով նույնպես հայտնում ենք, որ ասորիների և հույների կողմից գործնականում այս իրավունքը իրագործումը թերի է կատարվում նրանց կողմից էթնիկ լեզվին՝ հատկապես գրավոր լեզվին, չտիրապետելու պատճառով: Ինչ վերաբերում է բանավոր լեզվին, ապա Հայաստանի իշխանությունները չեն կարող հարկադրել ազգային փոքրամասնություններին տեղական և մարզային մարմինների հետ հաղորդակցվելիս օգտագործել իրենց մայրենի լեզուները:

152. Տեղական կամ մարզային մարմինների առնչությամբ Խարտիայի պահանջների համաձայն՝ սույն դրույթը կարող է իրականացվել այն դեպքերում, երբ այդ «տարածքում բնակվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է ներքոնշյալ միջոցները»: Հույները հանրապետության որևէ մարզում և նույնիսկ որևէ գյուղում բավարար թիվ չեն կազմում, որպեսզի նրանց լեզվի կիրառումը պահանջված լինի: Գյուղաբնակ հույների զգալի մասը տարեց բնակչություն է, որոնք ցանկություն չունեն հունարեն սովորելու: Այդ իսկ պատճառներով Խարտիայի որոշ դրույթների կիրառումը Հայաստանում հունական էթնիկ համայնքի նկատմամբ ուղղակի անհնար է: Ասորական Վերին Դվին և Արզնի գյուղերում համայնքապետերը ասորիներ են և

ցանկության դեպքում կարող են գործածել և հաճախ գործածում են իրենց մայրենի լեզուն:

«Գ/ տեղական իշխանությունների կողմից տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածումը իրենց ժողովների ընթացքում (քննարկումների ժամանակ), սակայն առանց բացառելու պետության պաշտոնապես ընդունված լեզվի (լեզուների) գործածումը»

153. Զեկույցի նախորդ կետերում ներկայացվել է այն փաստը, որ հույները թերի են օգտագործում մի շարք իրավունքներ, քանի որ չեն տիրապետում իրենց մայրենի լեզվին: Գործնականում հունարենը գործածվում է գլխավորապես հունարենը դասավանդող ուսումնական հաստատություններում: Նույնիսկ հունական էթնիկ համայնքի հասարակական կազմակերպությունների անդամները միմյանց հետ հաղորդակցվում են հայերենով կամ ռուսերենով:

«Է/ անհրաժեշտության դեպքում՝ տեղանունների ճշգրիտ կամ ավանդական ձևերի կիրառումը կամ ընդունումը տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուներով՝ պաշտոնական լեզվով (լեզուներով) ընդունված անունների հետ միասին»

154. Ազգային փոքրամասնությունների կոմպակտ բնակության վայրերում (եզդիների համար Արագածոտնի 20 գյուղեր, ասորիների համար՝ Վ. Դվին, Արզնի, ռուսների համար Ֆիոլետովո) տեղական ինքնակառավարումն իրականացնում են իրենց ներկայացուցիչները և համաձայն ՀՀ օրենսդրության իրենց իրավասության նեչքո է տվյալ հարցի լուծումը: Ինչ վերաբերում է խառը բնակության այն վայրերին (եզդիների պրագայում), որտեղ սույն պահանջը չիկատարվել, ապա ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը իր պարբերական այցելությունների ժամանակ հիշեցնում և հորդորում է կատարելու Խարտիայի այս պահանջը:

«3.Վարչական մարմինների կամ նրանց անունից գործող այլ անձանց պետական ծառայությունների առնչությամբ այն տարածքում, որտեղ գործածվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի դիրքի, Կողմերը հնարավորության

սահմաններում պարտավորվում են.

գ/ թույլատրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին հարցում ներկայացնել այդ լեզուներով»

155. Տեղական կամ մարզային մարմինների առնչությամբ Խարտիայի պահանջների համաձայն՝ սույն դրույթը կարող է իրականացվել այն դեպքերում, երբ այդ «տարածքում բնակվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է ներքոնշյալ միջոցները»:
Հույները հանրապետության որևէ մարզում և նույնիսկ որևէ գյուղում բավարար թիվ չեն կազմում, որպեսզի նրանց լեզվի կիրառումը պահանջված լինի: Գյուղաբնակ հույների զգալի մասը տարեց բնակչություն է, որոնք ցանկություն չունեն հունարեն սովորելու: Այդ իսկ պատճառներով Խարտիայի որոշ դրույթների կիրառումը Հայաստանում հունական էթնիկ համայնքի նկատմամբ ուղղակի անհնար է: Ասորական Վերին Դվին և Արզնի գյուղերում համայնքապետերը ասորիներ են և ցանկության դեպքում կարող են գործածել և հաճախ գործածում են իրենց մայրենի լեզուն: Այսպես է իրավիճակը նաև եզդիաբնակ 20 կոմպակտ բնակավայրերին:

«4. Կողմերի կողմից ընդունված 1-ին, 2-րդ և 3-րդ կետերի դրույթներն ուժի մեջ մտցնելու համար նրանք պարտավորվում են ձեռնարկել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը.

գ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին տիրապետող պետական ծառայողների կողմից հնարավորության սահմաններում բավարարել հարցումներն այն տարածքում, որտեղ տվյալ լեզուն գործածվում է»

156. Հայաստանի Հանրապետությունում պետական ծառայողների նկատմամբ ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով հաղորդակցվելու հարցում որևէ արգելք չկա: Ավելին՝ իշխանությունները հաշվի են առնում համապատասխան տարածքներում սպասարկում իրականացնող պաշտոնյաների կողմից լեզուների իմացությունը, օրինակ. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի աշխատակազմի աշխատակիցներից մեկը ազգությամբ եզդի է: Ազգությամբ եզդի է և եզդի-քրդերեն խոսում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության

աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժնի աշխատակիցներից մեկը:

157. Հայաստանում պետական պաշտոնատար անձինք և պետական ծառայողները բավարար չափով տիրապետում են ռուսերենին: Հանրապետությունում խառը ազգային կազմով բնակեցված գյուղական բնակավայրերում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ընդգրկված են մարզպետարանների աշխատակազմերում և մարզպետարաններին կից կառույցներում, քաղաքական և գյուղական համայնքների տեղական ինքնակառավարման մարմիններում՝ ինչպես համայնքի ղեկավարի, այնպես էլ ավագանու անդամների պաշտոններում:

158. Հայաստանի Հանրապետության Հանրային խորհրդի Ազգային փոքրամասնությունների հարցերի հանձնաժողովի 2010 թվականի հունիսի 18-ի նիստի որոշմամբ առաջարկվել է ազգային փոքրամասնությունների լեզուները գործածող տարածքներում պետական ծառայողներին նշանակել, խրախուսելով քղերենի ու եզդիերենի վարչական գործածությունը՝ ազգային փոքրամասնությունների բնակավայրեր ունեցող մարզերում ծառայություններ մատուցող քաղաքացիական ծառայողների քննություններում ավելացնել ազգային փոքրամասնությունների իմացության առանձին քննական առարկա: Առաջարկը քննարկվել է ՀՀ Քաղաքացիական ծառայության խորհրդում: Քննարկման արդյունքում որոշվել է, որ համապատասխան մարմիններում քաղաքացիական ծառայության թափուր պաշտոնների համալրման մրցույթների կազմակերպման ժամանակ գործնականում ասորերենի, եզդիերենի ու քղերենի տիրապետման ստուգումը անհնարին է՝ անհրաժեշտ մասնագետների, թեստերի ու հարցաշարերի բացակայության պատճառով: Սակայն ՀՀ Քաղաքացիական ծառայության խորհրդի կողմից խնդիրը լուծելու համար, որպես միջանկյալ փուլ, առաջարկվել է պաշտոնի նշանակելու իրավասություն ունեցող պաշտոնատար անձին իրավունք վերապահել մրցույթի արդյունքում հաղթող ճանաչված մասնակիցներից՝ լեզվի տիրապետումը հաստատող համապատասխան փաստաթղթի առկայության դեպքում

առավելությունը տալ ասորերենին, եզդիերենին կամ քրդերենին տիրապետող մասնակցին:»:

«5.Համապատասխան հարցում ստանալու դեպքում Կողմերը պարտավորվում են թույլ տալ ազգանունների ընդունումը կամ օգտագործումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով»

159. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարում է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է գերատեսչության ուշադրության տակ:

Հոդված 11. Լրատվամիջոցներ

«1. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների համար այն տարածքում, որտեղ տվյալ լեզուները գործածվում են, յուրաքանչյուր լեզվի դիրքին համաձայն և այնքանով, որքանով պետական մարմինները ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն իրավասու են, լիազորություն ունեն կամ որևէ դեր են խաղում այս ոլորտում, և հարգելով լրատվամիջոցների անկախության և ինքնավարության սկզբունքը, Կողմերը պարտավորվում են՝ ա/այնքանով, որքանով ռադիոն և հեռուստատեսությունը կատարում են հասարակական ծառայության առաքելություն՝

iii. ապահովել համապատասխան որոշումներ, որպեսզի հաղորդավարները առաջարկեն ծրագրեր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով.

բ/ ii.աջակցել և/կամ հեշտացնել ռադիոծրագրերի կանոնավոր հեռարձակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով.

գ/ ii.աջակցել և/կամ հեշտացնել կանոնավոր հեռուստածրագրերի հեռարձակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով»

160. «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի համաձայն՝ Հանրային հեռուստառադիո ընկերությունը մշակում և իրականացնում է ծրագրային քաղաքականություն:

«Հ օրենքի 26-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 3-րդ կետիդ) ենթակետի. «Եթերային ժամանակ տրամադրել Հայաստանի Հանրապետության ազգային

փոքրամասնությունների լեզուներով հատուկ ծրագրերի և հաղորդումների հեռարձակման համար: Այդ հաղորդումների ընդհանուր ժամաքանակը չպետք է գերազանցի հեռուստատեսությամբ շաբաթական մինչև 2 ժամը, իսկ ռադիոյով՝ օրական մինչև 1 ժամը: Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով հատուկ ծրագրերը և հեռուստահաղորդումները պետք է ուղեկցվեն հայերեն լուսագրով»:

161. «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի պահանջների համաձայն՝ ՀեռուստաՏեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը 2010 թվականին անցկացրել է 25 մրցույթ՝ թվային հեռարձակման ցանցի միջոցով հեռուստածրագրերի եթերային հեռարձակում իրականացնելու համար, որոնցից 4-ը՝ վերահեռարձակողների, 21-ը՝ հեռարձակողների համար: Բոլոր վերահեռարձակող մրցույթներին մասնակցել են մեկական ընկերություն, արդյունքում 3 ընկերություն իրականացնում է ռուսերենով հեռուստածրագրերի վերահեռարձակում: Հեռուստաընկերությունները ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով հաղորդումներ իրականացնելիս սահմանափակված չեն, ավելին՝ գրեթե բոլոր ընկերությունները իրենց մրցութային փաթեթներում հստակ նշել էին, որ իրենց եթերում պատրաստ են գտնելու ազգային փոքրամասնություններ հանդիսացող համայնքների մասին մշակութային, պատմական, ճանաչողական և այլ ծրագրեր, միաժամանակ պատրաստ են տրամադրել եթերաժամանակ:

162. Հանրային հեռուստատեսությամբ և այլ հեռուստաընկերություններով պարբերաբար հեռարձակվում են ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կամ նախաձեռնությամբ ազգային փոքրամասնությունների մասին վերլուծական, իրավունքների իրազեկման կամ տեղեկատվական հաղորդումներ՝ հիմանականում հայերեն կամ ռուսերեն: Հեռուսատրագրողների խնդրանքով ազգային փոքրամասնությունների միջոցառումները կամ տոնակատարությունները մեկնաբանելիս ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները խոսում են իրենց լեզվով:

Հանրապետության մարզերում գործող հեռուստաընկերությունները հաճախ ցուցադրում են տարբեր հաղորդաշարեր, պարերաբար անդրադարձնում են ազգային փոքրամասնությունների կողմից ներկայացվող խնդիրներին:

163. Հայաստանի Հանրային ռադիոն ամեն օր իրականացնում է հեռարձակում ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով՝ մասնավորապես ասորերեն՝ 15 րոպե, քրդերեն՝ 30 րոպե, եզդիերեն՝ 30 րոպե, ռուսերեն՝ 15 րոպե, հունարեն՝ 15 րոպե:

«Ե/Ի.աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ թերթի ստեղծումը և/կամ պահպանումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ»

164. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության բյուջեում յուրաքանչյուր տարի միջոցներ են նախատեսվում ազգային փոքրամասնությունների մամուլի տպագրությանն օժանդակելու նպատակով: «Ոչ պետական մամուլի հրատարակում» ծրագրով աջակցություն է ցուցաբերվել ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով լույս տեսնող 12-14 թերթերի և ամսագրերի հրատարակմանը, մասնավորապես՝ 2010 թ.՝ 11968.0 հազ. դրամ, 2011 թ.՝ 12468.0 հազ. դրամ, 2012 թ.՝ 9977.0 հազ. դրամ, 2013 թ.՝ 9977.0 հազ. դրամ, 2014 թ.՝ 9977.0 հազ. դրամ:

165. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը ֆինանսական աջակցություն է ցուցաբերում ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով լույս տեսնող պարբերական գրական, մշակութային, գիտականևայլ մամուլի հրատարակմանը, այդ թվում. եզդիների համայնքի «Էզդիխանա» և «Լալըշ» հայերեն թերթերի, ռուսական համայնքի «Գոլոս Արմենիի», «Նովոյե վրեմյա» թերթերի և «Լիտերատուրնայա Արմենիա» թերթի և ամսագրի՝ ռուսերեն, «Ռյա թազա» և «Չագրոս» քրդերեն թերթերի, հունական համայնքի «Իլիոս» թերթը, ինչպես նաև ասորական համայնքի «Ассирийские новости» և «Ասսիրիյկիե նովոստի» թերթը՝ ռուսերեն և ասորերեն լեզուներով:

Ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով հրատարակվող թերթերը

1	«Եզդիների ազգային միություն» ՀԿ	«Էզդիխանա» (հայերեն, եզդիերեն)
2	«Եզդիների ազգային կոմիտե» ՀԿ	«Լալըշ» (հայերեն, եզդիերեն)
3	«Ռյա-Թազա» թերթի խմբագրություն» ՍՊԸ	«Ռյա-Թազա» (քրդերեն)
4	«Գոլոս» ՍՊԸ	«Գոլոս Արմենիի» (ռուսերեն)
5	«Ուկրաինա» Հայաստանի ուկրաինացիների ֆեդերացիա» ՀԿ	«Ղնիպրո-Սլավուտիչ» (հայերեն, ուկրաիներեն)
6	«Հայաստանի քրդական ազգային խորհուրդ» ՀԿ	«Զագրոս» (հայերեն, քրդերեն)
7	«Հայաստանի հրեական համայնքի թերթ» ՀԿ	«Դավիթի վահան» (ռուսերեն, հրեերեն)
8	«Իվերիա» վրացական բարեգործական համայնք» ՀԿ	«Իվերիա» (վրացերեն)
9	«Նովոյե վրեմյա» օրաթերթի խմբագրություն» ՍՊԸ	«Նովոյե վրեմյա» (ռուսերեն)
10	«Հայաստանի «Երևանի բելառուսների համայնք «Բելառուս» ՀԿ	«Բելառուս» (ռուսերեն, բելառուսերեն)
11	«Հայաստանի ասորական կազմակերպությունների «Խայադթա» ֆեդերացիա» իրավաբանական անձանց միություն	«Ասիրիսկիե նովոստի» (ռուսերեն, ասորերեն)
12	«Երևան քաղաքի «Իլիոս» հոյների համայնք» ՀԿ	«Իլիոս» (ռուսերեն, հայերեն, հունարեն)

166. Տես՝ ՀՀ 4-րդ զեկույցի 165-րդ կետը:

167. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության աջակցությամբ 2008-2014 թվականներին ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով «Ազգային փոքրամասնությունների և այլ գրականության հրատարակում» ծրագրով հրատարակվել է 15 անուն գիրք, այդ թվում՝ Ամարիկե Սարգսի «Մեր գյուղը», Սամանդ Սիմայի «Պատմվածքներ», Ալիսանե Մամեի «Բանաստեղծություններ», Շամոյան Սմոյի «Ընտրանի», Յուրի Ալեքսանդրովի «Բանաստեղծությունների ժողովածու», «Ազգային փոքրամասնությունների գրական անթոլոգիա» ժողովածու, Վազիրե Աշոյի «Սմոյե Շամո. Կյանքը և գործունեությունը»,

Ալիխանե Մամեի «Հողվածներ», Ամարիկե Սարդարի «Նախնիներիս ուղին», Ալեքսանդր Պորյադոչնիի «Արծաթե թելը» գրքերը և այլն:

«2. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել ռադիոյի և հեռուստատեսության հեռարձակումների անմիջական ստացման ազատությունը հարևան երկրներից այն լեզվով, որը օգտագործվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվին համարժեք կամ նույնական լեզվով, և չհակառակվել տվյալ լեզվով ռադիո և հեռուստատեսային հաղորդումների վերահաղորդումներին հարևան երկրներից:

Այսուհետև նրանք պարտավորվում են երաշխավորել, որ ոչ մի սահմանափակում չի լինի գրավոր մամուլում խոսքի ազատության և տեղեկատվության ազատ շրջանառության հետ կապված՝ այն լեզվով, որը գործածվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվին համարժեք կամ նույնական ձևով:

Վերոհիշյալ ազատությունների իրականացումը (երբ այն իրականացվում է պատասխանատվությամբ և պարտավորություններով) կարող է ենթակա լինել նման ձևականությունների, պայմանների, սահմանափակումների կամ տուգանքների, որոնք սահմանված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում ազգային անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակական անվտանգության, անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության և բարքերի պաշտպանության, այլոց համբավի կամ իրավունքների պաշտպանության, գաղտնի տեղեկության արտահոսքի կանխման կամ դատավորների հեղինակության և անկողմնակալության պահպանման նպատակով:»

168. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարել է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է ՀՀ մշակույթի նախարարության ուշադրության տակ:

«3. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների շահերը ներկայացված են կամ հաշվի են առնվում օրենքի համաձայն ստեղծված մարմինների կողմից, որոնք պատասխանատվություն են կրում լրատվամիջոցների ազատության և բազմակարծության երաշխավորման համար»

169. Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ նախատեսված մարմին է, որը ապահովում է հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատությունը, անկախությունը և

բազմազանությունը: Հանձնաժողովի ձևավորման սկզբունքը ամրագրված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և ՀՀ օրենքներով: ՀՌԱՀ-ի անդամներից 4-ին մրցութային կարգով նշանակում է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահը, իսկ մյուս 4-ին ընտրում է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովը: Միաժամանակ հանձնաժողովի անդամի թեկնածության առաջադրման օրենսդրական պահանջ է՝ երկու և ավելի հասարակական կազմակերպությունների կողմից տրված երաշխավորությունը: ՀՌԱՀ գործունեության սկզբունքներն են օրինականությունը, ժողովրդավարությունը, հավասարությունը, անաչառությունը, ինքնուրույնությունը, կոլեգիալությունը և հրապարակայնությունը: «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով երաշխավորվում է հեռուստառադիո հաղորդումների ազատ ընտրությունը, արտադրությունը, տարածման իրավունքը: Հեռուստառադիո-հաղորդումների գրաքննությունը արգելվում է: Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ազատ ընդունելու հեռուստառադիոհաղորդումներ և լրացուցիչ տեղեկություն, ներառյալ՝ արբանյակային, կաբելային (մալուխային) ցանցերով, անվճար կամ վճարովի, ինչպես ապակողավորող միջոցներով, այնպես էլ հեռուստառադիոհեռարձակման բաց ցանցերով:

170. «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 26-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 3-րդ կետիդ) ենթակետի համաձայն. Հեռուստառադիոլսարանին մատուցել այնպիսի հաղորդաշարեր և հաղորդումների տեսակներ, որոնցում ներկայացվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների շահերը:

ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի բաժինը Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովի աշխատակազմի ղեկավարի հետ քննարկել է եզրիերեն հեռուստառադիոթեր կազմակերպելու հարցը եզրիաբնակ Արագածոտնի, Արարատի, Արմավիրի և Կոտայքի մարզերում: Քննարկման ժամանակ ի հայտ բերվեցին հիմնական խնդիրները.

- Հանձնաժողովը իրավասու չէ միջամտել մասնավոր հեռուստառադիոընկերությունների գործունեությանը, այլ միայն՝ հորդորել, ինչն իրենք արդեն իսկ անում են,

- Նման հաղորդումների պատրաստումն ու թողարկումը ծախսատար են, իսկ ներկա դժվարին դրության պայմաններում հեռուստաընկերությունները կխուսփեն իրենց վրա վերցնել այդ լրացուցիչ ծախսերը,

- Այս խնդրի լուծման մեջ նախաձեռնող ու հիմնարար դեր պետք է ստանձնի եզրիական համայնքը, և նրանց կողմից կոնկրետ քայլեր ու ջանքեր ձեռնարկելու դեպքում հեռուստաընկերությունները և Հանձնաժողովը աջակցություն կցուցաբերեն իրենց հնարավորությունների շրջանակում:

«Զանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ լրատվության միջոցները թողարկվում և տարածվում են առանց նախնական կամ ընթացիկ պետական գրանցման, լիցենզավորման, պետական կամ որևէ այլ մարմնում հայտարարագրման կամ որևէ մարմնի ծանուցման: ՀՀ օրենքի նույն հոդվածի 3-րդ մասով արգելվում են գրաքննությունը, ինչպես նաև ցանկացած, այդ թվում՝ այլ երկրներում թողարկված և տարածված լրատվության միջոցներից օգտվելու՝ անձի իրավունքի սահմանափակումը:

«Զանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը որևէ պարտադիր պահանջ չի դնում լրատվության միջոցի լեզվի վերաբերյալ, որն ավելի մեծ հնարավորություններ է ընձեռում լրատվության միջոցին՝ լրատվությունն իր ընտրած լեզվով (լեզուներով) տարածելու առումով:

Հոդված 12. Մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ

<p>«1. Այն տարածքում, որտեղ նման լեզուները գործածվում են, և այնքանով, որքանով պետական մարմինները իրավասու են, լիազորություն ունեն կամ որևէ դեր են խաղում այդ բնագավառում, հատկապես գրադարանների, տեսագրադարանների, մշակութային կենտրոնների, թանգարանների, արխիվների, ակադեմիաների, թատրոնների և կինոթատրոնների, ինչպես նաև</p>
--

գրական աշխատությունների և կինոնկարների արտադրության, մայրենի լեզվով մշակութային գործունեության, փառատոների և մշակութային արդյունաբերությունների, ներառյալ, inter alia, նոր տեխնոլոգիաների կիրառման առնչությամբ, Կողմերը պարտավորվում են՝
ա/ խրախուսել արտահայտման ձևերին և նախաձեռնություններին, որոնք բնորոշ են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին, ինչպես նաև զարգացնել տարբեր միջոցներ՝ այդ լեզուներով արտադրվող աշխատանքները մատչելի դարձնելու համար»

171. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարում է կատարված, այնուամենայնիվ՝ ակնկալում է տեղեկատվություն ստանալ իշխանությունների կողմից ազգային փոքրամասնությունների մշակութային միջոցառումներին տրամադրվող ֆինանսական հատկացումների ավելացման և դրանց բաշխումը վերանայելու մասին:

172. ՀՀ Նախագահի աշխատակազմի ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդի 2000թ. հոկտեմբերի 5-ի առաջարկությամբ ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների կրթական-մշակութային գործունեությանը նպաստելու նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից տարեկան 10 մլն դրամ է հատկացվել Խորհրդի անդամ հանդիսացող 11 ազգային համայնքները ներկայացնող կազմակերպությունների նիջոցով:

Գումարի բաշխման կարգը յուրաքանչյուր տարի քննարկվում և հաստատվում է Խորհրդի նիստում՝ անդամների քվեարկության արդյունքում՝ ձայների մեծամասնության սկզբունքով:

2012 թվականից սկսած, ՀՀ կառավարության կողմից ազգային փոքրամասնություններին հատկացվող տարեկան 10 մլն դրամ գումարի չափը կրկնապատկվել է (դառնալով 20 մլն դրամ): Համակարգող խորհրդի նիստի որոշմամբ լրացուցիչ 10 մլն դրամ գումարի բաշխումը իրականացվում է դրամաշնորհի տեսքով, որը տրվում է լավագույն կրթամշակութային ծրագրերի իրականացման համար:

Համաձայն Համակարգող խորհրդի սահմանած կարգի՝ յուրաքանչյուր տարվա սկզբում ընդհանուր 20 մլն գումարից 9 մլն դրամը հավասարապես հատկացվում է

Համակարգող խորհրդի անդամ կազմակերպություններին՝ նրանց կողմից ներկայացվող շարունակական ծրագրերին համապատասխան և հիմք ընդունելով Հայաստանում բնակվող բոլոր ազգային փոքրամասնությունների նկատմամբ հավասար վերաբերմունքի սկզբունքը, 1 մլն դրամը հատկացվում է Համակարգող խորհրդի միասնական միջոցառումների համար, իսկ մնացած 10 մլն դրամի հաշվին ֆինանսավորվում են ազգային փոքրամասնությունների համայնքների ազգային մշակույթի զարգացմանը, լեզվի և ինքնության պահպանմանն, ինչպես նաև իրավական դաշտում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների իրազեկվածության բարձրացմանն ուղղված առավել կարևոր այն նախաձեռնություններն ու ծրագրերը, որոնք ինչպես Համակարգող խորհրդի անդամ, այնպես էլ ոչ անդամ կազմակերպությունների կողմից ներկայացվում են լրացուցիչ ֆինանսավորման: Դրանք քննարկվում և հաստատվում են Համակարգող խորհրդում՝ ազգային-պետական կառույցներ չունեցող և/կամ մեծաթիվ համայնքներ ներկայացնող կազմակերպությունների կարիքների առաջնահերթ բավարարմամբ:

2014թ. դեկտեմբերի 11-ին կայացած նիստի որոշման համաձայն՝ ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպություններին պետական աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով ՀՀ 2015թ. Պետական բյուջեով նախատեսված քսան մլն դրամ գումարից 9 մլն դրամը պետք է հավասարաչափ բաշխվի ըստ Խորհրդում ներկայացված էթնիկ համայնքների կազմակերպությունների:

Միաժամանակ, նույն նիստի որոշմամբ Խորհուրդը երաշխավորել է 2015թ. համար նախատեսված գումարից 11 մլն դրամը փոխանցել Խորհրդի անդամ հանդիսացող «Հարմոնիա» ռուսական մշակույթի միջազգային կենտրոն» ՀԿ հաշվեհամարին՝ 1 մլն դրամը միասնական կրթամշակութային միջոցառումների, իսկ 10 մլն դրամը՝ Խորհրդի որոշմամբ ազգային-մշակութային տարբեր կազմակերպությունների (այդ թվում՝ Խորհրդի անդամ չհանդիսացող) կողմից էթնիկ համայնքների կրթամշակութային զարգացմանը միտված առավել կարևոր նախաձեռնությունների և ծրագրերի իրականացման նպատակով:

173-174. Տես՝ ՀՀ 4-րդ զեկույցի 172-րդ կետը:

«դ/ Երաշխավորել, որ տարբեր տեսակի մշակութային գործունեության կազմակերպման և աջակցման համար պատասխանատու մարմինները համապատասխան թույլտվությունկտան, որպեսզի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների և մշակույթի գիտենալը և գործածումը միավորվեն այն նախաձեռնություններին, որոնք ձեռնարկվում են նրանց կողմից, կամ որոնք համար նրանք աջակցություն են տրամադրում»

175. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարել է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է ՀՀ մշակույթի նախարարության ուշադրության տակ:

«գ/ աջակցել տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն գործածողների ներկայացուցիչների ուղղակի մասնակցությունը մշակութային գործունեության իրականացման և պլանավորման գործում»

176. Մշակութային պետական քաղաքականության իրականացման շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքաշինության և Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարությունների հետ համատեղ պարբերաբար կազմակերպում է Հայաստանի Հանրապետության մարզերից ու համայնքներից ստացված մշակույթի տների և ակումբների վերանորոգման և շինարարության կապիտալ ծախսերի վերաբերյալ միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի և բյուջետային հայտերի քննարկումներ: Քննարկումների արդյունքում պարբերաբար վերանորոգվում կամ կառուցվում են մշակույթի տներ՝ տարբեր համայնքներում, այդ թվում՝ ազգային փոքրամասնությունների բնակավայրերում:

177. Տես՝ ՀՀ 4-րդ ազգային զեկույցի 176-րդ կետը:

«2.Տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուները ավանդականորեն գործածող տարածքներից տարբեր տարածքների առնչությամբ Կողմերը պարտավորվում են թույլ տալ, աջակցել և/կամ ապահովել համապատասխան մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ, նախորդ կետի համաձայն, եթե տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն գործածողների թիվը բավարար է»

178. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարել է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է ՀՀ մշակույթի նախարարության ուշադրության տակ:

«3. Իրենց մշակութային քաղաքականությունը արտասահմանում վարելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և նրանցով արտահայտված մշակույթները»

179. Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների մշակույթները հնարավորության սահմաններում ներկայացվում են նաև արտերկրում: Կ. Ս. Ստանիսլավսկու անվան պետական ռուսական դրամատիկական թատրոնը 2009 թվականին մասնակցել է Մոսկվայում կայացած «SOLO» մոնոներկայացումների միջազգային թատերական փառատոնին: Հայաստանի Հանրապետությունը պատրաստ է ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ՝ ստանձնած պարտավորությունը ասորերենի, հունարենի, քրդերենի և եզդիերենի վերաբերմամբ իրականացնելու համար, սակայն ֆինանսական միջոցների սղությունը դժվարացնում է սույն պարտավորության իրականացումը:

Հոդված 13 . ՏնՏես՝ական և հասարակական կյանք

«1. Տնտեսական և հասարակական գործունեության բնագավառում ամբողջ երկրի տարածքում Կողմերը պարտավորվում են.

բ/ արգելել ընկերությունների ներքին կանոնակարգերում և մասնավոր փաստաթղթերում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը (առնվազն նույն լեզուն գործածողների մոտ) չընդունող կամ սահմանափակող որևէ կետ մտցնելը»

180. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարել է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է գերատեսչության ուշադրության տակ:

«գ/ ընդդիմանալ տնտեսական կամ հասարակական գործունեության հետ կապված՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործմանը խոչընդոտող պրակտիկային»

181. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունը համարել է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է գերատեսչության ուշադրության տակ:

«դ/ հեշտացնել և/կամ աջակցել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործմանը վերոնշյալ ենթակետերում սահմանված միջոցներից բացի այլ միջոցներով»

182. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության տարեկան և միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերում «Պետական աջակցություն մշակութային միջոցառումների իրականացմանը» ծրագրի «Աջակցություն ազգային փոքրամասնությունների մշակույթին» ենթածրագրով ամեն տարի նախատեսվում են բյուջետային հատկացումներ Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների մշակութային միջոցառումներին աջակցելու նպատակով:

Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարության ֆինանսավորմամբ Երևանում և մարզերում ազգային փոքրամասնությունների բոլոր համայնքների մասնակցությամբ ավանդաբար անցկացվում են գեղարվեստի և դեկորատիվ կիրառական արվեստի ցուցահանդեսներ և երաժշտական փառատոներ: Ազգային փոքրամասնությունների համար ավանդաբար իրականացվում են ազգային փոքրամասնությունների կերպարվեստի և դեկորատիվ կիրառական արվեստի ցուցահանդեսներ. 2012-2014 թվականներին անց է կացվել 4 ցուցահանդես: 2012-2014 թվականներին կազմակերպվել է Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնությունների երաժշտական 4 փառատոն: Այլ միջոցառումների մասին Տես՝ նաև կետ 41-43ը:

185. Տես՝ նախորդ ՀՀ 3-րդ զեկույցի 185-րդ կետը:

«2. Տնտեսական և հասարակական գործունեության առնչությամբ, այնքանով, որքանով պետական մարմինները իրավասու են, տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները օգտագործող տարածքում հնարավորության դեպքում Կողմերը պարտավորվում են.

բ/ տնտեսական և հասարակական հատվածներում իրենց անմիջական (պետական հատված) հսկողության տակ կազմակերպել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը խթանող գործունեությունները»

186. Ազգային փոքրամասնությունների լեզուները Հայաստանում իրականում գործածվում են հանրային ծառայություններ մատուցման վայրերում: Տրանսպորտային, փոստային ծառայություններում, օդանավակայանում և տարբեր հասարակական վայրերում հաճախ գործածվում է ռուսերենը: Ինչպես նշվել է, ռուսերենով հաղորդակցվում են նաև էթնիկ ինքնության կրող շատ մարդիկ, ավելին՝ նրանց մի մասը ճանաչում է ռուսերենը որպես մայրենի լեզու: Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար, ըստ անհրաժեշտության, ապահովվում է համապատասխան լեզուներով տեղագրական ցուցանակների տեղադրումը: Մարզերում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կազմակերպվող տարբեր մշակութային միջոցառումների, խորհրդակցությունների, քննարկումների ժամանակ գործածվում են նաև էթնիկ լեզուները: Ազգային փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը հանրապետության տարբեր բնակավայրերում խթանվում է նաև խառն ամուսնություններով ընտանիքների առկայությամբ:

«գ/ Երաշխավորել, որ հասարակական խնամքի հիմնարկությունները (ինչպիսիք են հիվանդանոցները, ծերանոցները, հանրակացարանները) հնարավորություն կտան ընդունել և խնամել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող անձանց, որոնք խնամքի կարիք ունեն վատառողջության, ծերության կամ այլ պատճառներով»

187. Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության ոլորտում աշխատում են ազգությամբ ասորի, հույն, քուրդ և եզդի բժիշկներ, որոնք անհրաժեշտության դեպքում կարող են օգնել լուծելու ծագած խնդիրները: Սակայն առայժմ չի ստացվել որևէ ահազանգ այն մասին, որ Հայաստանի ազգային փոքրամասնության որևէ ներկայացուցիչ հասարակական խնամքի հիմնարկությունում զրկվել է խնամքից կամ դժվարություններ է ունեցել լեզվական պատճառներով: Հնարավոր է, որ բացի ռուսերենից փոքրամասնությունների լեզուները չեն գործածվում հիվանդանոցներում, սակայն խնդիրն այն է, որ հիվանդանոց կամ բժշկի դիմողներն իրենք գործածում են հայերենը կամ ռուսերենը: Ազգային փոքրամասնությունների լեզուներին չտիրապետելու եզակի դեպքերում փոքրամասնությունների

ներկայացուցիչների հետ մայրենի լեզվով հաղորդակցումն իրականացվում է հարազատների կամ լեզուն տիրապետող այլ անձանց, այդ թվում՝ թարգմանիչների միջոցով: Հիվանդները նման դեպքերում ֆինանսական ծախսեր չեն կրում:

ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայությամբ գործող տուն-ինտերնատներում խնամվում են ընդհանուր առմամբ 1090 ծերեր, որոնցից 1072-ը՝ հայ են, 11-ը՝ ռուս, 2-ը՝ եզդի, 2-ը՝ ադրբեջանցի, 1-ը՝ ասորի, 1-ը լատվիացի, 1-ը՝ գերմանացի:

Նշյալ անձինք տիրապետում են հայերենին և հեշտությամբ հաղորդակցվում են: Առայժմ չի գրանցվել որևէ խնդիր այն առնչությամբ, որ ազգային փոքրամասնության որևէ ներկայացուցիչ տուն-ինտերնատում ունեցել է հաղորդակցման դժվարություններ կամ զրկվել խնամքից լեզվական պատճառներով:

Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքները և արտոնությունները հավասար են Հայաստանի Հանրապետությունում ազգությամբ հայ քաղաքացիների իրավունքներին և արտոնություններին և առողջապահության նախարարության որդեգրած քաղաքականությունը միտված է նրան, որպեսզի Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի հանդիսացող ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները ամբողջությամբ օգտվեն նախատեսված բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման ողջ ծավալից:

Վերը նշվածի համատեքստում այնուամենայնիվ կարելի է նշել, որ առողջապահության նախարարությունը նպատակային կլինիկական օրդինատուրայի ծրագրի շրջանակներում փորձում է պետական միջոցներով Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներից պատրաստել բժիշկ-մասնագետներ, ովքեր հետագայում կաշխատեն փոքրամասնություններով առավել խիտ բնակեցված տարածաշրջաններում: Մասնավորապես, 2014 թվականի հոկտեմբերին Երևանի Մ. Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանն ավարտել է ազգությամբ եզդի բժիշկ-սրտաբան, որը Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից ուղեգրվել է ՀՀ Արագածոտնի մարզ՝ Արագածի տարածաշրջանում՝

«Ծաղկահովիտի բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ-ում աշխատելու: Բժիշկը սպասարկելու է մասնավորապես այդ տարածաշրջանի մեծաթիվ եզդիական համայնքին:

Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետությունում առողջակահական ոլորտում աշխատում են բժշկի, միջին և կրտսեր բուժաշխատողների պաշտոն զբաղեցնող ազգությամբ ասորի, հույն, քուրդ, ռուս, եզդի և այլ ազգերի ներկայացուցիչներ /վրացի, էստոնացի/, ովքեր անհրաժեշտության դեպքում կարող են օգնել լուծելու լեզվի հետ կապված խնդիրները: Առայժմ պաշտոնապես չի ստացվել որևէ ահազանգ այն մասին, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնությունների որևէ ներկայացուցիչ հասարակական խնամքի հիմնարկությունում՝ հիվանդանոցներում, ծերանոցներում զրկված լինի խնամքից, բուժումից կամ դժվարություններ ունեցած լինի լեզվական պատճառներով:

Հոդված 14 . Միջսահմանային փոխանակումներ

«Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ կիրառել գոյություն ունեցող երկկողմանի և բազմակողմանի համաձայնագրեր, որոնք իրենց կկապեն այն պետությունների հետ, որտեղ այդ լեզուն գործածվում է նույնատիպ և նույնական ձևով, կամ, եթե անհրաժեշտ է, կնքել նման համաձայնագրեր՝ այդ պետություններում միևնույն լեզվով խոսողների միջև կապերի հաստատմանը նպաստելու նպատակով՝ մշակութային, կրթական, տեղեկատվական, մասնագիտական ուսուցման և մշտական կրթության բնագավառներում

բ/ ի շահ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների՝ հեշտացնել և/կամ խթանել միջսահմանային համագործակցությունը, մասնավորապես, մարզային կամ տեղական իշխանությունների միջև, որոնց տարածքում գործում է միևնույն լեզուն նմանատիպ կամ նույնական ձևով»

188. Խարտիայի փորձագետների կոմիտեն պարտավորությունները համարել է կատարված: Թեև պարտավորությունը համարվում է կատարված, այնուամենայնիվ հարցը գտնվում է գերատեսչության ուշադրության տակ:

Մաս 3

Տեղեկություններ Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կատարման դիտանցման 3-րդ փուլի կապակցությամբ Փորձագետների կոմիտեի դիտողությունների վերաբերյալ

Հայաստանի Հանրապետության լեհերի, վրացիների և հրեաների մասին.

Վրացիներ (նյութը վերցված է 2011թ. մարդահամարի տվյալներից և «Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնություններն այսօր» գրքից՝ ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Երևան 2000թ.)

1987թ.	1926թ.	1959թ.	1970թ.	1979թ.	1989թ.	2001թ.	2011թ.
514	274	816	1439	1314	1364	696	617

Վրացիների թիվը ՀՀ-ում 2001թ. կազմել էր 696 մարդ: Հատկանշական է, որ նրանցից 604-ը քաղաքաբնակ էին, և միայն 92-ը՝ գյուղաբնակ: 461 կին, 235 տղամարդ: ՀՀ վրացիների գերակշիռ մասն ապրում է Երևան քաղաքում, ինչպես նաև Լոռու մարզի քաղաքներում (հատկապես Վանաձորում) և բազմաթիվ գյուղական բնակավայրերում: ՀՀ ներկայիս տարածքում վրացական բնակավայրեր չեն եղել: Դա է պատճառը, որ ՀՀ էթնիկ վրացական ընտանիքների տեսակարար կշիռը փոքր է, գերակշռում են հայ-վրացական (երբ ամուսինը հայ է) և վրաց-հայկական (երբ ամուսինը վրացի է) խառն ազգային կազմ ունեցող ընտանիքները, որտեղ ծնված և դաստիարակված անձանց բնորոշ է երկէթնիկ ինքնագիտակցություն:

«Հայաստանում ապրող վրացիները, - գրում է Թ.Ասաթիանին⁶, - սակավ բացառությամբ, հայ տղամարդկանց հետ ամուսնացած կանայք են», իսկ վրացի տղամարդկանց մեծ մասը, տարբեր ժամանակներում «աշխատանքի էին գործուղվել Երևան (և այլ քաղաքներ- Յա.Մ.), կամ էլ կրթություն ստանալով Երևանում, մնացել

⁶Թինաթին Ասաթիանի (1918-2011թթ.) - Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս, Ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ: 1944-1987թթ. Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի մյուս-մեզոնային լաբորատորիայի վարիչ(աշխատել է Ա.Ալիխանյանի և այլ գիտնականների խմբի հետ): 1968թ.-ից Երևանի պետական համալսարանի պրոֆեսոր: Բազմաթիվ գիտական աշխատությունների հեղինակ, հայտնի հասարակական գործիչ, ՀՀ-ում «Իվերիա» վրացական բարեգործական համայնքի հիմնադիր և պատվավոր նախագահ, Թբիլիսի քաղաքի պատվավոր քաղաքացի:

էին աշխատելու՝ ընտանիք կազմելով Հայաստանում»,²⁹ հիմնականում ամուսնանալով հայուհիների հետ:³⁰ շուրջ 40%-ը կենսաթոշակառուներ են:

ՀՀ-ում կանոնավոր գործում է վրացական կիրակնօրյա դպրոցը, որտեղ դասավանդվում է վրացերենը, վրացական երգն ու պարը, հայ և վրաց ժողովուրդների բարեկամության ու համագործակցության պատմության հիշարժան դրվագները: 2004թ. հոկտեմբերից լույս է ընծայվում «Իվերիա» թերթը, ռուսերենով և վրացերենով:

Դեռևս 1986թ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի և Ամենայն Վրաց կաթողիկոս-պատրիարք Իյա II-ի միջև համաձայնություն է ձեռք բերվել Երևանի Նորագավիթ թաղամասի վերանորոգված հայկական եկեղեցիներից մեկը Հայաստանի վրացական համայնքին հատկացնելու վերաբերյալ:

Ակնհայտ է, որ ՀՀ-ում վրացիների թիվը խիստ փոքր է, նրանց հիմնական մասն ապրում է Երևանում (43%-ը) և՛ ոչ կոմպակտ (մարզային բաշխումը՝ Հավելված 1):

Վրացիների թիվը ՀՀ-ում 2011թ. կազմել էր 617 մարդ: Հատկանշական է, որ նրանցից 436-ը քաղաքաբնակ էին, և միայն 181-ը՝ գյուղաբնակ: 386 կին, 231 տղամարդ Հավելված 5.2-1):

Աղյուսակից պարզ է դառնում, որ ՀՀ 617 վրացիներից 400-ն իր մայրենին համարում է վրացերենը, 94-ը՝ հայերենը, 75-ը՝ ռուսերենը Հավելված 5.2-2):

Այս աղյուսակից հետևում է, որ 617 վրացիները բացի մայրենի լեզվից նշել են նաև, որ ազատ տիրապետում են հետևյալ լեզուներին. հայերենին՝ 129, ռուսերենին՝ 147, վրացերենին՝ 57, իսկ այլ լեզվի չեն տիրապետում՝ 262-ը:

Վերը բերված աղյուսակների տվյալների համեմատությունից պարզ է դառնում, որ ՀՀ 617 վրացիներից վրացերենն իրենց մայրենի լեզուն են համարել 440-ը (մոտ 71,3%), իսկ իր մայրենին այլ լեզու նշածներից 57-ը (9,2%)՝ ազատ տիրապետում է վրացերենին. նրանք կարող են համարվել ՀՀ-ում վրացիների կողմից վրացերենն առօրյա գործածողների հիմնական թիվը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ վրացական համայնքն ունի կիրակնօրյա դպրոց, որտեղ ուսուցանվում է վրացերենը, կարող ենք ասել, որ այդ թիվն ունի աճելու հավանականություն:

Հրեաներ (նյութը վերցված է 2011թ. մարդահամարի տվյալներից և «Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնություններն այսօր» գրքից՝ ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Երևան 2000թ.)

Ըստ 1897թ. համառուսաստանյան առաջին մարդահամարի տվյալների, հրեաների թիվը հասել էր 834-ի: 2001թ. հանրապետությունում բնակվում էր 109 հրեա, որոնցից քաղաքաբնակները 105-ն էին: Համայնքում շատ են խառն ազգային (հայ-հրեական) ամուսնությունների թիվը:

1897թ.	1926թ.	1959թ.	1970թ.	1979թ.	1989թ.	2001թ.	2011թ.
834	335	1024	1048	953	676	109	127

XX դ. անցկացված մարդահամարների տվյալների համեմատությամբ, 1970թ. մարդահամարի ժամանակ Հայաստանում պաշտոնապես գրանցվել է հրեաների ամենամեծ թվաքանակը (1.048): Երևանում կենտրոնացված էր քաղաքաբնակների շուրջ 63%-ը: Ըստ տոկոսային հարաբերության՝ որպես Հայաստան տեղափոխվելու գլխավոր պատճառ՝ նրանց 40%-ը նշել է ամուսնությունը, 30%-ը՝ աշխատանքը, 21%-ը՝ ծառայությունը, իսկ 3%-ը՝ էվակուացիան: Հայաստանաբնակ հրեաների ընտանիքների մեծ մասը խառնամուսնական է: Տարածված են հայ-հրեական (ավելի սակավ են հրեա-հայկական) ամուսնությունները, հանդիպում են նաև հրեաների և արևելասլավոնական (ռուսներ, ուկրաինացիներ, բելառուսներ) ժողովուրդների ներկայացուցիչների խառնամուսնական ընտանիքներ:

Հրեաները Հայաստանում բնակվում են ցրիվ (դիսպերս) և չունեն հավաք (կոմպակտ) բնակության վայրեր:

Սոցիալ-մասնագիտական Տես՝անկյունից ՀՀ հրեաների մեջ մեծ տոկոս են կազմում բարձր որակավորում ունեցող բժիշկները, երաժիշտները, մանկավարժները, ինժեներները և այլ մասնագիտության տեր անձինք:

«Հայաստանի հրեական համայնքը», որպես ազգային-մշակութային հասարակական կազմակերպություն, ձևավորվել է դեռևս 1991 թվականին: «Հայաստանի հրեական համայնք» ազգային-մշակութային հասարակական կազմակերպության համակարգում գործում են հետաքրքիր հանդիպումների ակումբ, մանկական պարային համույթ, իրավաբանական, բժշկական և

հումանիտար օգնության ծառայություններ, մշակութային տեղեկատվական կենտրոն և դպրոց: Դպրոցում կազմակերպվում են լեզվի, մշակույթի, պատմության դասընթացներ ինչպես դպրոցահասակների, այնպես էլ մեծահասակների համար:

Մյուս կազմակերպությունը կրոնական է և կոչվում է «Մորդեխայ Նավի Խաբադ-Լյուբավիչ» հրեական համայնքային կենտրոն, ձևավորվել է 1996 թվականին: Այստեղ գործում են աղոթատուն (սինագոգա), կիրակնօրյա մանկական դպրոց, բարեգործական կենտրոն, մեծահասակների համար ուսուցողական կուրսեր և գրադարան:

ՀՀ-ում գործում է նաև հայտնի կոմպոզիտոր Վիլլի Վայների հիմնադրած «Մենորա» հրեական մշակույթի կենտրոն հասարակական կազմակերպությունը:

Համայնքը հրատարակում է երկու պարբերականներ՝ «Маген Давид» և «Коэлет»: Կրոնական համայնքը Երևան և Սևան քաղաքներում ունի իր աղոթատները - synagoge: Երևանում բացվել և գործում է հատուկ գրադարան, որտեղ ամփոփված են հրեաների մասին տարբեր լեզուներով գրականություն, տեղեկատվական նյութեր, Հայաստանում և արտերկրներում տպագրվող հրեական պարբերականներ:

Հանրապետությունում ամենահայտնի հրեական պատմական հուշարձանը Վայոց Ձորի մարզի Եղեգիս գյուղի միջնադարյան բնակատեղիում հայտնաբերված հրեական գերեզմանոցն է, որը եզակի երևույթ է ոչ միայն Հայաստանի պատմական հուշարձանների շարքում, այլև հրեա ժողովրդի համար:

Նկատենք նաև, որ Հայաստանի հրեաների մեծամասնությունը ռուսախոս է և համայնքի ներսում հաղորդակցության լեզուն հիմնականում ռուսերենն է: Սակայն այդ հանգամանքը չի թուլացնում մայրենի լեզվի նկատմամբ հետաքրքրությունը, և նույնիսկ հասուն տարիքի մարդկանցից շատերը ներկայումս սովորում են իրենց մայրենի լեզուն և ունեն դրան տիրապետելու ձգտում ու հնարավորություններ:

Իրականացված հետազոտությունների ընթացքում հեղինակները համոզվեցին, որ ՀՀ հրեաների մեջ գրավոր և հատկապես՝ բանավոր հայերենի իմացությունը բավականին բարձր է, չնայած ռուսերենը շարունակում է մնալ առավել կիրառվող, իսկ ազգային լեզուն՝ տակավին ուսումնառվող:

Լեհեր (նյութը վերցված է 2011թ. մարդահամարի տվյալներից և «Հայաստանի Հանրապետության ազգային փոքրամասնություններն այսօր» գրքից՝ ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Երևան 2000թ.)

ՀՀ 2001թ. մարդահամարի անցկացման ժամանակ հանրապետությունում առկա էր 97 լեհ, որոնց կազմում գերակշռում էին կանայք (79 մարդ), այսինքն՝ շուրջ 81%, ընդ որում, լեհական բնակչության մոտ 95%-ը քաղաքաբնակ էր:

1897թ.	1926թ.	1959թ.	1970թ.	1979թ.	1989թ.	2001թ.	2011թ.
1.188	705	-	389	691	270	97	124

Լեհերի առաջին ընտանիքները Հայաստանի Հանրապետության տարածքում հաստատվել են XIXդ. Երկրորդ կեսից: Նրանց թվի վերաբերյալ վիճակագրական տեղեկություններ կան պահպանված 1886թ. «Ընտանեկան ցուցակներում»: Ըստ այդ հաշվառման՝ լեհերի մոտավոր թիվը 90 մարդ էր, որոնք կազմում էին 23 ընտանիք, որոնք բնակվում էին Երևանում, Ալեքսանդրապոլում (ներկայիս Գյումրի), Մեծ Ղարաքիլիսայում (ներկայիս Վանաձոր), ինչպես նաև Արարատյան դաշտավայրի, Շիրակի և Լոռվա տարածքի գյուղական բնակավայրերում:

1926թ. մարդահամարի ժամանակ լեհերի թիվը 705 էր (621 տղամարդ, 84 կին), քաղաքային բնակչությունը գերակշռող էր՝ 684 մարդ (610 տղամարդ, 74 կին): Գյուղական վայրերում ապրում էր ընդամենը 21 մարդ: Երևան քաղաքում բնակվում էր 61,4%-ը:

Խորհրդային շրջանի վերջին մարդահամարը հանրապետությունում արձանագրեց 270 լեհ (103 տղամարդ և 167 կին), քաղաքային 206 բնակիչ:

Լեհերը հիմնականում բնակվում են ցրիվ (դիսպերս), և հանրապետությունում չկան նրանց հավաք (կոմպակտ) բնակության վայրեր: Նրանք ապրում են Երևանում, ինչպես նաև Գյումրի, Վանաձոր, Էջմիածին, Աշտարակ, Ստեփանավան, Արմավիր և այլ քաղաքներում:

Հայաստանաբնակ լեհերի մեջ սակավ են էթնիկ լեհական ընտանիքները: Նրանց միջավայրում հիմնականում տարածված են միջէթնիկ ամուսնությունները, հատկապես՝ հայ-լեհական: ՀՀ լեհերի մեծ մասը ռուսախոս են:

2001թ. սկսած՝ ՀՀ կառավարությունն ամեն տարի, ի թիվս մյուս բոլոր ազգային համայնքների, լեհական համայնքին տարբեր կարիքների համար տրամադրում է շուրջ մեկ միլիոն դրամ:

Վերջին տարիներին ՀՀ լեհական համայնքը սերտ կապեր է հաստատել պատմական հայրենիքի պետական մարմինների ու հասարակական կազմակերպությունների հետ, ստանում է հումանիտար աջակցություն (այդ թվում՝ դասագրքեր, պատմական և գեղարվեստական գրականություն և այլն):

Համաձայն լեհական համայնքի ղեկավար Ա. Կուզմիսկայայի տվյալների՝ Հայաստանաբնակ լեհերը, ըստ այստեղ բնակվելու վաղեմության, միմյանցից տարբերվում են մայրենի լեզվին տիրապետելու աստիճանով: Նրանց կարելի է բաժանել երկու խմբի.

- նրանք՝ ովքեր Հայաստանում բնակվում են արդեն երեք և ավելի սերունդ,
- նրանք, ովքեր բնակվում են ոչ ավելի, քան երկու սերունդ:

Առաջին խմբի ներկայացուցիչները մայրենի լեզվի տիրապետման աստիճանով աչքի չեն ընկնում, նրանց մեջ մայրենին իմացողները սակավաթիվ են: Երկրորդ խմբի ներկայացուցիչները, որոնք Հայաստան են տեղափոխվել հիմնականում Լեհաստանից, Հայաստանի անկախացումից հետո գլխավորապես հայ տղամարդկանց հետ ամուսնացած կանայք են և գերազանց տիրապետում են մայրենի լեզվին: Նրանց մեծ մասը, ի տարբերություն առաջին խմբի ներկայացուցիչների, ազգակցական կապերի շնորհիվ ակտիվ հաղորդակցություն ունի հայրենիքի հետ:

Հայաստանաբնակ լեհերը հիմնականում կաթոլիկ քրիստոնյաներ են, և պահպանում են կրոնական ծեսերն ու արարողությունները: «Պոլոնիա» կազմակերպության ջանքերով կապեր են ստեղծվել հայ կաթոլիկների համայնքի հետ: Հատկապես կարելի է առանձնացնել նրանց կապերը Շիրակի մարզի Փանիկ գյուղի կաթոլիկ համայնքի հետ: Լեհերն այս հանգամանքն օգտագործում են նաև տեղի կաթոլիկ եկեղեցու ծառայություններից օգտվելու համար, ինչը նաև կարևոր գործոն է հայ-լեհական փոխհարաբերությունների մերձեցման առումով:

«Պոլոնիա» կազմակերպությունը, ըստ էության, այն եզակի միջավայրն է, որը հնարավորություն է տալիս լեհերին հանդիպելու, ծանոթանալու, շփվելու միմյանց

հետ: Այն որոշակի ջանքեր է ներդրել լեհերենի ուսուցման, մանկական «Գվյազդիչկա» երգչախմբի ստեղծման ու պահպանման ուղղությամբ:

Գերմաներենն ու ուկրաիներենը ավանդաբար չեն գործածվել Հայաստանի որևէ տարածքում, ցրված են ՀՀ տարբեր բնակավայրերում, և հետևաբար չեն կարող նույնացվել ՀՀ որևէ տարածքի հետ:

Հայաստանում նրանք միշտ էլ խիստ փոքրաթիվ են եղել, մշտապես բնակվող գերմանացիները՝ 67, ուկրաինացիները՝ 1176, որոնցից միայն 20 գերմանացի եւ 606 ուկրաինացի են գերմաներենն ու ուկրաիներենը համարում իրենց մայրենի լեզուն: Այս թվաքանակը չի կարող արդարացնել Խարտիայում նախատեսված տարբեր պաշտպանողական և աջակցող միջոցների ընդունումը (Խարտիա հոդված 1-բ): Բացի այդ, նրանք ցրված են ՀՀ մի քանի մարզերում և չեն կարող նույնացվել որևէ տարածքի հետ: Ուկրաիներենն ու գերմաներենը և ՀՀ մյուս լեզուները, որոնք տարածաշրջանային լեզուներ չեն համարվել ՀՀ կողմից, համապատասխանում են հիշյալ Խարտիայի «ոչ փարածքային լեզուներ» սահմանմանը (հոդված 1, գ ենթակետ):

Պաշտոնական վիճակագրական տվյալներ համապատասխան ծառայությունից լեհերի, վրացիների և հրեաների թվի, նրանց մայրենի լեզվի գործածողների թվի մասին (տես՝ Հավելված 1).

Լեհեր 124, վրացիներ – 617, հրեաներ – 127:

Այս երեք համայնքների ներկայացուցիչները ևս ցրված են ՀՀ տարբեր բնակավայրերում:

Հայաստանում վրացերենը, լեհերենն ու իդիշը գործածվում են այս համայնքների փոքրաթիվ անդամների նեղ շրջանակում, նրանց կողմից հրատարկվող ամսաթերթերում ու ամսագրում:

Այս թվաքանակը և նրանց ցրվածությունը չի կարող արդարացնել Խարտիայում նախատեսված տարբեր պաշտպանողական և աջակցող միջոցների ընդունումը (Խարտիա հոդված 1-բ): Լեհերենը, վրացերենը և եբրայերենը համապատասխանում են Խարտիայի «ոչ փարածքային լեզուներ» սահմանմանը (հոդված 1, գ ենթակետ):

19. Հայաստանի կողմից Խարտիայի վավերացման մասին փաստաթղթում նշված 5 լեզուներից բացի, այլ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ Հայաստանում չեն գործածվում: ՀՀ-ում գործածվող այլ՝ ոչ միգրանտների, լեզուներից են մասնավորապես վրացերենը, լեհերենը, եբրայերենը (իդիշ), ուկրաիներենը, բելառուսերենը և գերմաներենը: Այս լեզուները չեն կարող նույնացվել ՀՀ-ի որևէ տարածքի հետ և դրանցով խոսողները չունեն այնպիսի թվաքանակ, որը կարդարացներ սույն Խարտիայում նախատեսված տարբեր պաշտպանողական և աջակցող միջոցների ընդունումը: Այսինքն, համաձայն Խարտիայի այս լեզուները ոչ տարածքային լեզուներ են (Խարտիա, հոդված 1-բ, 1-գ):

Ներկայացվում է 2011 թվականին իրականացված մարդահամարի տվյալներ պարունակող հետեւյալ աղյուսակները /Հավելված 1/:

«Ազգային և էթնիկ փոքրամասնությունների մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի մշակման մասին երրորդ պարբերական զեկույցում նշված է, որ Հայաստանի իշխանությունները մշակել են այդ օրենքի նախագիծը, սակայն հետագայում դրա մշակման շուրջ աշխատանքները կասեցվել են, քանի որ ազգային փոքրամասնությունները դեմ են եղել տվյալ օրենքի նախագծին:

Այս հարցի վերաբերյալ նշենք, որ այն ժամանակ, երբ կհասունանա այդպիսի օրենքի ընդունման անհրաժեշտությունը, ՀՀ ԱԺ-ն պատրաստ է օրենքի նախագծի մշակման հարցում համագործակցել ՀՀ կառավարության հետ:

Երրորդ պարբերական զեկույցում ոչ թե նշվել է, որ «Հայաստանի իշխանությունները, խորհրդակցելով ազգային փոքրամասնությունների ընկերակցությունների հետ, մշակել են «Ազգային և էթնիկ փոքրամասնությունների մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ, այլ պարզաբանվել է, որ նման նախագիծ չկա օրակարգում և այդ հարցը չի բարձրացվել ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների կողմից, քանի որ 2004թ. մշակված նախագծի քննարկման ժամանակ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մեծ մասը մերժել է նման օրենքի անհրաժեշտությունը:

Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայությունը տրամադրել է 2011 թ. մարդահամարի արդյունքների վրա հիմնված Հայաստանի

Հանրապետության բնակչության կազմը՝ ըստ ազգությունների, քաղաքային /գյուղական բաշխումով, որը ներկայացված է սույն որոշման 1-ում: Հավելված 2-ը ներկայացնում է նաև 2002-2011թթ. ժամանակահատվածում միգրացիոն տեղաշարժերի պատկերը: Հավելված 2-ը ներկայացնում է 2002-2012թթ. ծնվածների ու մահացածների բաշխումը՝ ըստ ազգային պատկանելության:

Ըստ մարդահամարների անցկացման միջազգային հանձնարարականների, մարդահամարի ծրագրում ներառվող հարցերը պետք է հնարավորինս նվազագույնի հասցվեն, հաշվի առնելով մարդահամարների անցկացման ծավալները, անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների առկայությունը, տվյալներ հավաքագրելու և դրանց վիճակագրական մշակումն իրականացնելու գործառույթների կանոնակարգման, ինչպես նաև հարցվողների ծանրաբեռնվածությանն առնչվող խնդիրները: Ընդ որում, ըստ «2010թ. Մարդահամարների և կացարանների հաշվառման Եվրոպայի վիճակագիրների կոնֆերանսի հանձնարարականների» (մշակված Եվրոստատի հետ համագործակցությամբ, ՄԱԿ-ի Եվրոպական տնտեսական հանձնաժողով, ՄԱԿ, Նյու Յորք և Ժնև, 2006, գլուխ IX, կետ 415) պահանջների բնակչության էթնոմշակութային հատկանիշներին վերաբերվող հարցերը (ազգության, լեզուների, կրոնի) ներառված են մարդահամարների ոչ թե հիմնական ծրագրի, այլ լրացուցիչ բնութագրիչների ցանկում, հաշվի առնելով դրանցում սուբյեկտիվ բաղադրիչի առկայությունն ու հարցի զգայունությունը:

Վերոհիշյալով պայմանավորված, ՀՀ 2011թ. Մարդահամարի արդյունքներով ազգության, մայրենի լեզվի և այլ լեզուներ տիրապետելու վերաբերյալ ցուցանիշներն ամփոփվել են մարդահամարի ծրագրին համապատասխան (փոքրաթիվ քանակ կազմող ազգությունների դեպքում՝ պահպանելով անհատական տվյալների գաղտնիությունը):

2013 թվականի համար Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված առաջնահերթություններից (կետ 39) նախադարձական կրթությունն առավել հասանելի դարձնելն ամրագրված է որպես առաջնահերթ խնդիր, որը նպատակաուղղված է նախադարձական կրթությանն առնչվող ծառայությունների կազմակերպմանը Հայաստանի Հանրապետության մարզերում,

որտեղ չկան նախադպրոցական հաստատություններ կամ կան ոչ բավարար թվով աշխատողներ և սակավ հնարավորություններ ունեցող մանկապարտեզներ:

2013 թվականի ընթացքում, Հայաստանի Հանրապետության 10 մարզերի 72 հիմնարկներում իրականացվում են նախադպրոցական հաստատությունների համար հատկացված տարածքների վերանորոգման եւ կահավորման աշխատանքներ:

Հիմնարկները կհամալրվեն ուսումնական բնույթի դիտողական նյութերով, պարագաներով, ինչպես նաև ուսումնական պլանով և մեթոդական գրականությամբ: Կսկսեն գործել նախադպրոցական նոր հաստատություններ, որոնցում նախատեսված է ներառել ավելի քան 1800 երեխաների, այդ թվում՝ սոցիալապես խոցելի եւ ազգային փոքրամասնության պատկանող ընտանիքներից: Նոր կարճաժամկետ մոդելի համաձայն՝ գործարկված խմբերի համար նախատեսված կրթական ծախսերը, պայմանավորված նախադպրոցական կրթության չափորոշիչը կիրառելու անհրաժեշտությամբ, ֆինանսավորվում են Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցներից:

Ինչ վերաբերում է քրդերենով եւ ասորերենով իրականացվող նախադպրոցական կրթական ծրագրին եւ դրա հետ կապված ուսումնամեթոդական ձեռնարկների հրատարակմանը, ապա հարկ է նշել, որ տարբեր տարիքային խմբերի համար նախատեսված ուսումնամեթոդական ձեռնարկների մշակումը ներկայումս ընթացքի մեջ է և ամրագրված է «Նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների 2008-2009թթ. ռազմավարական ծրագրի մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի մարտի 13-ի հմ. 10 արձանագրային որոշման մեջ: Այդ գործընթացի ավարտից հետո կնախատեսվեն և կիրականացվեն նախադպրոցական կրթության, այդ թվում՝ ասորերենի, քրդերենի, եզդիերենի ուսուցման համապարփակ ծրագրեր:

Նույն համատեքստում, համապատասխան ուսուցչական անձնակազմի վերապատրաստումը պետք է նաև իրականացվի Հայաստանի Հանրապետության կրթության եւ գիտության նախարարության ազգային ինստիտուտում:

նախարարությունը, ասորերենի լեզվակիրների, դպրոցների տնօրենների եւ ուսուցիչների հետ համագործակցությամբ, տարրական դասարանների ծրագրում նախատեսել է ասորերենի ուսուցման դասաժամեր:

66. Երևանի պետական համալսարանի արեւելագիտության ֆակուլտետում առաջին ուսումնական տարվա երկրորդ կիսամյակում և մագիստրատուրայի երկրորդ ուսումնական տարվա առաջին կիսամյակում դասավանդվում է դասական ասորերեն:

114-115. Զեկույցի այդ կետերի առնչությամբ տեղեկացնում ենք, որ ՀՀ կառավարության 2005թ. ապրիլի 14-ի N 492-Ն որոշման՝ Քաղաքացիական կացության ակտերի գրառումների ձևաթղթերի լրացման Կարգի 11-րդ և 12-րդ կետերի՝ Քաղաքացիական կացության ակտերի գրառումների ձևաթղթերում այլ ազգություն ունեցող քաղաքացիների ազգության մասին գրառում կատարվում է անձը հաստատող փաստաթղթերում համապատասխան նշման առկայության դեպքում: Ծննդյան ակտային գրառման մեջ երեխայի ազգությունը լրացվում է ծնողների գրավոր համաձայնությամբ:

Քաղաքացիական կացության ակտերի գրառումներում լրացվում են հայրանունների ուղիղ ձևերը:

Տեղեկացնենք նաև, որ սույն թվականի մարտի 19-ին ՀՀ արդարադատության նախարարության ՔԿԱԳ գործակալության պետը հանդիպում ունեցավ Հայաստանի Հանրապետությունում ռուսական համայնքի ղեկավար՝ Իվան Սեմյոնովի հետ:

Հանդիպման ընթացքում քննարկվեցին ՀՀ օրենսդրությանը վերաբերող ռուսական համայնքի կողմից բարձրացված խնդիրները, մասնավորապես՝ քաղաքացիական կացության ակտեր գրանցելիս հայրանունների գրառման ընթացակարգերին վերաբերող հարցերը:

Քննարկման արդյունքում ՔԿԱԳ գործակալության պետը և ռուսական համայնքի նախագահը եկան համաձայնության բարձրացված խնդրի շուրջ՝ առաջարկել նոտարական գրասենյակներին թարգմանություններ կատարելիս պարտադիր պահպանել հայրանունների օտարերկրյա լեզվի հոլովման պահանջները:

127. ՀՀ մշակույթի նախարարությունը յուրաքանչյուր տարի «Ոչ պետական մամուլի հրատարակում» ծրագրևով պետական բյուջեից 800 հազար դրամ է տրամադրում «Հայաստանի ասորական կազմակերպությունների «Խայադթա» Ֆեդերացիա» իրավաբանական անձանց միությանը «Ասորիսկիե նովոստի» ռուսերեն, ասորերեն թերթի տպագրման համար: Թերթը տպագրվում է տարեկան 12 համար, 500 տպաքանակով, 2 մամուլ ծավալով: Թերթի երկու էջը ասորերենով է:

134. Հայաստանի Հանրապետության բյուջեում ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ծրագրերին աջակցության ֆինանսական ծավալները մշակվում են համաձայն համայնքներից ներկայացված հայտերի: Մշակութային հայտերը ներկայացնելու նպատակով ՀՀ մշակույթի նախարարությունը իր պաշտոնական կայքէջում www.mincult.am տեղադրում է դրամաշնորհների ներկայացման հայտարարություն, ինչը բաց է և հնարավորություն է տալիս բոլոր ազգային փոքրամասնություններին ներկայացնելու իրենց ծրագրերը:

138. «Մշակույթի միջոցով դեպի հանդուրժողականություն» նախագծի շրջանակներում Մոսկվայում և Սանկտ Պետերբուրգում կազմակերպվել են համերգներ՝ կոմպոզիտոր Վիլլի Վայների, դաշնակահարուհի Անահիտ Ներսիսյանի և գեղարվեստական ղեկավար Արմեն Արնաուտով-Սարգսյանի մասնակցությամբ:

Հրեական համայնքի ներկայացուցիչները մասնակցել են Իսրայելում կայացած «Մակկաբիադա» համահրեական սպորտային խաղերին, վրացական համայնքի երգի և պարի համույթը մասնակցել է Բաթումիում կայացած ազգագրական փառատոնին, ասորական համայնքի ներկայացուցիչները մասնակցել են Պարսկաստանում կայացած համաասորական օլիմպիադային, Չինաստանում Հայաստանի օրերի շրջանակում ընդգրկվել է նաև ասորի համայնքի ներկայացուցիչ՝ իր մշակույթը ներկայացնելու համար: Հնդկաստանում կայացած Սուրունջկունդի 29-րդ ֆոլկ փառատոնին Հայաստանի պատվիրակության կազմում ընդգրկվել է նաև ասորի նվագարանագործ Միխայիլ Սադուրը, ով հնարավորություն է ստացել այնտեղ ներկայացնելու ասորական մշակույթը: 2013 թ. Միլանի Լա

Արտիջանո ին Ֆիերա արհեստների ցուցահանդեսում Հայաստանի տաղավարում ներկայացվել են նաև ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների արհեստների արտադրանքները:

Հայաստանի Հանրապետության ողջ ազգաբնակչությունը իրավունք ունի զբաղվելու ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով՝ առանց կրոնական, ռասայական, ազգային, սեռային կամ այլ խտրականության:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի, ազգային փոքրամասնություն ներկայացնող լավագույն մարզիկը ազգությամբ եզդի, հունահռոմեական ըմբիշ Ռոման Ամոյանն է՝ Օլիմպիական խաղերի բրոնզե մեդալակիր, Եվրոպայի կրկնակի չեմպիոն, աշխարհի առաջնության երկրորդ մրցանակակիր, երիտասարդների աշխարհի չեմպիոն:

Ռոման Ամոյանի եղբայր Ազատ Ամոյանը խուլ-համրերի մեծահասակների աշխարհի առաջնությանը (հուլիսի 2013 թվականի ընթացքում) գրավել է երկրորդ տեղը:

Երկար տարիներ ծանրամարտի Հայաստանի Հանրապետության հավաքականի անդամ է հանդիսացել ազգությամբ եզդի Ռուբիկ Մամոյանը՝ երիտասարդների Եվրոպայի առաջնությունների մրցանակակիր, Հայաստանի բազմակի չեմպիոն:

Հայաստանի Հանրապետության սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարի 2013 թվականի փետրվարի 6-ի № 25-Ա/1 հրամանով հաստատված կարգով Հայաստանի Հանրապետության սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունը միջազգային երիտասարդական ծրագրերին, ֆորումներին, հանդիպումներին, գիտաժողովներին, գիտատեխնիկական մրցույթներին, մշակութային ծրագրերին մասնակցելու նպատակով ուղևորության դրամաշնորհներ է տրամադրում 16-30 տարեկան երիտասարդներին՝ անկախ ազգային պատկանելությունից:

236. Հունական համայնքին օժանդակություն է ցուցաբերվում «Իլիոս» (ռուսերեն, հայերեն, հունարեն) լեզվով թերթի հրատարակման համար:

253. Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարությունը ակտիվ համագործակցում է ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների հետ՝ ֆինանսական աջակցություն տրամադրելով սոցիալական ծրագրերի, ազգային տոների, ծեսերի և հիշատակի օրերի կազմակերպմանը: Տարբեր համայնքներում կազմակերպվող ազգային փոքրամասնությունների միջոցառումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը տարծվում է զանգվածային լրատվական միջոցներով՝ նպաստելով զբոսաշրջիկների ուշադրության գրավմանը և ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ժառանգության հանրահռչակմանը:

386-387. «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի պահանջների համաձայն՝ Հեռուստատեսության և ռադիոյի ազգային հանձնաժողովը 2010 թվականին անցկացրել է 25 մրցույթ՝ թվային հեռարձակման ցանցի միջոցով հեռուստածրագրերի եթերային հեռարձակում իրականացնելու համար, որոնցից 4-ը՝ վերահեռարձակողների, 21-ը՝ հեռարձակողների համար: Բոլոր վերահեռարձակող մրցույթներին մասնակցել են մեկական ընկերություն, արդյունքում 3 ընկերություններ իրականացնում են ռուսերեն լեզվով հեռուստածրագրերի վերահեռարձակում:

Հանրային ռադիոյով և այլ ռադիոընկերություններով պարբերաբար հեռարձակվում են ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կամ նախաձեռնությամբ ազգային փոքրամասնությունների մասին վերլուծական, իրավունքների իրազեկման կամ տեղեկատվական հաղորդումներ՝ հիմնականում հայերեն կամ ռուսերեն լեզուներով: Հեռուստալրագրողների խնդրանքով ազգային փոքրամասնությունների միջոցառումները կամ տոնակատարությունները մեկնաբանելիս ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները խոսում են իրենց լեզվով:

Օրինակ. ՀՀ Արագածոտնի մարզում գործող բժշկական կենտրոններում աշխատում են ազգությամբ եղդի և քուրդ բուժքույրեր և բժիշկներ, որոնք զբաղեցնում են մանկական բաժնի վարիչի և բժշկական կենտրոնի պոլիկլինիկ գծով տեղակալի պաշտոնները:

ՀՀ Արագածոտնի մարզի ազգային փոքրամասնությունների համայնքների բնակիչները օգտվում են բժշկական ծառայություններից, անվճար սանատոր բուժումներից, անվճար դեղորայքից:

ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարանում մինչ օրս քրդերեն-եզդիերեն լեզվով որևէ գրություն կամ դիմում չի ստացվել: Ստանալու դեպքում կարող ենք դիմել ազգային փոքրամասնությունների համայնքների դպրոցների տնօրենների աջակցությանը:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏՎՅԱԼՆԵՐ

1. Ազգային փոքրամասնություն կազմող վրացիների ներկայացուցիչները Փորձագետների կոմիտեին աշխատանքային այցի ընթացքում տեղեկացրել են, որ վրացերենով ռադիոծրագիր է հեռարձակվում, այդ թվում՝ լրատվական հաղորդում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վրացերենով այդ ռադիոծրագրի հեռարձակումը դադարեցվել էր դիտանցման նախորդ փուլում, Փորձագետների կոմիտեն ողջունում է դրա վերահեռարձակումը: Գերմաներենով, լեհերենով եւ ուկրաիներենով հեռարձակում իրականացնող լրատվամիջոցներ չկան: Այնուամենայնիվ, «Գերմաներենով խոսողների հայկական ասոցիացիան», որը միավորում է գերմաներենով՝ որպես օտար լեզվով խոսող հայերին, պարբերաբար ֆիլմեր է ցուցադրում գերմաներենով:

2. Հայաստանի իշխանությունները ֆինանսապես օժանդակել են վրացերենով մի շարք գրքերի (այդ թվում՝ մանկական գրքերի) հրատարակությանը:

3. Գործում են փոքրամասնությունների երգչախմբեր, որոնք ելույթ են ունենում վրացերենով, լեհերենով, ուկրաիներենով ու եզդիերենով և պարբերաբար մասնակցում են Հայաստանի տարբեր շրջաններում անցկացվող տոնակատարություններին: Երգչախմբերի գործունեության միջոցով փոքրամասնությունների ընկերակցությունները նաև հնարավորություն են տալիս երիտասարդ սերնդին փոքրամասնության լեզուն գործնականում կիրառելու համար:

4. Հայաստանի Հանրապետության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության միջև իրականացվում է գերմաներենի տարածմանը և խթանմանն ուղղված մի շարք միջոցառումներ:

5. Փոքրամասնությունների լեզուներով չխոսողների համար ասորերեն, վրացերեն, գերմաներեն, հունարեն, քրդերեն, լեհերեն, ռուսերեն, ուկրաիներեն եւ եզդիերեն սովորելու պայմաններ են ստեղծվել:

6. Երրորդ պարբերական զեկույցում նշվում է, որ *վրացերեն* խոսողները, ֆինանսական օժանդակություն ստանալով Հայաստանի իշխանություններից, մասնակցել են Վրաստանի հետ փոխանակման ծրագրերին: Բացի դրանից՝ Փորձագետների կոմիտեն տեղեկացվել է Հայաստանում եւ արտերկրում *եզդիերեն* խոսողների միջև վերջերս հաստատված կապերի մասին: Կոմիտեն ողջունում է այս առաջընթացը:

7. Հայաստանի իշխանությունները պատրաստ են խթանել միջսահմանային Հայաստանի հունարեն խոսողների և Վրաստանի հունարեն խոսողների միջև կապերի ստեղծմանը:

8. Հանրային հեռուստատեսության և ռադիոյի եթերում պարբերաբար հեռարձակում են հաղորդումներ Հայաստանի ազգային փոքրամասնությունների մասին՝ նվիրված ինչպես նրանց լեզվին, մշակույթին և պատմությանը, այնպես էլ ազգային փոքրամասնությունների խնդիրներին:

Հանրային հեռուստառադիոընկերության կողմից «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի պահանջների խախտումներ չեն կատարվել:

9. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի շրջանակում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների համաձայն ՀՀ ազգային 4-րդ շրջանի զեկույցը պատրաստելու նպատակով ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2015 թվականի փետրվարի 10-ի N 75-Ա/Ք հրամանով ստեղծվել է միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որի կազմում ընդգրկվել է Հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչը՝ ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթաժողովի նախագահը:

Մաս 4

Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների կոմիտեի Հայաստանում Խարտիայի կիրառման վերաբերյալ հանձնարարականի իրականացումը

Ամփոփելով սույն Ձեկույցում ներկայացված Խարտիայի սկզբունքների կատարման և Խարտիայի դրույթների իրականացման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները և իրականացված ծրագրերը՝ հաշվի առնելով նաև Փորձագետների կոմիտեի առաջարկությունները՝ Եվրոպայի Խորհրդի Նախարարների կոմիտեի հանձնարարականի վերաբերյալ հայտնում ենք հետևյալը:

Հայաստանի իշխանությունները հաշվի են արել Փորձագետների կոմիտեի բոլոր դիտողությունները և առաջարկությունները և որպես առաջնահերթ խնդիր.

1. «Նախադպրոցական կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի համաձայն՝ նախադպրոցական կրթության ոլորտի պետական քաղաքականության իրականացումն ապահովում են տեղական ինքնակառավարման մարմինները: Նախադպրոցական հաստատությունների աշխատանքների կազմակերպումն ուղղակիորեն կախված է տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական հնարավորություններից:

Կարևորելով նախադպրոցական կրթության դերը և երեխաների համակողմանի զարգացման ու դպրոցական կրթության համար հավասար մեկնարկային պայմաններ ստեղծելու նպատակով՝ 2008 թվականին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների 2008-2015 թվականների ռազմավարական ծրագիրը: Ծրագրում հատուկ ուշադրություն է դարձվում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներով բնակեցված տարածքներում մանկապարտեզների ցանցի ընդլայնմանը: Արդյունավետ կրթական ծառայությունների ներդրման միջոցով նպատակադրում է մինչև 2015 թվականը ավագ նախադպրոցական տարիքային խմբի (5-6 տարեկանների) ընդգրկվածությունը

հասցնել մինչև 90%-ի: Առաջնայնությունը տրվել է այն համայնքներին, որտեղ ազգային փոքրամասնությունները մեծ թիվ են կազմում, կամ որտեղ նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններ չեն գործում:

Հայաստանի Հանրապետությունը շարունակում է մշտական աջակցություն է իրականացնում պաշտպանության տակ առնված լեզուներ կրող ազգային փոքրամասնությունների համայնքներին՝ նախադպրոցական կրթությունը համապատասխան լեզուներով կազմակերպելու հարցում:

Այսպես, եթե հանրապետության նախադպրոցական հաստատությունների խմբերում երեխաների թիվը սահմանված է 25-30, ապա ազգային փոքրամասնություններով երեխաների խմբերի գործարկումը թույլատրվում է 8-10 երեխայի դեպքում:

2. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի շրջանակում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների համաձայն ՀՀ ազգային 4-րդ շրջանի զեկույցը պատրաստելու նպատակով ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2015 թվականի փետրվարի 10-ի N 75-Ա/Ք հրամանով ստեղծվել է միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որի կազմում ընդգրկվել է Հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչը՝ ՀՀ հանրային խորհրդի ազգային փոքրամասնությունների հարցերով կրթության, մշակույթի և լեզվի հարցերով ենթաժողովի նախագահը:

3. Հանձնարարականի 4-րդ կետի (մշակեն համակարգված քաղաքականություն և տրամադրեն հստակ իրավական հիմք դատարաններում և պետական մարմիններում փոքրամասնությունների լեզուները գործածելու համար՝ 9-րդ և 10-րդ հոդվածների համաձայն պարտավորությունների գործնական կատարումը դյուրացնելու նպատակով) առնչությամբ տեղեկացնում ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը որևէ խոչընդոտ չի առաջացնում դատավարությանը մասնակցող անձանց համար իրենց ազգային լեզվով /իսկ ցանկության դեպքում՝ հայերենով/ դատավարությանը հանդես գալու հարցում, ինչպես նաև հայտնում ենք, որ ՀՀ օրենսդրության մեջ, մասնավորապես Քրեական և Քաղաղացիական դատավարության օրենսգրքերում, «Վարչարարության

հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում որևէ փոփոխություններ չեն կատարվել, որոնք առնչվել են ազգային փոքրամասնությունների լեզուներին:

Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության կողմից առանձին հարցերով կատարած ուսումնասիրությունները վկայում են, որ դատարանները ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների նկատմամբ՝ ազգային պատկանելության բերումով կամ որևէ այլ պատճառով խտրականություն չեն դրսևորել և ազգային փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ Հայաստանում որևէ խնդիր չի առաջացել:

4. Հայաստանի իշխանությունները խրախուսում են համայնքային ջանքերը՝ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների՝ ասորերենով, քրդերենով և եզդիերենով միջնակարգ կրթությունն ապահովելու ուղղությամբ: Կրթության ազգային ինստիտուտում եզդիների, քրդերի և ասորիների կրթական կարիքների լուծմանն օժանդակելու, համապատասխան լեզուներով ուսումնական ծրագրերի, դասագրքերի, ձեռնարկների փորձաքննություն իրականացնելու նպատակով գործում են Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության «Իրանագիտության» և «Սեմագիտության» առարկայական հանձնաժողովները: Հանրապետությունում լուծվում է մանկավարժական կադրերի վերապատրաստման խնդիրը. 2011 թվականից Հայաստանում սկսվել է շարունակում է հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների պարտադիր վերապատրաստման գործընթացը, որը շարունակական է, և հաջորդ հինգ տարիների ընթացքում կիրականացվի բոլոր ուսուցիչների վերապատրաստումը: Սակայն բավարար քանակի որակյալ մանկավարժական կադրերի պատրաստումը, ինչպես նաև արդիական ուսումնական նյութերի ստեղծումը, առավելապես կախված են ազգային փոքրամասնությունների համայնքների և գրքերի հեղինակների ակտիվությունից:

5. ՀՀ Նախագահի աշխատակազմի ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդի 2000թ. հոկտեմբերի 5-ի առաջարկությամբ ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների կրթական-մշակութային գործունեությանը նպաստելու

նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից տարեկան 10 մլն դրամ է հատկացվել Խորհրդի անդամ հանդիսացող 11 ազգային համայնքները ներկայացնող կազմակերպություններին:

Գումարի բաշխման կարգը յուրաքանչյուր տարի քննարկվում և հաստատվում է Խորհրդի նիստում՝ անդամների քվեարկության արդյունքում՝ ձայների մեծամասնության սկզբունքով:

2012 թվականից սկսած, ՀՀ կառավարության կողմից ազգային փոքրամասնություններին հատկացվող տարեկան 10 մլն դրամ գումարի չափը կրկնապատկվել է (դառնալով 20 մլն դրամ): Համակարգող խորհրդի նիստի որոշմամբ լրացուցիչ 10 մլն դրամ գումարի բաշխումը իրականացվում է դրամաշնորհի տեսքով, որը տրվում է լավագույն կրթամշակութային ծրագրերի իրականացման համար:

Համաձայն Համակարգող խորհրդի սահմանած կարգի՝ յուրաքանչյուր տարվա սկզբում ընդհանուր 20 մլն գումարից 9 մլն դրամը հավասարապես հատկացվում է Համակարգող խորհրդի անդամ կազմակերպություններին՝ նրանց կողմից ներկայացվող շարունակական ծրագրերին համապատասխան և հիմք ընդունելով Հայաստանում բնակվող բոլոր ազգային փոքրամասնությունների նկատմամբ հավասար վերաբերմունքի սկզբունքը, 1մլն դրամը հատկացվում է Համակարգող խորհրդի միասնական միջոցառումների համար, իսկ մնացած 10 մլն դրամի հաշվին ֆինանսավորվում են ազգային փոքրամասնությունների համայնքների ազգային մշակույթի զարգացմանը, լեզվի և ինքնության պահպանմանն, ինչպես նաև իրավական դաշտում ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների իրազեկվածության բարձրացմանն ուղղված առավել կարևոր այն նախաձեռնություններն ու ծրագրերը, որոնք ինչպես Համակարգող խորհրդի անդամ, այնպես էլ ոչ անդամ կազմակերպությունների կողմից ներկայացվում են լրացուցիչ ֆինանսավորման: Դրանք քննարկվում և հաստատվում են Համակարգող խորհրդում՝ ազգային-պետական կառույցներ չունեցող և/կամ մեծաթիվ համայնքներ ներկայացնող կազմակերպությունների կարիքների առաջնահերթ բավարարմամբ:

2014թ. դեկտեմբերի 11-ին կայացած նիստի որոշման համաձայն՝ ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպություններին պետական

աջակցություն ցուցաբերելու նպատակով ՀՀ 2015թ. Պետական բյուջեով նախատեսված քսան մլն դրամ գումարից 9 մլն դրամը պետք է հավասարաչափ բաշխվի ըստ Խորհրդում ներկայացված էթնիկ համայնքների կազմակերպությունների:

Միաժամանակ, նույն նիստի որոշմամբ Խորհուրդը երաշխավորել է 2015թ. համար նախատեսված գումարից 11 մլն դրամը փոխանցել Խորհրդի անդամ հանդիսացող «Հարմոնիա» ռուսական մշակույթի միջազգային կենտրոն» ՀԿ հաշվեհամարին՝ 1 մլն դրամը միասնական կրթամշակութային միջոցառումների, իսկ 10 մլն դրամը՝ Խորհրդի որոշմամբ ազգային-մշակութային տարբեր կազմակերպությունների (այդ թվում՝ Խորհրդի անդամ չհանդիսացող) կողմից էթնիկ համայնքների կրթամշակութային զարգացմանը միտված առավել կարևոր նախաձեռնությունների և ծրագրերի իրականացման նպատակով: